

de bal is rond

*effecten van verenigingsondersteuning
op sportparticipatie*

Rekenkamer
ROTTERDAM

voorwoord

Met haar onderzoek naar de verenigingsondersteuning heeft de rekenkamer de doeltreffendheid van het gemeentelijk beleid gericht op het vergroten van de sportparticipatie van de Rotterdamse burgers nader verkend. In het lopende collegeprogramma is een aantal duidelijke ambities met betrekking tot sport en sportparticipatie opgenomen. Het belang van sport is onomstreden. Sport is niet alleen leuk, maar zoals NOC/NSF stelt, sport draagt ook bij aan identiteit, het gevoel van saamhorigheid en trots. Bovendien houdt het de Rotterdammer gezond. De doelstelling van het college om de sportparticipatie in een aantal gerichte gebieden in 2009 met tenminste 5% te verhogen is dan ook helder en relevant. Dat geldt tevens voor de instrumenten die deze verhoging moeten bewerkstelligen, zoals de verenigingsondersteuning. De brede rol van sport stelt immers hoge eisen aan sportverenigingen. Vitale verenigingen met veel leden kunnen aan die rol ook invulling geven.

Hoewel het gemeentelijk sportbeleid uiteraard uit meer elementen bestaat dan de verenigingsondersteuning, wordt door het college zelf wel een expliciet verband verondersteld tussen het door de rekenkamer onderzochte instrument en de doelstellingen inzake sportparticipatie. Bovendien is in het kader van de uitvoering van de verenigingsondersteuning een separate organisatie actief, te weten Rotterdam Sportsupport. Deze stichting is uiteraard meegenomen in het onderzoek.

Verder is de relatie tussen verenigingsondersteuning en sportparticipatie bij een viertal deelgemeenten nader onderzocht. Achtereenvolgens zijn de deelgemeenten Charlois, Hillegersberg Seinboek, Prins Alexander en IJsselmonde in het onderzoek meegenomen. Tevens hebben binnen deze deelgemeenten nog eens 81 Rotterdamse sportverenigingen input geleverd waardoor een scherp beeld is verkregen van de mate waarin gebruik wordt gemaakt van het instrument verenigingsondersteuning. Kortom, de gehele keten van beleidsmaker tot en met gebruiker is onderzocht.

Rest mij u met dit onderzoek veel leesplezier toe te wensen en de hoop en verwachting uit te spreken dat mede door het rekenkameronderzoek de sportparticipatie van de Rotterdamse bevolking naar een (nog) hoger niveau te tillen.

Voor haar onderzoek heeft de rekenkamer gesproken met medewerkers van de dienst Sport en Recreatie, de Bestuursdienst, deelgemeenten en de stichting Rotterdam Sportsupport. De rekenkamer is hen allen erkentelijk voor hun medewerking. Het onderzoek werd verricht door een team bestaande uit Anneke Bovens (tot 1 januari 2009), Shona Dickson, Brechje Scheifes, Kees de Waijer en Rolf Willemse (teamleider vanaf 1 januari 2009).

Paul Hofstra
directeur Rekenkamer Rotterdam

deel 1 bestuurlijke nota

	1	inleiding
9	1-1	aanleiding
9	1-2	doelstelling en onderzoeksvragen
10	1-3	leeswijzer
	2	conclusies en aanbevelingen
11	2-1	hoofdconclusies
11	2-2	toelichting conclusies
	2-2-1	het collegedoel sportparticipatie
	2-2-2	effecten van het instrument verenigingsondersteuning
	2-2-3	gebruik van ondersteuning
15	2-3	aanbevelingen
	3	reacties en nawoord
17	3-1	inleiding
17	3-2	algemeen nawoord rekenkamer
19	3-3	reactie B en W en nawoord rekenkamer
22	3-4	reactie stichting Rotterdam Sportsupport en nawoord rekenkamer
26	3-5	reactie dagelijks bestuur deelgemeente Charlois en nawoord
27	3-6	reactie dagelijks bestuur deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek en nawoord
28	3-7	reactie dagelijks bestuur deelgemeente Prins Alexander en nawoord
29	3-8	reactie dagelijks bestuur deelgemeente IJsselmonde en nawoord

deel 2 nota van bevindingen

	1	inleiding
33	1-1	het belang van sport en sportparticipatie
35	1-2	het belang van sportverenigingen en verenigingsondersteuning
35	1-3	het financieel belang van sportbeleid
35	1-4	doel- en vraagstelling
36	1-5	afbakening onderzoek
37	1-6	bestuurlijke en ambtelijke verantwoordelijkheid
38	1-7	leeswijzer
	2	sportbeleid: doelen, instrumenten, actoren
39	2-1	inleiding
39	2-2	stedelijk beleid
	2-2-1	beleid sportparticipatie
	2-2-2	kwaliteit beleid
	2-2-3	resultaten van verenigingsondersteuning
	2-2-4	gevolgen van vitalere verenigingen
	2-2-5	effecten van sportparticipatie
	2-2-6	andere maatregelen
50	2-3	deelgemeentelijk beleid
	2-3-1	inleiding
	2-3-2	deelgemeentelijke bevoegdheid
	2-3-3	sport- en verenigingsondersteuningsbeleid deelgemeenten

3 bekendheid en toegankelijkheid verenigingsondersteuning

- 55 3-1 inleiding
- 55 3-2 bekendheid verenigingsondersteuning
- 56 3-3 gekregen verenigingsondersteuning
- 59 3-4 toegankelijkheid verenigingsondersteuning

4 van verenigingsondersteuning naar sportparticipatie

- 61 4-1 inleiding
- 61 4-2 nut van verenigingsondersteuning
- 65 4-3 verenigingsondersteuning en ledenaantal
- 65 4-4 verenigingsondersteuning en vitaliteit van verenigingen
 - 4-4-1 gezondheid ledenbestand
 - 4-4-2 organisatie
 - 4-4-3 vrijwilligers en bestuurders
 - 4-4-4 accommodatie
 - 4-4-5 maatschappelijke betrokkenheid
 - 4-4-6 sportactiviteiten
- 61 4-5 vitaliteit en ledenaantal
- 61 4-6 verenigingsondersteuning, vitaliteit en sportparticipatie

deel 3 bijlagen

- 77 bijlage 1 onderzoeksverantwoording
- 83 bijlage 2 geïnterviewde en geraadpleegde personen
- 85 bijlage 3 geraadpleegde bronnen
- 87 bijlage 4 lijst van afkortingen

bestuurlijke nota

1 inleiding

1-1 aanleiding

Momenteel is sportparticipatie een van de doelstellingen in het huidige college-programma en er worden grote maatschappelijke effecten van verwacht, zoals meer integratie, sociale cohesie en een betere gezondheid. Het politiek-bestuurlijke en het aan sport toegeschreven maatschappelijke belang zijn voor de rekenkamer aanleiding geweest onderzoek naar het gemeentelijk beleid inzake sportparticipatie te verrichten. We hebben ons hierbij beperkt tot een essentieel onderdeel in het beleid, namelijk de verenigingsondersteuning.

De collegedoelstelling 6D Sportparticipatie luidt:

‘De sportparticipatie is, in de gebieden waar het aandeel sporters het kleinst is, in 2009 met tenminste 5% gestegen en in de overige gebieden tenminste gelijk gebleven ten opzichte van 2005.’

Om dit effect te realiseren, dient onder meer het volgende te worden bereikt:

- een gelijkblijvend of stijgend ledenaantal bij verenigingen;
- meer vitale(re) verenigingen.

Om de vitaliteit van verenigingen en het ledenbestand op zijn minst te behouden, biedt de gemeente de sportverenigingen ondersteuning aan. De gemeente Rotterdam en deelgemeenten doen dit op verschillende manieren, zoals het ter beschikking stellen van accommodatie en het verstrekken van subsidies. Daarnaast subsidieert de gemeente de door haar in het leven geroepen stichting Sportsupport Rotterdam. Sportverenigingen kunnen hier aankloppen voor diverse vormen van ondersteuning, variërend van een verenigingsondersteuner tot aan projecten om meer jeugdleden te werven.

1-2 doelstelling en onderzoeksvragen

Met dit onderzoek beoogt de rekenkamer het volgende:

Inzicht geven in de doeltreffendheid van gemeentelijke verenigingsondersteuning als middel om sportparticipatie te verhogen of op peil te houden.

De centrale vraag daarbij luidt:

Hoe doeltreffend is verenigingsondersteuning als middel om sportparticipatie te verhogen of op peil te houden?

De centrale vraag is beantwoord aan de hand van de volgende onderzoeksvragen:

- 1 Hoe is verenigingsondersteuning opgenomen in het beleid om de sportparticipatie te verhogen of op peil te houden?
- 2 Hoe bekend is verenigingsondersteuning bij sportverenigingen en wordt deze voldoende toegankelijk gevonden?
- 3 Levert verenigingsondersteuning een bijdrage aan het verhogen van de sportparticipatie of het op peil houden daarvan?

1-3 leeswijzer

De bestuurlijke nota bevat de voornaamste conclusies en aanbevelingen.

In de nota van bevindingen staan de resultaten van het onderzoek die als basis dienen voor de conclusies in de bestuurlijke nota. Samen vormen de bestuurlijke nota en de nota van bevindingen het rekenkamerrapport.

2 conclusies en aanbevelingen

2-1 hoofdconclusies

- 1 Er kan niet worden gestuurd op het collegedoel sportparticipatie als resultaat van verenigingsondersteuning.
- 2 Het is niet aangetoond dat de door de gemeente ingezette verenigingsondersteuning een positief effect heeft op de sportparticipatie van Rotterdammers. Verenigingsondersteuning zal daaraan slechts in beperkte mate kunnen bijdragen. Bovendien is het instrument ongeschikt om targets over sportparticipatie op deelgemeentelijk niveau te formuleren.
- 3 B en W kunnen niet sturen op vitale(re) sportverenigingen, gelet op de wijze waarop zij het beleid hebben vormgegeven.
- 4 Verenigingsondersteuning draagt positief bij aan de gezondheid van het ledenbestand en aan het ledenaantal van sportverenigingen. Zij voorziet grotendeels in een behoefte.
- 5 De gebruikte verenigingsondersteuning is te gering om zichtbaar positieve effecten te kunnen hebben op de vitaliteit van sportverenigingen als het gaat om hun organisatie, vrijwilligers en bestuurders, accommodatie, maatschappelijke betrokkenheid en sportactiviteiten.
- 6 Verenigingsondersteuning bereikt kleine sportverenigingen minder dan grote.
- 7 Verenigingsondersteuning is voldoende bekend bij de sportverenigingen en wordt door hen voldoende toegankelijk gevonden.

2-2 toelichting conclusies

2-2-1 het collegedoel sportparticipatie

- 1 *Er kan niet worden gestuurd op het collegedoel sportparticipatie als resultaat van verenigingsondersteuning.*
 - De collegedoelstelling sportparticipatie is opgenomen in het collegeprogramma en uitgewerkt in het bijbehorende definitieboekje.
 - Onder sportparticipatie wordt verstaan het percentage Rotterdammers van 13 tot 75 jaar dat minimaal 11 keer per jaar sport.
 - Bij sporten gaat het om sporten in verenigingsverband en in individueel of ongeorganiseerd verband.
 - De in de collegedoelstelling genoemde gebieden zijn de deelgemeenten.
 - Tweejaarlijks wordt de sportparticipatie gemeten in de Vrijtijdsomnibus (VTO) die wordt uitgevoerd door het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS). Dit wordt gedaan aan de hand van een enquête onder Rotterdammers.

- Het collegedoeel is gelet op de ambities van verenigingsondersteuning te eng geformuleerd. In het collegedoeel is sporten door kinderen tot en met 12 jaar buitengesloten, terwijl veel verenigingsondersteuning zich juist op deze groep richt. Ter illustratie, we hebben een turnvereniging met 86 leden gesproken die er, dankzij het project Meedoen Allochtone Jeugd door Sport, 40 nieuwe leden van onder de 12 jaar bij kreeg. Deze aanwas van bijna 50% telt niet mee in de meting van sportparticipatie.
- Er is geen afzonderlijk doel of target geformuleerd over sportparticipatie in verenigingsverband. Het collegedoeel omvat ook sporten in individueel verband (van hardlopen tot de skivakantie), maar verenigingsondersteuning leidt idealiter tot een grotere sportparticipatie in verenigingsverband.
- Het is onduidelijk waarop de wethouder wil sturen bij de doelstelling over sportparticipatie, omdat hij zelf aangeeft dat er 'geen causaal verband is tussen een maatregel als verenigingsondersteuning en het percentage sportparticipatie. Het is dus lastig te bezien wáár de stijging of daling van het percentage sportparticipatie door wordt veroorzaakt.'

2-2-2 effecten van het instrument verenigingsondersteuning

2 *Het is niet aangetoond dat de door de gemeente ingezette verenigingsondersteuning een positief effect heeft op de sportparticipatie van Rotterdammers. Verenigingsondersteuning zal daaraan in beperkte mate kunnen bijdragen. Bovendien is het instrument ongeschikt om targets over sportparticipatie op deelgemeentelijk niveau te formuleren.*

- 2.1 Het is niet mogelijk gebleken een relatie te leggen tussen verenigingsondersteuning en sportparticipatie in verenigingsverband.
- Er is in vier onderzochte deelgemeenten (Hillegersberg-Schiebroek, Prins Alexander, Charlois en IJsselmonde) verenigingsondersteuning ingezet.
 - Een gemiddelde (lichte) stijging van de sportparticipatie in verenigingsverband ligt dan voor de hand.
 - Toch is in deze vier deelgemeenten de sportparticipatie in verenigingsverband gemiddeld met 1% gedaald.
- 2.2 Verenigingsondersteuning zal in beperkte mate kunnen bijdragen aan een verhoging van de sportparticipatie.
- Tien individuele ondersteuningsprojecten die elk 20 nieuwe leden aantrekken, maken op een totaalcijfer van de sportparticipatie nauwelijks verschil. Op een totaal van 420.000 Rotterdammers waarvan de VTO de sportparticipatie meet, is dat nog geen half promille.
 - Dit resultaat kan bovendien alleen worden geboekt als alle nieuwe leden voor het eerst meer dan 11 keer per jaar zijn gaan sporten en dat dus niet al elders of op andere wijze deden.
 - In Rotterdam zijn er 403 sportverenigingen en zijn ongeveer 150.000 inwoners lid van een sportvereniging. Een sportvereniging heeft daarmee gemiddeld 372 leden.
 - Om een stijging van de sportparticipatie met 1% te realiseren, moeten (uitgaande van de 420.000 Rotterdammers in de VTO) in ieder geval 4.200 Rotterdammers lid worden van een sportvereniging.
 - Dat betekent dat het ledenaantal van elke sportvereniging gemiddeld 2,7% moet stijgen.
 - Voorwaarde is dat al deze nieuwe leden voor het eerst gaan sporten en dat er geen bestaande leden stoppen met sporten.

- 2.3 Het instrument verenigingsondersteuning is ongeschikt om targets over sportparticipatie op deelgemeentelijk niveau te formuleren.
- Sportparticipatie wordt op het niveau van inwoners gemeten, terwijl verenigingsondersteuning aan verenigingen wordt geboden.
 - De verdeling van sportverenigingen over de deelgemeenten is niet gelijk aan de verdeling van lidmaatschappen. Iemand die in bijvoorbeeld Charlois woont, kan zijn gaan sporten bij een vereniging die in de deelgemeente IJsselmonde is gevestigd.
 - Dit effect wordt versterkt doordat sommige verenigingen geconcentreerd zijn in delen van de stad of doordat sommige deelgemeenten veel meer verenigingen herbergen dan andere.
 - Gegevens op het niveau van individuele verenigingen zijn daarmee niet zonder meer vergelijkbaar met gegevens over sportparticipatie per inwoner uit de VTO.
 - Het is daarmee evenmin mogelijk om op deelgemeentelijk niveau een relatie te leggen tussen verenigingsondersteuning en sportparticipatie in verenigingsverband, laat staan dat B en W kunnen sturen op targets over sportparticipatie in verenigingsverband op het deelgemeentelijk niveau.
 - Bij deelgemeentelijke targets over sportparticipatie in individueel verband zullen dergelijke meetproblemen niet bestaan.

3 *B en W kunnen niet sturen op vitale(re) sportverenigingen, gelet op de wijze waarop zij het beleid hebben vormgegeven.*

- Op de volgende aspecten kan een sportvereniging vitaal zijn:
 - de gezondheid van het ledenbestand;
 - de kwaliteit van de organisatie;
 - de hoeveelheid en kwaliteit van vrijwilligers en bestuurders;
 - de toereikendheid van de accommodatie;
 - de maatschappelijke betrokkenheid;
 - de hoeveelheid en kwaliteit van sportactiviteiten.
- De vitaliteit van de sportverenigingen (mét en zonder verenigingsondersteuning) is vergeleken met drie jaar geleden op een schaal van 1 tot 5 alleen wat betreft de kwaliteit van de organisatie (van 3,5 naar 3,7) en de maatschappelijke betrokkenheid (van 2,8 naar 3,0) licht gestegen.
- De vitaliteit op de overige aspecten is nagenoeg gelijk gebleven (gezondheid van het ledenbestand van 3,2 naar 3,1; de kwaliteit van vrijwilligers en bestuurders van 3,3 naar 3,2; toereikendheid van de accommodatie, 3,3; aantal en kwaliteit sportactiviteiten van 3,5 naar 3,6).
- Op geen enkel aspect is de vitaliteit van verenigingen gedaald.
- Het is niet duidelijk of de ontwikkeling van de vitaliteit voor het college wenselijk of voldoende is. B en W hebben voor de vitaliteit namelijk geen kwantitatieve targets geformuleerd die het met verenigingsondersteuning wil bereiken. Zo hebben zij niet aangegeven hoeveel verenigingen vitaal moeten worden en welke score daarbij wenselijk is. Ook hebben zij niet gespecificeerd op welke aspecten de vitaliteit moet toenemen en in welke mate.
- B en W meten ook niet hoeveel verenigingen vitaler zijn geworden door de inzet van de verenigingsondersteuning. Ook houden zij niet bij op welke aspecten verenigingen dankzij specifieke ondersteuningsvormen vitaler zijn geworden.

4 *Verenigingsondersteuning draagt positief bij aan de gezondheid van het ledenbestand en aan het ledenaantal van sportverenigingen. Zij voorziet grotendeels in een behoefte.*

- Verenigingen die verenigingsondersteuning hebben gekregen, hebben vaker het idee dat zij leden kunnen behouden en werven dan verenigingen die geen verenigingsondersteuning hebben gekregen.
- Het bieden van verenigingsondersteuning leidt in het algemeen tot een stabilisatie of stijging van het ledenaantal.
- De verenigingsondersteuning wordt door de meerderheid van de sportverenigingen als nuttig ervaren. Bijna 82% van de sportverenigingen geeft aan dat de ondersteuning zinvol was en 75% dat het aansloot bij de reden om ondersteuning aan te vragen.
- 45% van de ondervraagde sportverenigingen geeft aan ook nog behoefte te hebben aan andere vormen van verenigingsondersteuning.

5 *De gebruikte verenigingsondersteuning is te gering om zichtbaar positieve effecten te kunnen hebben op de vitaliteit van sportverenigingen als het gaat om hun organisatie, vrijwilligers en bestuurders, accommodatie, maatschappelijke betrokkenheid en sportactiviteiten.*

- Het krijgen van verenigingsondersteuning heeft geen zichtbare invloed op de kwaliteit van de organisatie, de hoeveelheid en kwaliteit van vrijwilligers en bestuurders, de toereikendheid van de accommodatie, de maatschappelijke betrokkenheid en de sportactiviteiten van de verenigingen. Verenigingen die ondersteuning hebben gekregen, zijn op deze aspecten niet vitaler geworden dan verenigingen die geen ondersteuning hebben gekregen.
- Een verklaring is dat er naar verhouding weinig inzet en gebruik is van verenigingsondersteuning gericht op de verbetering van de vitaliteit op de genoemde aspecten. Ter illustratie: dat er geen positief effect van verenigingsondersteuning op de kwaliteit van de organisatie en bestuursleden zichtbaar is, kan komen door een relatief klein gebruik van kaderopleidingen (9%). Hetzelfde geldt voor het gebruik van thematrajecten (4%) die op bijvoorbeeld het gebrek aan vrijwilligers kunnen ingaan.
- Het is niet bekend in hoeverre er meer behoefte bestaat aan verenigingsondersteuning op de genoemde vitaliteitsaspecten.
- Omdat er geen relatie is aangetoond tussen de inzet van verenigingsondersteuning en de genoemde vitaliteitsaspecten kunnen we niet stellen dat (meer) inzet van verenigingsondersteuning zal leiden tot een verbetering in de vitaliteit van sportverenigingen.

2-2-3 gebruik van ondersteuning

6 *Verenigingsondersteuning bereikt kleine sportverenigingen minder dan grote sportverenigingen.*

- Grote verenigingen hebben vaker een of andere vorm van verenigingsondersteuning gebruikt dan kleine verenigingen.
- In dit verband heeft de directeur S en R erkend dat het hier een probleem betreft 'als het gaat om het bereik van het beleid'. Het is volgens hem 'aannemelijk dat er bij een grote vereniging meer knowhow zit dan bij een kleine' en dat er bij grote verenigingen 'meer en de juiste mensen zijn die de weg naar de ondersteuning weten te vinden.'

7 *Verenigingsondersteuning is voldoende bekend bij de sportverenigingen en wordt door hen voldoende toegankelijk gevonden.*

- Meer dan 66% van de verenigingen kent een bepaalde vorm van verenigingsondersteuning.
- 59% van de sportverenigingen heeft een vorm van verenigingsondersteuning gekregen. De meeste verenigingen die ondersteund worden, zijn door Sport-support op de hoogte gekomen van het bestaan van verenigingsondersteuning.
- 87% van de sportverenigingen is positief over het gemak van de aanvraag en 78% vindt het duidelijk waar en bij wie ze voor ondersteuning moeten zijn. De sportverenigingen zijn iets minder – maar nog steeds tevreden over de benodigde hoeveelheid papierwerk en de duur waarop een beslissing over toekenning werd genomen (63% respectievelijk 60% was positief).
- In diepte-interviews met sportverenigingen is regelmatig benadrukt dat Sport-support een toegankelijke organisatie is. Volgens de verenigingen kent Sport-support de wereld van de amateursport en weet zij wat er bij sportverenigingen leeft.

2-3 aanbevelingen

De rekenkamer komt op basis van haar onderzoek tot een aantal aanbevelingen aan het college van B en W:

- 1 Herformuleer targets over sportparticipatie teneinde te kunnen sturen op verenigingsondersteuning en andere maatregelen. Neem hierbij het volgende in acht:
 - de doelgroepen van de targets moeten aansluiten bij de doelgroep van de ondersteuning;
 - specificeer naar het verband waarin wordt gesport;
 - targets over sportparticipatie in verenigingsverband kunnen alleen op stedelijk niveau óf op het niveau van de vereniging worden geformuleerd;
 - targets over individuele sportparticipatie kunnen wel op deelgemeentelijk niveau worden geformuleerd;
 - houd bij het meetbaar maken van de targets rekening met de bescheiden bijdrage die verenigingsondersteuning aan sportparticipatie kan leveren;
 - zorg voor een bijpassend instrumentarium om het bereiken van de targets te kunnen meten.
- 2 Om de effecten van verenigingsondersteuning op vitaliteit te kunnen beoordelen:
 - formuleer meetbare doelen over de gewenste vitaliteit;
 - doe dit bijvoorbeeld naar aantal verenigingen, de mate van verbetering en de verschillende aspecten van vitaliteit.
- 3 Draag zorg voor een periodieke, systematische en volledige beoordeling van de behoefte aan verschillende vormen van ondersteuning en zorg er voor dat de geboden ondersteuning daar op aansluit.
- 4 Draag er zorg voor dat kleine sportverenigingen actief worden benaderd, opdat ook zij in de gelegenheid zijn eventueel gewenste ondersteuning af te nemen.
- 5 Draag er zorg voor dat jaarlijks een onderzoek wordt verricht naar de mate waarin specifieke vormen van verenigingsondersteuning bijdragen aan de realisatie van

de doelen over vitaliteit en sportparticipatie. Stuur op de uitkomsten van deze onderzoeken, bijvoorbeeld door de inzet van sommige ondersteuningsvormen te (laten) vergroten of verkleinen.

3 reacties en nawoord

3-1 inleiding

Het conceptrapport is voor bestuurlijk wederhoor aan vijf instellingen voorgelegd: het college van B en W, de directeur van de stichting Rotterdam Sportsupport en de dagelijks besturen van de deelgemeenten Charlois, Hilligersberg-Schiebroek, Prins Alexander en IJsselmonde.

Hierna zijn in afzonderlijke paragrafen de reacties van B en W, de directeur van Rotterdam Sportsupport en de dagelijks besturen van de vier deelgemeenten achtereenvolgens in cursief weergegeven. Voor zover daartoe aanleiding was, heeft de rekenkamer in staande letters een nawoord toegevoegd. Sommige punten zijn in meerdere reacties teruggekomen of vragen om afzonderlijke aandacht. Om die reden hebben we ook een meer algemeen nawoord geschreven. We beginnen met dit algemene nawoord.

3-2 algemeen nawoord rekenkamer

In het algemene nawoord wil de rekenkamer op twee zaken ingaan: de breedheid en complexiteit van het beleidsterrein en de formulering van doelen en targets als het gaat om sportparticipatie.

Wat betreft het eerste punt wijzen B en W, Sportsupport en enkele deelgemeenten erop dat verenigingsondersteuning meer functies heeft dan de vergroting van de vitaliteit van sportverenigingen en de sportparticipatie. Bovendien kunnen vitale verenigingen en sportparticipatie leiden tot bijvoorbeeld meer gezondheid, wederzijds begrip, sociale cohesie en veiligheid. In de kern is een algemeen punt van kritiek dat de rekenkamer in haar onderzoek een beperkt en eenzijdig beeld van het beleidsveld heeft en daarmee veel zaken in het onderzoek buiten beschouwing laat.

Zoals zo veel beleidsterreinen is inderdaad ook het beleidsveld sport een complexe. Sport kan vele functies dienen en er worden verschillende instrumenten door verschillende partijen ingezet. Met het onderzoek heeft de rekenkamer niet de pretentie gehad over het gehele beleidsveld een uitspraak te doen. Wij hebben ons beperkt tot de effecten van verenigingsondersteuning op de vitaliteit van verenigingen en hun ledenaantal en het effect daar weer van op de sportparticipatie, zonder daarbij uiteraard uit het oog te verliezen dat er nog veel meer doelen en beleidsinstrumenten zijn.

We hebben voor deze afbakening gekozen, omdat zij bestuurlijk zeer relevant is. Zo is het de gemeente geweest die enkele jaren terug het initiatief nam tot oprichting van de stichting Rotterdam Sportsupport. Ten tweede, ondanks dat volgens B en W 'de relatie tussen verenigingsvitaliteit en sportparticipatie wat ons betreft enigszins gerelativeerd kan worden', is zij verankerd in diverse beleidsnotities van het college. Zo nemen in het uitvoeringsprogramma *Sportparticipatie* (cursivering van de rekenkamer) de verenigingsondersteuning en de verenigingsvitaliteit een centrale plaats in. Bovendien leggen B en W in hun reactie op het rapport de relatie zelf ook.

Zo stellen zij dat ‘verenigingsondersteuning als primair doel heeft de bestaande sportverenigingen vitaal te maken, dan wel vitaal te houden (...) Een gevolg van een vitalere vereniging kan zijn een hoger ledenaantal (en dus een verhoging van de sportparticipatie).’ B en W staan hierin niet alleen. Ook volgens Rotterdam Sportsupport is er – zo blijkt uit hun reactie – een relatie tussen verenigingsondersteuning, vitaliteit en sportparticipatie. De rekenkamer heeft zich vervolgens de taak gesteld te onderzoeken of deze relatie er ook daadwerkelijk is.

Een tweede algemene opmerking betreft de collegedoelstelling over sportparticipatie en het ontbreken van onderliggende targets. Dat sportparticipatie een wenselijk doel is, wordt in geen enkele reactie op het rapport betwist. Integendeel, de deelgemeente Charlois en B en W willen dat deze verder stijgt, ondanks dat volgens B en W ‘sportparticipatie lastig te sturen blijft.’ De rekenkamer vindt het daarom opvallend dat zij geen targets hebben geformuleerd ten aanzien van de instrumenten die daaraan dienen bij te dragen, zoals ten aanzien van de ondersteuning en vitaliteit van sportverenigingen.

De door B en W en anderen genoemde complexiteit en breedheid van het sportbeleid maken het wellicht moeilijk om zulke targets te formuleren. Het is voor inzicht in de effectiviteit van het beleid wel noodzakelijk. Om een gestegen sportparticipatie aan het beleid van B en W toe te kunnen rekenen, zullen zij op zijn minst inzicht moeten én willen hebben in de mate waarin de gekozen beleidsinstrumenten daaraan hebben bijgedragen. Alleen dan kan een bestuur zich met recht de vader van het succes noemen. Bovendien kan dan de relatieve bijdrage worden vastgesteld van verschillende instrumenten aan verenigingsvitaliteit, ledenaantal en sportparticipatie. Op basis daarvan is bestuurlijke besluitvorming mogelijk of de inzet van bepaalde instrumenten al dan niet moet worden geïntensiveerd. De rekenkamer is van oordeel dat van B en W dergelijke bewuste keuzes verlangd mogen worden.

Bij het maken van dergelijke keuzes is het van belang te weten waarop B en W willen sturen en welke instrumenten zij kunnen inzetten. Sportsupport wijst in haar reactie op gegevens van het Mulier Instituut, waaruit blijkt dat de sportparticipatie in Nederland daalt, terwijl die in Rotterdam stijgt. Het is denkbaar dat de gemeente een vergelijking met de landelijke ontwikkeling als target neemt en daar haar instrumenten op aanpast (in dit geval bijvoorbeeld een intensivering van typisch Rotterdamse instrumenten).

Ook moet de gemeente helder voor ogen hebben wie de doelgroep van het beleid is. Zoals wij in de hoofdconclusies hebben aangegeven is de collegedoelstelling wat betreft de doelgroep te eng geformuleerd: jeugdige sporters van 12 jaar en jonger worden buiten beschouwing gelaten. Zowel B en W als Sportsupport noemen in hun reactie het succes van de schoolsportverenigingen en het jeugdsportfonds. Omdat het hier om deze jeugdige sporters gaat, vallen zij buiten de metingen van B en W. Sterker, op grond van de huidige formulering van het collegedoel sportparticipatie hoeven B en W niet op deze volgens henzelf wel zeer succesvolle instrumenten te sturen. Dat is in dit specifieke geval des te verrassender, omdat B en W in hun reactie aangeven dat ‘het adagium jong geleerd, oud gedaan op lijkt te gaan.’

De collegedoelstelling sportparticipatie is anderzijds te ruim geformuleerd als het gaat om het verband waarin wordt gesport. Er is namelijk geen splitsing gemaakt tussen sportparticipatie in verenigingsverband en het in individueel verband sporten. Dit is

wenselijk omdat verenigingsondersteuning een instrument is dat primair zal bijdragen aan de sportparticipatie in verenigingsverband. Aan sportparticipatie in individueel verband zullen andere instrumenten bijdragen.

Kortom, het collegedoel sportparticipatie is nu zo algemeen geformuleerd, dat er – zoals dus ook uit de reacties blijkt – vele instrumenten een bijdrage aan kunnen leveren. Door op de verschillende onderliggende niveaus targets op te stellen en vervolgens bij elk daarvan te bepalen welk(e) instrument(en) in welke mate dient te worden ingezet, is het uiteindelijk mogelijk de effectiviteit van de verschillende instrumenten te bepalen en op basis daarvan tot bestuurlijke besluitvorming te komen.

3-3 reactie B en W en nawoord rekenkamer

Met dit schrijven reageert het college met genoegen op de voorlopige onderzoeksresultaten en conclusies van de Rekenkamer.

Algemeen:

In uw onderzoek is door u als centrale onderzoeksvraag gesteld: 'Hoe doeltreffend is verenigingsondersteuning als middel om sportparticipatie te verhogen of op peil te houden'. Allereerst merken wij op dat wij de verenigingsondersteuning niet in het leven hebben geroepen om de sportparticipatie te verhogen. Het beleid inzake de verenigingsondersteuning heeft als primair doel de bestaande sportverenigingen vitaal te maken, dan wel vitaal te houden. Deze vitaliteit kan op vele aspecten van een vereniging betrekking hebben. Dat kan zijn het ledenaantal, maar veel vaker is het de financiële situatie of problemen m.b.t. de accommodatie. Een gevolg van een vitalere vereniging kan zijn een hoger ledenaantal (dus een verhoging van de sportparticipatie), maar dat hoeft niet het geval te zijn. Zo kan een vereniging op een bepaald moment op haar maximumcapaciteit qua leden zitten en toch verenigingsondersteuning nodig hebben. De relatie tussen verenigingsvitaliteit en sportparticipatie kan wat ons betreft enigszins gerelativeerd worden. Het college zal hieronder ingaan op de conclusies en vervolgens op de aanbevelingen van het rapport.

Reactie op de hoofdconclusies:

Wij hebben als één van de collegedoelstellingen opgenomen dat de sportparticipatie, in de gebieden waar het aandeel sporters het kleinst is, in 2009 met tenminste 5% is gestegen en in de overige gebieden ten minste gelijk is gebleven aan 2005. Wij zijn ervan overtuigd dat sporten, zowel georganiseerd als ongeorganiseerd, bijdraagt aan het welzijn en de gezondheid van de inwoners van onze stad. Ook is sporten een zeer geschikt middel om meer sociale binding, begrip en veiligheid tussen mensen te creëren. Het liefst zouden wij dan ook de sportparticipatie met nog veel meer procenten willen laten stijgen.

Het algemene sportbeleid samen met de deelgemeenten richt zich daarom tot het goed faciliteren en spreiden van sportmogelijkheden en -accommodaties over de stad. Dit brede beleid is er om zowel het ongeorganiseerd als het georganiseerd sporten te bevorderen. Onderdeel van dit beleid is het ondersteunen van de in verenigingen georganiseerde sporten. Dit beleid kan zich uiten in de aanleg van sportvelden, van nieuwe sportvoorzieningen, van extra sporthallen, maar ook het subsidiëren van bijvoorbeeld een accommodatie tot het bieden van verenigingsondersteuning.

Ten aanzien van dit laatste onderdeel zijn wij dan ook verheugd met uw conclusie dat de verenigingsondersteuning voldoende bekend is bij de sportverenigingen en dat zij deze ook voldoende toegankelijk vinden. De toegankelijkheid van de ondersteuning is namelijk een

belangrijk onderdeel van het beleid. Verenigingen moeten hun weg kunnen vinden naar de verenigingsondersteuning. Het is een positief signaal dat dit het geval is. Het aanvullende signaal van uw Rekenkamer dat desalniettemin de verenigingsondersteuning de kleine sportverenigingen minder bereikt dan de grote, nemen wij serieus.

Verenigingsondersteuning is gericht op het vitaal of vitaler maken van een vereniging, en geschiedt op initiatief van en mét een vereniging. Uiteraard letten wij bij het bieden van verenigingsondersteuning op de mogelijkheden om meer leden te werven. Uw vierde conclusie kunnen wij dan ook alleen maar van harte onderschrijven.

Verenigingsondersteuning maakt dus deel uit van een breder beleid en is niet primair of uitsluitend gericht op het verhogen van de sportparticipatie van onze inwoners. Positief aan uw tweede conclusie is dat er in elk geval geen onbedoelde negatieve neveneffecten zijn gevonden.

Daarnaast geven wij mee dat het sturen op sportparticipatie lastig is. Mensen hebben uiteindelijk de vrije keuze om wel of niet te gaan sporten. Ook de overheid kan hen daar niet toe dwingen. Vaak blijkt een steuntje in de rug (bijvoorbeeld een doktersadvies) te helpen. Maar de ervaring leert ook dat als iemand nog nooit heeft gesport zo iemand moeilijk uit zichzelf in beweging komt, m.a.w. dat alleen het aanbod aantrekkelijk maken onvoldoende is. Verder lijkt het adagium jong geleerd, oud gedaan op te gaan. Als kinderen in aanraking komen met sporten en een goed beeld krijgen van de mogelijkheden die er zijn, de verschillende sporten die ze kunnen doen, dan zijn ze vaak gemotiveerd. De kans is dan ook veel groter dat deze groep op latere leeftijd ook blijft sporten. Het succes van de huidige schoolsportverenigingen en het Jeugdsportfonds zien wij dan ook mede als een investering in een hogere sportparticipatie op langere termijn. En ondanks het feit dat sportparticipatie lastig te sturen blijft, blijft het college vanuit haar overtuiging dat sport een belangrijke bijdrage levert aan een gezonde maatschappij, streven naar een hogere sportparticipatie van de Rotterdamse bevolking.

Reactie op de aanbevelingen:

- 1 In uw eerste aanbeveling adviseert u de targets over sportparticipatie te herformuleren. Het ligt voor de hand om de target tijdens de huidige collegeperiode niet te herformuleren. Wel zal de aanbeveling voor de toekomst worden meegenomen om met name aan de meetbaarheid van de doelstellingen op dit punt nader uit te werken.
- 2 Uw tweede aanbeveling vraagt om het formuleren van meetbare doelen ten aanzien van de effecten van verenigingsondersteuning. Het college is van mening dat die er zijn. Het beleid rondom de verenigingsondersteuning bevat onder meer een vitaliteitmonitor. Daarnaast zijn op dit punt in de subsidiebeschikking aan de stichting Sportsupport ook heldere prestatieafspraken opgenomen.
- 3 In uw derde aanbeveling vraagt u om een periodieke, systematische en volledige beoordeling van de verschillende vormen van ondersteuning om de geboden verenigingsondersteuning op aan te laten sluiten.
Het college is van oordeel dat het ondoenlijk is op dit punt een volledig overzicht te verkrijgen en te behouden. Daarnaast is de doelstelling van verenigingsondersteuning niet om élk probleem van álle verenigingen op te lossen. Wij zijn van mening dat de gemeente dient te helpen daar waar dat echt nodig is.
- 4 Uw aanbeveling dat kleine sportverenigingen actief worden benaderd, wordt door het college overgenomen. Hoewel kleine verenigingen wel degelijk worden meegenomen in de verenigingsondersteuning, zullen zij actiever worden benaderd.
- 5 De vijfde aanbeveling om jaarlijks onderzoek te verrichten naar specifieke vormen van verenigingsondersteuning, sluit goed aan op de huidige manier van werken bij de Stichting Rotterdam Sportsupport. In toenemende mate koppelt zij effectonderzoek aan specifieke

vormen van verenigingsondersteuning. Een goed voorbeeld daarvan is het lopende onderzoek dat de effecten meet, gedurende de looptijd van het project schoolsportverenigingen, een vernieuwende vorm van verenigingsondersteuning.

nawoord rekenkamer

De rekenkamer dankt het college voor zijn reactie op de hoofdconclusies en de aanbevelingen. Op een aantal elementen in de reactie wil de rekenkamer nog reageren.

Helaas gaan B en W niet systematisch op elke hoofdconclusie afzonderlijk in. Zij geven eerder een algemene beschouwing van het sportbeleid en de veelheid van maatregelen die daarbinnen genomen wordt. Wij hebben hierop in ons algemene nawoord gereageerd. B en W hebben op elke aanbeveling afzonderlijk een reactie gegeven. Alleen de vierde aanbeveling nemen zij over. De eerste drie nemen zij niet over en bij de vijfde is het onduidelijk wat B en W doen. Op de reactie van B en W op deze vier aanbevelingen heeft de rekenkamer nog de volgende opmerkingen.

aanbeveling 1

B en W laten het aan het volgende college over of de targets sportparticipatie worden geherformuleerd. De rekenkamer doelde met haan aanbeveling echter niet op het aanpassen van de doelstelling, maar op de concretisering van de bijbehorende ambities. Van het college mag worden verwacht dat het bepaalt hoeveel van welk instrument het wil inzetten om een bepaalde bijdrage te leveren aan de sportparticipatie van een bepaalde groep of in een bepaald verband (en daarmee aan de algemene college-doelstelling over sportparticipatie)? We zijn van oordeel dat het college deze exercitie wel degelijk nog in deze collegeperiode zal moeten uitvoeren, daarbij uitgaande van de in deze periode geldende doelstelling over sportparticipatie.

aanbeveling 2

B en W zijn van mening dat er reeds indicatoren voor vitaliteit zijn en verwijst daarbij naar de vitaliteitsmonitor. Het is correct dat er indicatoren voor vitaliteit in de monitor staan, maar daar gaat de aanbeveling helemaal niet over. We bevelen aan om meetbare doelen over de gewenste vitaliteit te formuleren. Deze zouden vervolgens kunnen worden vergeleken met de gerealiseerde scores in de monitor.

In de subsidiebeschikkingen aan Rotterdam Sportsupport staan inderdaad prestatieafspraken. In bijvoorbeeld de verleningsbeschikking van 20 december 2007 staat als prestatieafpraak voor 2008 een vitaliteitsscore van 3,0 genoemd. Er zijn echter geen streefcijfers opgenomen ten aanzien van de verschillende aspecten van vitaliteit, het aantal verenigingen en de mate van verbetering. In de aanbeveling noemen we deze aspecten nadrukkelijk.

Overigens, uit de vitaliteitsmonitoren blijkt dat de prestatieafpraak van een vitaliteitsscore van 3,0 al sinds de start van de metingen in 2004 ruimschoots was gerealiseerd. Geen enkele vitaliteitsscore op de verschillende aspecten is onder de 3,25 gekomen. Dit betekent dat B en W met Sportsupport geen afspraken hebben gemaakt om de vitaliteit van sportverenigingen te verbeteren. De afspraken staan zelfs een verslechtering toe.

aanbeveling 3

Het college wil deze aanbeveling niet overnemen, omdat het ondoenlijk zou zijn een overzicht te krijgen van alle behoeften aan ondersteuning. Ook is het college van

mening dat de gemeente dient te helpen waar dat echt nodig is. De rekenkamer heeft niet geschreven dat alle problemen van alle verenigingen moeten worden opgelost. Wel blijkt uit het onderzoek dat verenigingen – hoewel tevreden met de ondersteuning – ook behoefte hebben aan andere vormen. Om als gemeente de juiste prioriteiten te kunnen stellen – wie wordt wel en wie wordt niet ondersteund en op welke wijze – moet je investeren in inzicht in de behoeften aan ondersteuning. Dit is zeker niet ondoenlijk. Het totale aantal sportverenigingen is niet buitensporig (403) en deze worden bovendien allemaal jaarlijks door Sportsupport benaderd.

aanbeveling 5

Het is onduidelijk of B en W deze aanbeveling overnemen. Zij verwijzen naar Rotterdam Sportsupport die volgens hen in toenemende mate effectonderzoek doet. Echter, noch in haar jaarverslagen noch in de vitaliteitsmonitor zijn metingen aan te treffen waarin bijvoorbeeld vitaliteit en sportparticipatie expliciet gerelateerd worden aan de inzet van specifieke vormen van ondersteuning. Alleen wanneer dat gebeurt, is het mogelijk te sturen op het instrument verenigingsondersteuning. We vragen ons dan ook af of B en W nu wel of niet willen weten of hun ingezette beleidsinstrumenten er toe doen?

3-4 reactie stichting Rotterdam Sportsupport en nawoord rekenkamer

Allereerst dank ik u voor de gelegenheid om te reageren nog voordat de Rekenkamer haar definitieve standpunt heeft bepaald. Wij zijn zeer content met deze aandacht voor het begrip verenigingsondersteuning. Het is een goede zaak te bezien in hoeverre verenigingsondersteuning effect sorteert in het behalen van de collegedoelstellingen. Tegelijkertijd is verenigingsondersteuning veel meer dan een instrument om bij te dragen aan sportparticipatie. Uw resultaten in de diverse tabellen onderstrepen dit.

Naast een 'gelijkblijvende of stijgend aantal ledenaantal bij sportverenigingen' is 'meer vitale(re) sportverenigingen' als indicator genoemd. Deze laatstgenoemde indicator is als prestatieafspraken in de subsidiebeschikking van Rotterdam Sportsupport opgenomen maar vind ik in de uitwerking van uw rapport onvoldoende terug. Bijvoorbeeld, uw constatering dat de vitaliteit van sportverenigingen op geen enkel aspect is gedaald blijft in de conclusies onbenoemd. Op basis van het feit dat door Sport en Recreatie in de subsidierelatie wordt gestuurd op de vitaliteitscore als indicator, bestrijd ik uw constatering dat in het beleid geen kwantitatief target geformuleerd is voor de maatregel verenigingsondersteuning.

Opvallend is verder dat in de in uw rapport opgenomen doelenboom 'collegedoelstelling sportparticipatie' een tweetal belangrijke producten van Rotterdam Sportsupport onvermeld blijft. In de ontwikkeling die onze organisatie de afgelopen periode doormaakt zijn het Jeugdsportfonds en de Schoolsportvereniging toegevoegd aan de productenetalage. Beide producten hebben een positieve invloed op de sportparticipatie in de stad. Zo wordt binnen enkele weken het 1000e lid van de schoolsportvereniging verwacht. Van deze nieuwe leden maakt 50% gebruik van het Jeugdsportfonds om in het lidmaatschap te kunnen voorzien.

De conclusies en aanbevelingen in het rapport zijn wat ons betreft verwoord. Het zou de Rekenkamer sieren en het product verenigingsondersteuning recht doen als, los van de met het onderzoek beoogde doelstelling en de opmerkingen die te maken zijn over de sturings- en bewakingssystematiek, de positieve effecten meer over het voetlicht zouden worden gebracht. Een mooi voorbeeld is uw eerste conclusie; 'er kan niet worden gestuurd op het collegedoel sportparticipatie als resultaat van verenigingsondersteuning'. Empirisch kan deze uitspraak

kloppen. Kijken we echter naar hetgeen de bevindingen op pagina 48 laten zien, dan blijkt dat verenigingsondersteuning weldegelijk bijdraagt aan een toename van het ledenaantal bij clubs.

Onlangs is op dit vlak een publicatie verschenen van het Mulierinstituut, waarin het de sportdeelname landelijk vergelijkt. Hieruit blijkt dat landelijk een daling waarneembaar is in het sporten bij een vereniging tegenover een stijging van dat cijfer in Rotterdam! Deze informatie komt onvoldoende tot zijn recht vanwege de strakke focus op de beantwoording van de onderzoeksvragen. Dit zou een vertekend beeld van de waarde van het inzetten van verenigingsondersteuning op kunnen leveren. Helder is dat meerdere factoren dan verenigingsondersteuning alleen bepalend zijn voor een toenemende sportparticipatie.

Uit het voorgaande blijkt dat er in tegenstelling tot uw bevindingen wel degelijk een causaal verband bestaat tussen verenigingsondersteuning en sportparticipatie. Ook de conclusie dat er geen verband zou zijn tussen het verkrijgen van verenigingsondersteuning en de kwaliteit van de organisatie staat haaks op uw in tabel 4-5 getoonde meting. 70% van de verenigingen die ondersteuning heeft genoten tegenover 62% zonder ondersteuning laat immers een gelijk gebleven of verbeterde kwaliteit van de organisatie zien. Ditzelfde geldt voor de factor 'toereikendheid accommodatie'.

Volledigheidshalve merk ik op dat verenigingsondersteuning meer is dan het leveren van een bijdrage aan sportparticipatie. Het sporten in verenigingsverband leidt bijvoorbeeld tot integratie, vormt de mens op persoonlijk vlak, draagt bij aan de gezondheid en is een sociaal belangrijk bindend element. Ook het rapport van het Sociaal Platform Rotterdam spreekt hierover. Deze ervaring maakt dat ook vanuit aan de sport gelieerde sectoren een bijdrage mag worden verwacht.

Ik begrijp dat het niet aan u is om u hierover uit te spreken of vooruit te lopen op eventuele vervolgstappen vanuit het college, aangezien dit geen deel uitmaakt van uw onderzoeksvraag. Ik grijp uw uitnodiging om te reageren echter aan om dat wel te doen. Gezien de bredere output van het bestaan van sportverenigingen op het sociaal maatschappelijk domein, zou het garanderen van verenigingsondersteuning als middel op een gezamenlijk draagvlak van meerdere wethouders moeten kunnen rekenen. Ik doel hierbij onder andere op het sociaal programma en de onderwijssector. Daarnaast wordt het ondersteunen van vrijwilligers (circa 25.000 vrijwilligers zijn wekelijks actief bij Rotterdamse sportverenigingen) als expliciete doelstelling verwoord in de WMO. Deelgemeenten hebben hierin een grote verantwoordelijkheid en zouden vanuit die optiek nadrukkelijk betrokken moeten worden in het vormgeven en sturen van een stedelijk verenigingsondersteuningsaanbod.

Verder geeft u aan dat, wil dit instrument een substantiële bijdrage kunnen leveren aan de door het college gestelde doelen, er veel forser ingezet zou moeten worden op dit instrument. Dit vind ik in uw conclusies maar ook in de aanbevelingen helaas niet terug. Het is in dit verband van belang om kennis te nemen van het feit dat het subsidiebedrag dat Rotterdam Sportsupport van de gemeente Rotterdam ontvangt nader is gespecificeerd. In uw document mag dan ook niet onvermeld blijven dat van de € 850.654,- (2008) die worden verkregen € 250.000,- is bedoeld voor de uitvoering van de 'Bijdrage Jeugdsport-subsidieregeling'. Dit maakt derhalve geen deel uit van de budgetsubsidie voor verenigingsondersteuning maar wordt als exploitatiesubsidie aan Rotterdam Sportsupport verstrekt. Om uw onderzoek als input voor (nieuw) beleid aan te grijpen zou dit, met het oog op het vormgeven van een nieuwe Rotterdamse sportvisie, waaraan door SenR, Rotterdam Topsport en Rotterdam Sportsupport in gezamenlijkheid wordt gewerkt, een welkome toevoeging zijn.

nawoord rekenkamer

De rekenkamer dankt de stichting Rotterdam Sportsupport voor haar uitvoerige reactie. Op sommige zaken reageren we in het algemene nawoord. Op de volgende elementen in de reactie willen we nog reageren:

- het al dan niet recht doen aan verenigingsondersteuning en de positieve effecten op sportparticipatie en vitaliteit;
- vitaliteit als indicator;
- onvolledigheid van de doelboom;
- een eventueel forsere inzet van het instrument verenigingsondersteuning.

Wat betreft het eerste element stelt Rotterdam Sportsupport dat er ‘wel degelijk een causaal verband is tussen verenigingsondersteuning en sportparticipatie’ en dat wij geen recht zouden doen aan het product verenigingsondersteuning. Dit onderbouwt Sportsupport onder meer door te verwijzen naar de uitkomst van de rekenkamer dat verenigingsondersteuning wel bijdraagt aan een toename van het aantal leden. Ook wijst Sportsupport erop dat in Rotterdam de sportparticipatie in weerwil van een landelijke trend stijgt.

Deze kritiek raakt de kern van het onderzoek. De centrale vraag is immers of de in het beleid veronderstelde relatie tussen verenigingsondersteuning en sportparticipatie er ook in de praktijk is. Maar, in tegenstelling tot wat Rotterdam Sportsupport beweert, wij hebben in de conclusies níet gesteld dat er géén relatie is. Wij hebben geconcludeerd (zie hoofdconclusie 2) dat het effect van verenigingsondersteuning op sportparticipatie niet is aangetoond. Sterker, uit het tweede deel van deze conclusie blijkt dat wij een relatie wel degelijk voorstelbaar achten, zij het dat verenigingsondersteuning in beperkte mate aan sportparticipatie kan bijdragen. Als we echter zonder voorbehoud en in tegenspraak met onze empirische gegevens zouden stellen dat verenigingsondersteuning tot een grotere sportparticipatie leidt, dan stellen we het instrument te positief voor.

Ook om andere redenen zijn wij van mening dat wij wel degelijk recht doen aan het product verenigingsondersteuning. Zo schrijven wij in hoofdconclusie 4 dat deze ondersteuning positief bijdraagt aan het ledenaantal en aan de verenigingsvitaliteit als het gaat om het ledenbestand. Ook stellen wij dat de ondersteuning voorziet in een behoefte. Bovendien stellen we dat verenigingsondersteuning bij sportverenigingen voldoende bekend is en door hen voldoende toegankelijk wordt gevonden (hoofdconclusie 7).

Dit alles laat onverlet dat er niet kan worden gestuurd op het collegedoeel sportparticipatie als resultaat van verenigingsondersteuning (hoofdconclusie 1). Deze conclusie spreekt Rotterdam Sportsupport onder verwijzing naar onze empirische uitkomsten tegen. De redenen van het niet kunnen sturen hebben echter betrekking op de formulering van het doel en niet op de empirische uitkomsten van het rekenkameronderzoek. In ons algemene nawoord gaan we hier uitgebreid op in.

Overigens haalt Rotterdam Sportsupport ook onze conclusies over de relatie tussen het verkrijgen van verenigingsondersteuning en de kwaliteit van de organisatie verkeerd aan. Zij meent dat wij ten onrechte stellen dat er geen verband is en haalt onder meer een meting in tabel 4-5 aan. Hierin is een cijfermatig verschil tussen verenigingen met en zonder ondersteuning te zien. Hier wordt echter over het hoofd gezien dat het gevonden verschil verre van significant is: de kans dat het gevonden verschil op toeval

berust is 59,5%. Om die reden stellen wij in paragraaf 4-4-2 vast dat er geen verband is tussen de verenigingsondersteuning *als geheel* en de kwaliteit van de organisatie. Hetzelfde geldt voor de relatie tussen verenigingsondersteuning en de toereikendheid van de accommodatie.

Deze uitkomsten sluiten niet uit dat *specifieke* vormen van ondersteuning wel kunnen bijdragen aan een betere kwaliteit van de organisatie. In ons onderzoek is dit echter niet zichtbaar geworden, maar, wat we niet kunnen zien, kan er wel zijn. Wij hebben dit in de onderbouwing van hoofdconclusie 5 uiteengezet.

Een tweede element in de reactie betreft de vitaliteit. Wij hebben volgens Rotterdam Sportsupport verzuimd aan te geven dat deze op geen enkel aspect is gedaald. Dit hebben wij echter wel gedaan, namelijk in de toelichting op conclusie 3. Verder zou er wel degelijk een kwantitatief target voor vitaliteit zijn. Dit punt is ook door B en W als reactie op aanbeveling 2 genoemd en we verwijzen naar ons nawoord daarop.

De stichting wijst er verder op dat in de doelboom niet het jeugdsportfonds en de schoolsportverenigingen zijn opgenomen. Wij hebben bij het opstellen van de doelboom geen volledigheid nagestreefd. Zo noemen wij in de doelboom wel de bijdrage jeugdsport en in inderdaad niet de schoolsportverenigingen. In de enquêtes was dit product overigens wel meegenomen.

Ten vierde mist Rotterdam Sportsupport in de conclusies en aanbevelingen onze opmerking dat wil verenigingsondersteuning 'een substantiële bijdrage kunnen leveren aan de door het college gestelde doelen, er veel forser zou moeten worden ingezet op dit instrument.' Wij hebben het minder stellig geformuleerd dan Rotterdam Sportsupport doet. We hebben de omvang van de ingezette ondersteuning als mogelijke verklaring geopperd voor het niet gevonden verband tussen verenigingsondersteuning enerzijds en vitaliteit en sportparticipatie anderzijds. Aan het slot van het rapport geven we aan hier geen uitsluitel over te kunnen geven.

Overigens is een eventuele aanbeveling om het instrument verenigingsondersteuning forser in te zetten niet aan ons. Er kan immers ook voor worden gekozen om de ambitie van de doelstellingen bij te stellen of om te investeren in andere instrumenten ter vergroting van de sportparticipatie. In aanbeveling 1 raden wij het college aan de targets te herformuleren en daarbij rekening te houden met de bijdrage die van verenigingsondersteuning verwacht kan worden.

3-5 reactie dagelijks bestuur deelgemeente Charlois en nawoord

De voorlopige onderzoeksresultaten over de verenigingsondersteuning hebben bijna geheel betrekking op het stedelijke beleid. De verenigingsondersteuning is in belangrijke mate ondergebracht bij een stichting die door de dienst Sport en Recreatie wordt gesubsidieerd. De aanbevelingen van de Rekenkamer Rotterdam zijn alleen gericht aan het college van B en W.

Dit betekent dat wij ons beperken in onze reactie. Als wij naar de cijfers over de sportparticipatie in verenigingsverband kijken die zijn opgenomen op pagina 57 van uw concept-rapport, dan is deze sportparticipatie van 2005 tot 2007 in Charlois gestegen van 32% naar 35% (een stijging van 3%, in relatie tot het beginpunt 32% betekent dit een stijging met 9%). Deze stijging is positief. De sportparticipatie in Charlois in zijn geheel is echter nog te laag.

Wij werken samen met het collega aan verbetering van de sportparticipatie. Hierbij vormt het gebiedsgericht werken een belangrijke invalshoek.

In uw rapport geeft u op verschillende plaatsen aan dat deelgemeenten beleid (kunnen) maken op het gebied van sport en sportieve recreatie. In zekere zin is dit juist. In het kader van het gebiedsgericht werken ligt echter de nadruk van de werkwijze van de deelgemeente op de regie op de uitvoering. De inhoudelijke specialistische beleidsdeskundigheid zit bij de diensten. De deelgemeenten stellen gebiedsvisies op in samenspraak met partners zoals corporaties. In de gebiedsvisies komt aan de orde welke producten van de stedelijke diensten in een gebied moeten worden ingezet. De deelgemeenten treden als opdrachtgever op van de diensten en zien toe op de uitvoering door de diensten. Deze werkwijze en taakverdeling is in onze ogen ook van toepassing op het verbeteren van de sportparticipatie in Charlois.

nawoord rekenkamer

De rekenkamer dankt de deelgemeente voor haar reactie. Hierin zegt het dagelijks bestuur de sportparticipatie in verenigingsverband nog te laag te vinden en met het college te willen werken aan een verhoging ervan. In dit verband wijzen we op hoofdc conclusie 2 (in het bijzonder 2.3), waarin we stellen dat het instrument verenigingsondersteuning ongeschikt is voor deelgemeentelijke targets. Concreet, de deelgemeente zal niet in staat zijn om eventuele verbeteringen in de sportparticipatie in haar deelgemeente toe te schrijven aan de inzet van verenigingsondersteuning binnen haar deelgemeente. De reden is dat verenigingen nieuwe leden kunnen aantrekken die niet in de deelgemeente Charlois wonen (maar in bijvoorbeeld IJsselmonde). Aangezien de gegevens over sportparticipatie op inwonerniveau worden gemeten, zullen deze nieuwe leden niet meetellen in de sportparticipatie in Charlois (en bijvoorbeeld wel in het cijfer van IJsselmonde). In de regierol op de uitvoering die de deelgemeente heeft, zou zij daarmee rekening moeten houden.

3-6 reactie dagelijks bestuur deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek en nawoord

Onlangs heeft u ons het conceptrapport 'Verenigingsondersteuning' voor bestuurlijk wederhoor aangeboden. U vraagt ons te reageren op de voorlopige onderzoekresultaten en – indien van toepassing – of wij de door de Rekenkamer Rotterdam gedane aanbevelingen overnemen.

Wij onderschrijven uw aanbevelingen over het herformuleren van targets over sportparticipatie om te kunnen sturen op verenigingsondersteuning en andere maatregelen, het formuleren van meetbare doelen over de gewenste vitaliteit van verenigingen, het zorg dragen voor een periodieke, systematische beoordeling van de behoefte aan en aansluiting daarop van de verschillende vormen van ondersteuning en de hierdoor geleverde bijdrage aan vitaliteit en sportparticipatie.

Helaas stellen wij vast dat in de conclusies en aanbevelingen niet tot uiting komt dat de bestaande situatie qua verdeling van bevoegdheden tussen stad en deelgemeente verschilt van de formele situatie die op grond van de Wet maatschappelijke ondersteuning zou moeten bestaan. Ondanks dat we u hier meermalen op gewezen hebben.

Op grond waarvan is het College nu eigenlijk bevoegd en waar houdt die bevoegdheid op? Bij kaderstelling, uitvoering, subsidieverstrekking? Welke verandering heeft de Wmo en de daartoe aangepaste Deelgemeenteverordening nu eigenlijk met zich mee gebracht? Dat is erg onduidelijk en ook dat zorgt er voor dat niet duidelijk is wie nu wel of niet aanspreekbaar is op

bepaalde resultaten, nog los van hetgeen in de volgende alinea wordt gemeld. Het verbaast ons dat u deze onduidelijkheid negeert. In dit verband zouden wij ook willen pleiten voor een sterkere formele betrokkenheid van de deelgemeenten bij de opdrachtverlening aan Stichting Rotterdam Sportsupport. Nu is daar niets voor geregeld en zijn de contacten slechts op basis van vrijwilligheid.

Dit bovenstaande in acht genomen, vinden wij het van belang het volgende aan u mee te geven: Bij het onderwerp verenigingsondersteuning begeeft de overheid zich in het particuliere domein van de samenleving. Verenigingen hebben ook niet alleen een sportfunctie maar zeker ook een sociale, zo u wilt, een gezelligheidsfunctie en dat onderdeel is niet meegenomen in het onderzoek. De begrenzing van de effecten van het overheidsbeleid komen nadrukkelijk in beeld als we het begrip vitaliteit operationaliseren. Zo zal een vereniging die het predicaat vitaal heeft, niet perse die sociale betekenis hebben voor de leden die blijkbaar verondersteld wordt, omdat de vitaliteit afhankelijk is van een veelheid aan factoren die de overheid niet kan sturen. Andersom kan een volgens de normen niet-vitale vereniging, toch heel veel waarde hebben voor de leden van een vereniging omdat bijvoorbeeld de weinige leden zich heel erg met elkaar verbonden voelen en daar buitengewoon veel voldoening aan beleven. De vitaliteit betreft vooral randvoorwaarden. En burgers zijn ook niet verplicht om hun vereniging vitaal te laten zijn, als zij gelukkig zijn met een niet-vitale vereniging, wie doet ze wat?

Tot slot willen wij nogmaals benadrukken dat wij in het algemeen tevreden zijn over de dienstverlening van de door Stichting Rotterdam Sportsupport aan verenigingen geleverde dienstverlening. Dit baseren wij op regelmatige, positieve geluiden van verenigingen hierover uit ons gebied. Wij zien dit bevestigd in het onderzoek, omdat 82% van de sportverenigingen aangeeft dat de ondersteuning door Sportsupport zinvol was en dat het voor 75% aansloot bij de reden van de aanvraag van ondersteuning.

nawoord rekenkamer

De rekenkamer dankt de deelgemeente voor de reactie. Deze bevat twee elementen waarop we willen reageren. Ten eerste op de volgens het dagelijks bestuur op zijn minst onduidelijke taakverdeling tussen deelgemeente en centrale stad als het gaat om verenigingsondersteuning. Het verbaast het dagelijks bestuur dat wij deze onduidelijkheid hebben genegeerd.

De verdeling van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden tussen deelgemeente en stad is geen onderwerp van onderzoek geweest. We hebben in het onderzoek nadrukkelijk voor een beleidsinvalshoek gekozen, in dit geval de effecten van het instrument verenigingsondersteuning op zaken als een grotere vitaliteit van verenigingen en meer sportparticipatie door Rotterdammers. Verdeling van bevoegdheden tussen gemeente en deelgemeente is daarbij hooguit context en wordt daarom globaal beschreven. Daarmee kunnen we op basis van dit onderzoek geen oordeel geven of deze verdeling doelmatig, rechtmatig of anderszins is.

Ten tweede wijst het dagelijks bestuur er op dat sportverenigingen bijvoorbeeld ook een gezelligheidsfunctie kunnen hebben, ook al zijn zij niet vitaal. Omgekeerd kunnen niet-vitale verenigingen wel veel waarde hebben voor de leden. Wij hebben ons onderzoek inderdaad beperkt tot de vitaliteit van verenigingen en niet gekeken of zij bepaalde andere nuttige functies vervullen. In het algemene nawoord besteden we hier aandacht aan.

3-7 reactie dagelijks bestuur deelgemeente Prins Alexander en nawoord

Onze ambtelijke reactie op de conceptnota hebben wij reeds aan u doorgegeven. Het merendeel van de feitelijke en inhoudelijke opmerkingen heeft u overgenomen, behalve onze opmerking over de betrouwbaarheid van uw conclusie dat sportverenigingen minder tevreden zijn over de toegankelijkheid van ondersteuning door deelgemeenten. U baseert dit op interviews met 8 verenigingen op een totaal van 48, wat wij een erg smalle basis vinden.

In algemene zin onderschrijven wij als dagelijks bestuur van de deelgemeente Prins Alexander de strekking van uw conclusies en aanbevelingen. Zo geeft u aan dat de gemeente Rotterdam haar verwachtingen van verenigingsondersteuning niet geheel waarmaakt, welke conclusie wij delen.

Los van de eerder genoemde kritische noot hebben wij het prettig gevonden aan het onderzoek mee te werken en verwachten wij dat uw bevindingen bijdragen aan het verbeteren van de verenigingsondersteuning in Rotterdam en het verhogen van de sportparticipatie.

nawoord rekenkamer

We danken het dagelijks bestuur van de deelgemeente Prins Alexander voor zijn reactie. In tegenstelling tot wat het dagelijks bestuur in zijn reactie schrijft, hebben wij in ons rapport géén conclusie op basis van acht interviews getrokken. De in het rapport gebruikte formulering luidt: 'de meerderheid van de acht sportverenigingen die we hebben geïnterviewd is minder tevreden' Dit is een feitelijke constatering, zonder dat daaruit generieke conclusies over de deelgemeenten zijn getrokken en waarbij expliciet is vermeld dat het om acht interviews gaat.

3-8 reactie dagelijks bestuur deelgemeente IJsselmonde en nawoord

Wij hebben kennisgenomen van dit rapport, met de volgende kanttekeningen:

- Onderschreven worden de aanbevelingen over het herformuleren van targets over sportparticipatie
- Het lijkt nu alsof verenigingsondersteuning het enige instrument is, dat wordt ingezet om sportparticipatie te verbeteren, terwijl er natuurlijk meerdere instrumenten worden ingezet om het verhogen van de sportparticipatie te realiseren.
- Onderschreven wordt de conclusie dat de leeftijdscategorie 12- een zeer belangrijke doelgroep is om alsnog mee te nemen in de targets om de sportparticipatie in Rotterdam te verhogen. Ook de informele sportbeoefenaars (o.a. sporters die gebruik maken van commerciële sport-scholen) en de ongeorganiseerde sporters dienen in de targets voor sportparticipatie te worden meegenomen, hoewel we beseffen dat verenigingsondersteuning hier geen invloed op heeft.
- Uit de hoofdconclusies komt een eenzijdig beeld naar voren. De positieve effecten van verenigingsondersteuning worden wel degelijk in het rapport genoemd, maar komen uit de conclusies niet helder naar voren. Het feit dat door verenigingsondersteuning stabielere verenigingen ontstaan en stijging van ledenaantal wordt gerealiseerd, betekent dat de kwaliteit van het georganiseerd sportverband in Rotterdam toeneemt. Daarmee is het bestaansrecht van verenigingsondersteuning wel degelijk aangetoond.
- De conclusie dat verenigingsondersteuning nu te gering wordt ingezet zou dus betekenen dat een extra impuls nodig is, omdat de huidige inzet reeds leidt tot 'stabielere verenigingen'. Uitbreiding van verenigingsondersteuning zou daarom wenselijk zijn.
- De ervaringen van de deelgemeente IJsselmonde met verenigingsondersteuning door Stichting Rotterdam Sportsupport zijn zeer positief en wij zijn dan ook groot voorstander van continuering en het waarborgen van de dienstverlening van deze stichting door de stad.

nawoord rekenkamer

We danken het dagelijks bestuur van IJsselmonde voor zijn reactie. Op een aantal punten zou de rekenkamer nog willen reageren.

We herkennen ons niet in het beeld dat de positieve effecten van verenigingsondersteuning onvoldoende in de conclusies terugkomen. In conclusies 4 en 7 zijn wij duidelijk positief over het instrument. De opmerking dat volgens ons verenigingsondersteuning geen bestaansrecht heeft, is onjuist. Wij hebben dat nergens opgeschreven. Wel wijzen we erop dat het niet is aangetoond dat het instrument op diverse vitaliteitsaspecten invloed heeft en dat de bijdrage aan de verhoging van de sportparticipatie bescheiden zal zijn. Dat er een positieve bijdrage mogelijk is, sluiten we niet uit.

Het dagelijks bestuur concludeert verder dat uitbreiding van verenigingsondersteuning wenselijk is, omdat deze nu te gering wordt ingezet. Het dagelijks bestuur verwijst klaarblijkelijk naar onze vijfde hoofdconclusie. De vermeende logische implicatie die het bestuur daaraan verbindt, gaat echter te ver. We hebben aangegeven dat er geen zichtbare invloed van verenigingsondersteuning op verschillende vitaliteitsaspecten is, omdat veel ondersteuningsvormen in te geringe mate worden gebruikt om een zichtbaar effect in de gegevens te hebben. Wij hebben daarbij óók aangegeven geen relatie tussen beide zaken te hebben aangetoond. Daarmee is het niet zeker dat een grotere inzet van het instrument wel tot een grotere vitaliteit op de desbetreffende aspecten leidt. Dat blijft vooralsnog beleidstheorie.

nota van bevindingen

1 inleiding

1-1 het belang van sport en sportparticipatie

‘Sport is mooi, sport is belangrijk, sport levert veel op. Het is fantastisch om te doen en brengt vooral ook veel plezier en ontspanning’, staat op de website van NOC*NSF.¹ Dit perspectief op sport zullen maar weinig mensen betwisten. Ook als mensen zelf niet actief aan sport doen, zien zij er wel het belang van in. Velen kijken er met plezier naar. Zo staat een evenement als het Europees kampioenschap voetbal altijd garant voor hoge kijkcijfers.

Sporten kan in verschillende verbanden beoefend worden en op alle leeftijden. Het kan in groepsverband. Zo zijn er in Nederland bijna 30.000 sportverenigingen.² Sporten kan ook individueel en informeel. Denk maar aan een lidmaatschap van een fitnesscentrum, baantjes trekken in het plaatselijke zwembad of hardlopen in het park al dan niet voorbereidend op een marathon. Over welk sportverband het ook gaat, één ding staat vast: sport is voor iedereen, van peuters tot gepensioneerden.

Het is dan ook niet voor niets dat sport een belangrijk beleidsdoel én beleidsinstrument is. Zo richt het rijk een deel van zijn beleid op het zorgen voor sportfaciliteiten en het subsidiëren van sportactiviteiten.³ Voor het rijk is sport ook een instrument voor het realiseren van maatschappelijke effecten, bijvoorbeeld een versterking van de sociale binding in een gemeente en van de economische aantrekkelijkheid van een stad.⁴

Voor de gemeente Rotterdam is dat niet anders. Zo was 2005 voor Rotterdam het Sportjaar, dat wil zeggen, een jaar waarin extra investeringen in de sport zijn gedaan en waarin is gewerkt aan het imago van ‘Rotterdam Sportstad’. Rotterdam wil bovendien ook na 2005 de sportstad van Nederland blijven.⁵

Bovendien besloot al in 2001 de gemeenteraad na twee moties (van Hulman respectievelijk Bolsius) tot het oprichten van een stichting voor de uitvoering van verenigingsondersteuning.⁶ De redenen hiervoor waren de volgende:

- Sportverenigingen vonden dat ze (te) weinig aandacht kregen vergeleken met topsportclubs (de stichting Topsport bestond al).
- Veel sportverenigingen stond het water aan de lippen. Zij kampten met problemen zoals schulden, een slechte financiële administratie en terugloop van het aantal vrijwilligers.⁷

¹ www.sport.nl/nocnsf/breedtesport, geraadpleegd februari 2009.

² Idem.

³ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, ‘Uitvoeringsprogramma Samen voor Sport’, 2006.

⁴ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, ‘Beleidsbrief Sport. De kracht van sport’, 2007.

⁵ www.rotterdamssportstad.nl, geraadpleegd februari 2009.

⁶ Projectvoorstel Stichting Verenigingsondersteuning, alsmede tot het aannemen van het preadvies naar aanleiding van de motie-Hulman (1999-918) en de motie-Bolsius (1999-929), 27 april 2001, gemeenteraadsvergadering 10 mei 2001.

⁷ Interview wethouder sport, de heer L. Bolsius, 5 november 2008.

Uiteindelijk heeft dit geleid tot de oprichting van de stichting Rotterdam Sportsupport (hierna: Sportsupport; zie hoofdstuk 2).

Ook zijn sinds 2002 in de collegeprogramma's doelen opgenomen met betrekking tot sport, bewegen en sportparticipatie. In het collegeprogramma van 2006-2010 is sport een onderdeel van de pijler Sociaal en daarbinnen van het programma Binding. Het college schrijft: 'We stimuleren sport en de actieve vrijetijdsbesteding. (...) Dat brengt mensen bij elkaar. Vooral meer Rotterdamse kinderen moeten sporten en bewegen op school. Dat is goed voor hun gezondheid en hun leerprestaties en het vergroot hun sociale vaardigheden.' Het college heeft twee bijbehorende doelstellingen geformuleerd: meer bewegen op basisscholen en het op peil houden en verhogen van de sportparticipatie.

Het belang van sport in Rotterdam blijkt ook uit het aantal sportverenigingen: dat zijn er 403, waaronder 76 voetbalverenigingen, 14 korfbalverenigingen, 8 judo-verenigingen, 5 roeiverenigingen en 3 atletiekverenigingen.⁸ Van de 582.950 inwoners was op 1 januari 2008 26% lid van een sportvereniging. Dat zijn ruim 150.000 Rotterdammers,⁹ ongeveer evenveel als heel Haarlem of Nijmegen.

De sportdeelname in Rotterdam (het feitelijk beoefenen ervan) wordt sinds 1987 tweejaarlijks gepeild. Het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) doet dit sinds 1995 in de Vrijetijdsomnibus (VTO).¹⁰ Tabel 1-1 laat de ontwikkeling in de sportdeelname zien.

tabel 1-1: ontwikkeling van de frequentie van sportdeelname sinds 1995 (in afgeronde %)

	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007
doet geen sport	49	46	42	38	40	41	40
doet wel sport	51	54	58	62	60	59	60
1-10 keer (incidenteel)	10	8	8	10	7	7	8
11-50 keer (modaal)	24	23	24	23	24	22	21
51-100 keer (frequent)	9	12	13	16	16	16	16
101 en meer keer (zeer frequent)	8	11	13	13	13	14	15
gemiddeld aantal keer (van de sporters)	niet gevraagd	niet gevraagd	71 keer	74 keer	75 keer	80 keer	81 keer

Bron: Centrum voor Onderzoek en Statistiek, 'Rotterdammers in hun vrije tijd. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2007', p. 29.

Uit de tabel blijkt dat de sportparticipatie¹¹ vanaf 1995 tot en met 2001 gestaag is gestegen (van 51 naar 62%). Vanaf dat jaar schommelt de sportparticipatie rond de 60%.

⁸ www.rotterdamsportstad.nl, geraadpleegd januari 2009.

⁹ COS, 'Staat van Rotterdam', 2008.

¹⁰ Tweejaarlijks maakt het COS de Vrijetijdsomnibus. Hierin worden Rotterdammers van 13-75 jaar gevraagd naar hun vrijetijdsbesteding. De sportdeelname is daarvan een onderdeel.

¹¹ De berekening van de sportparticipatie is gebaseerd op de vraag naar het aantal keer dat men de afgelopen 12 maanden aan sport heeft gedaan. Voor het percentage tellen de mensen die minder dan 11 keer per jaar sporten niet mee. Het percentage is dus gebaseerd op minimaal 11 keer per jaar sporten. De enquête wordt gehouden onder Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar oud. Het college en het COS hanteren beide dezelfde definitie en berekening van het percentage sportparticipatie.

1-2 het belang van sportverenigingen en verenigingsondersteuning

Sportverenigingen worden zowel op rijks- als (deel)gemeentelijk niveau gezien als belangrijke organisaties om de doelen te bereiken die de overheid met sport heeft. In Rotterdam heeft het college zich het volgende doel gesteld (collegedoelstelling 6D): *‘De sportparticipatie is, in de gebieden waar het aandeel sporters het kleinst is, in 2009 met tenminste 5% gestegen en in de overige gebieden tenminste gelijk gebleven ten opzichte van 2005.’*

Om dit effect te kunnen bewerkstelligen dient onder meer het volgende te worden bereikt:

- een gelijkblijvend of stijgend ledenaantal bij verenigingen;
- meer vitale(re) verenigingen.¹²

Om de vitaliteit van verenigingen en het ledenbestand op zijn minst te behouden, biedt de gemeente de sportverenigingen ondersteuning aan. De gemeente Rotterdam en deelgemeenten doen dit op verschillende manieren, zoals het ter beschikking stellen van accommodatie en het verstrekken van subsidies. Daarnaast subsidieert de gemeente de door haar in het leven geroepen Stichting Sportsupport Rotterdam. Sportverenigingen kunnen hier aankloppen voor diverse vormen van ondersteuning, variërend van een verenigingsondersteuner tot aan projecten om meer jeugdleden te werven.

1-3 het financieel belang van sportbeleid

In de meerjarenbegroting 2007-2010 is voor ‘Sportparticipatie’ in het programma Sociaal een bedrag van jaarlijks € 1,1 miljoen gereserveerd. Daarvan is € 0,25 miljoen per jaar gereserveerd voor verenigingsondersteuning.¹³ Daarnaast onderhoudt de gemeente met Sportsupport een subsidierelatie. In 2008 bestond deze uit verschillende bijdragen van in totaal € 1,4 miljoen. De bijdragen zijn onder meer bedoeld voor verenigingsondersteuning in algemene zin en voor afzonderlijke projecten, zoals in het kader van Visie Voetbal Vitaal 2010, Begeleiding verenigingsprojecten, Verenigingsondersteuning Allochtoon Kader en schoolsportverenigingen.¹⁴

Ook deelgemeenten besteden middelen aan verenigingsondersteuning, zoals waarderingssubsidies en investeringssubsidies. De rekenkamer heeft niet vastgesteld om welke bedragen het gaat.

1-4 doel- en vraagstelling

Hoewel met het sportbeleid relatief weinig gemeentelijke financiële middelen zijn gemoeid, krijgt het onderwerp sportparticipatie veel bestuurlijke aandacht. De raad heeft in 1999 met twee moties aandacht gevraagd voor de problemen bij sportverenigingen en opgeroepen tot de oprichting van een stichting die de breedtesport ondersteunt. Momenteel is sportparticipatie een van de doelstellingen in het programma van het huidige college en er worden grote maatschappelijke effecten van verwacht. Het politiek-bestuurlijke en het aan sport toegeschreven maatschappelijke belang zijn voor de rekenkamer aanleiding geweest onderzoek naar het gemeentelijk

¹² Zie onder meer het tienpuntenplan ‘Rotterdam sportstad’ en de visie ‘Voetbal Vitaal 2010’. In hoofdstuk 2 zal hier meer aandacht aan worden besteed.

¹³ Stuurgroep Sociaal, ‘Sportparticipatieprogramma’, vastgesteld op 18 maart 2007.

¹⁴ Brief van B en W inzake de beantwoording van schriftelijke vragen van de heer Van Muijen over duidelijkheid van de toekomst van Stichting Sportsupport, 1 juli 2008.

beleid inzake sportparticipatie te verrichten. We beperken ons hierbij tot een essentieel onderdeel in het beleid, namelijk de verenigingsondersteuning

Met dit onderzoek beoogt de rekenkamer het volgende:

Inzicht geven in de doeltreffendheid van gemeentelijke verenigingsondersteuning als middel om sportparticipatie te verhogen of op peil te houden.

De centrale vraag daarbij luidt:

Hoe doeltreffend is verenigingsondersteuning als middel om sportparticipatie te verhogen of op peil te houden?

De centrale vraag is beantwoord aan de hand van de volgende onderzoeksvragen:

- 1 Hoe is verenigingsondersteuning opgenomen in het beleid om de sportparticipatie te verhogen of op peil te houden?
- 2 Hoe bekend is verenigingsondersteuning bij sportverenigingen en wordt deze voldoende toegankelijk gevonden?¹⁵
- 3 Levert verenigingsondersteuning een bijdrage aan het verhogen van de sportparticipatie of het op peil houden daarvan?

1-5 afbakening onderzoek

sportparticipatie, verenigingsondersteuning en vitaliteit

Voor het onderzoek is het van belang de begrippen sportparticipatie en verenigingsondersteuning af te bakenen en zo concreet mogelijk te definiëren. We hebben hiervoor zo veel mogelijk aansluiting gezocht bij de definities die de gemeente zelf hanteert.

Zoals eerder aangegeven luidt de collegedoelstelling inzake sportparticipatie als volgt: 'De sportparticipatie is, in de gebieden waar het aandeel sporters het kleinst is, in 2009 met tenminste 5% gestegen en in de overige gebieden tenminste gelijk gebleven ten opzichte van 2005.' Er is bij iemand sprake van sportparticipatie als hij of zij minimaal 11 keer per jaar sport. B en W maken geen onderscheid in sporten in verenigingsverband en in sporten in een andere context (individueel, in een sportschool).¹⁶

Om de voortgang van de realisatie van de doelstelling bij te houden, gebruiken B en W de Vrijtijdsomnibus (VTO) van het COS. Hierin wordt sportparticipatie gemeten door respondenten naar het aantal keer te vragen dat men de afgelopen 12 maanden aan sport heeft gedaan.

Onder verenigingsondersteuning verstaan we producten of diensten aan een sportvereniging die er op gericht zijn om de vereniging op een of andere manier te versterken. Het gaat hierbij om verenigingsondersteuning in brede zin: het kan een product van S en R, Sportsupport, deelgemeente of sportbond zijn. Bepalend is of de desbetreffende sportvereniging het product als verenigingsondersteuning beschouwt. In hoofdstuk 2 worden verschillende vormen van verenigingsondersteuning beschreven.

¹⁵ In de oorspronkelijke opzet die naar de raad is verzonden luidde de tweede onderzoeksvraag als volgt: 'hoe werkt verenigingsondersteuning in de praktijk'. De uiteindelijke onderzoekswerkzaamheden dekten de lading van deze vraag onvoldoende.

¹⁶ 'Definitieboek Collegeresultaten 2006-2010', Bestuursdienst, september 2007.

Vitaliteit heeft betrekking op hoe gezond en georganiseerd een vereniging is. Meer specifiek wordt onder vitaliteit verstaan de tevredenheid van verenigingen ten aanzien van hun ledenbestand, organisatie, vrijwilligers en bestuurders, accommodatie, maatschappelijke betrokkenheid en sportactiviteiten. De desbetreffende elementen hebben we voorgelegd aan onder meer S en R en stichting Sportsupport (zie de navolgende hoofdstukken en de onderzoeksverantwoording).

periode

De rekenkamer heeft haar onderzoek gericht op de jaren 2006 en 2007.

selectie deelgemeenten

Voor het onderzoek zijn vier deelgemeenten geselecteerd:

- Charlois;
- Hillegersberg-Schiebroek;
- IJsselmonde;
- Prins Alexander.

In de onderzoeksverantwoording zijn de overwegingen opgenomen die een rol hebben gespeeld bij de selectie (bijlage 1).

doeltreffendheid en causaliteit

Het onderzoek heeft zich gericht op de behaalde resultaten van verenigingsondersteuning. Hierbij is onder meer gekeken naar de volgende vragen:

- Zijn er veranderingen in de vitaliteit van verenigingen?
- Zijn er veranderingen in het ledenaantal van een vereniging?
- Zijn er veranderingen in sportparticipatie?
- Is er een relatie te leggen tussen zulke veranderingen en de verenigingsondersteuning?

Zoals we in paragraaf 1.2 aangaven, wordt van vitale verenigingen en van een gelijkblijvend of stijgend ledenaantal een positieve bijdrage aan sportparticipatie verwacht. In het onderzoek zullen we een beredeneerde uitspraak doen over de feitelijke mogelijke relatie tussen verenigingsondersteuning, vitaliteit en ledenaantal en sportparticipatie. Hierbij houden we rekening met het feit dat verenigingsondersteuning een van de maatregelen is die worden ingezet om een grotere sportparticipatie te bereiken.

1-6 bestuurlijke en ambtelijke verantwoordelijkheid

De verantwoordelijk wethouder voor het stedelijke beleid ten aanzien van verenigingsondersteuning was tot 25 mei 2009 de heer L.M.M. Bolsius, met als portefeuille Financiën, Buitenruimte en Sport. Sinds 25 mei 2009 is de heer P.A.W. Lamers met als portefeuille Buitenruimte, Sport en Concernorganisatie verantwoordelijk wethouder. 'De dienst Sport en recreatie zorgt dat sport- en recreatievoorzieningen voor alle Rotterdammers toegankelijk zijn. De dienst beheert een ruim aantal sportverenigingen verspreid in Rotterdam. Een van de doelen van Sport en Recreatie is zoveel mogelijk Rotterdammers aan het sporten te krijgen.'¹⁷ Ook de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de gemeentelijke verenigingsondersteuning is belegd bij de dienst S en R.

Deelgemeenten hebben een eigen verantwoordelijkheid en bevoegdheid bij het beheer van wijkgebonden voorzieningen. Zij kunnen daarmee een eigen sportbeleid voeren.

¹⁷ www.rotterdamssportstad.nl, geraadpleegd februari 2009.

1-7 leeswijzer

De drie afzonderlijke deelvragen worden elk afzonderlijk in de opeenvolgende hoofdstukken beantwoord. De paragrafen beginnen met de conclusie van die paragraaf, waarna vervolgens de onderbouwing plaatsvindt. Om de conclusies duidelijker te scheiden van de onderzoeksbevindingen, zijn deze telkens cursief gemaakt. De hoofdstukken hebben daarmee geen afzonderlijke conclusieparagraaf.

Bijlage 1 is een uitgebreide onderzoeksverantwoording. De rekenkamer heeft in het onderzoek gebruikgemaakt van een enquête onder sportverenigingen. Deze is toegelicht in de onderzoeksverantwoording. Om op basis van de antwoorden tot de tabellen in hoofdstuk 3 en 4 te komen, waren verschillende statistische procedures nodig. Ook deze zijn in bijlage 1 uiteengezet.

Tezamen vormen de hoofdstukken 1 tot en met 4 en de bijlagen de nota van bevindingen.

2 sportbeleid: doelen, instrumenten, actoren

2-1 inleiding

In dit hoofdstuk wordt de volgende onderzoeksvraag beantwoord: Hoe is verenigingsondersteuning opgenomen in het beleid om de sportparticipatie te verhogen of op peil te houden? De normen en criteria die de rekenkamer bij de beantwoording van de vraag hanteert zijn opgenomen in tabel 2-1.

tabel 2-1: normen en criteria

norm	criteria
de doelen zijn meetbaar geformuleerd	de doelen zijn kwantitatief geformuleerd
de beleidsmaatregelen hangen logisch samen met de doelen	de aard van de maatregelen sluit aan op de inhoud van de doelen

De opbouw van dit hoofdstuk is als volgt: eerst wordt het stedelijk sportbeleid samengevat in een zogenoemde doelboom, die kort wordt toegelicht. Vervolgens volgt het oordeel over de kwaliteit van het stedelijk sportbeleid op basis van de geformuleerde normen en criteria. Daarna wordt het stedelijk sportbeleid aan de hand van de relaties in de doelboom meer uitgebreid uiteengezet. Naast een algemene beschrijving zal de focus steeds liggen op het beleid ten aanzien van sportverenigingen en de inzet van de maatregel verenigingsondersteuning.

In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk besteden we ook aandacht aan het deelgemeentelijk beleid, omdat ook deelgemeenten verenigingsondersteuning bieden. Het deelgemeentelijk beleid is alleen vanuit dit oogpunt betrokken bij het onderzoek. Er wordt dus geen oordeel gegeven over het deelgemeentelijk beleid.

2-2 stedelijk beleid

2-2-1 beleid sportparticipatie

Het Rotterdamse sportbeleid is veelomvattend. Het gaat om topsport en breedtesport en om het beschikbaar stellen van accommodaties en voorzieningen. Voor het realiseren van een verhoging van de sportparticipatie worden vele algemene en een aantal specifieke maatregelen ingezet. De rekenkamer stelt in dit onderzoek de specifieke maatregel verenigingsondersteuning centraal.

Het stedelijke sportbeleid staat in de volgende beleidsstukken:¹⁸

- tienpuntenplan 'Rotterdam Sportstad 2006-2010 de 2e helft'.

¹⁸ B en W werken momenteel samen met Rotterdam Sportsupport en Rotterdam Topsport aan een nieuwe sportvisie. Deze komt halverwege 2009 gereed.

- ‘Visie Voetbal Vitaal 2010, Revitalisering en herstructurering Amateurvoetbal Rotterdam’(VVV);
- collegeprogramma 2006 – 2010 ‘De stad van aanpakken. Voor een Rotterdams Resultaat’;
- het sportparticipatieprogramma, vastgesteld door de Stuurgroep Sociaal.

De rekenkamer heeft aan de hand van gesprekken en de genoemde documenten een zogenoemde doelboom geconstrueerd. Deze staat in figuur 2-1 en vormt een grafische weergave van de doelen van het beleid en de instrumenten die daarvoor worden ingezet.

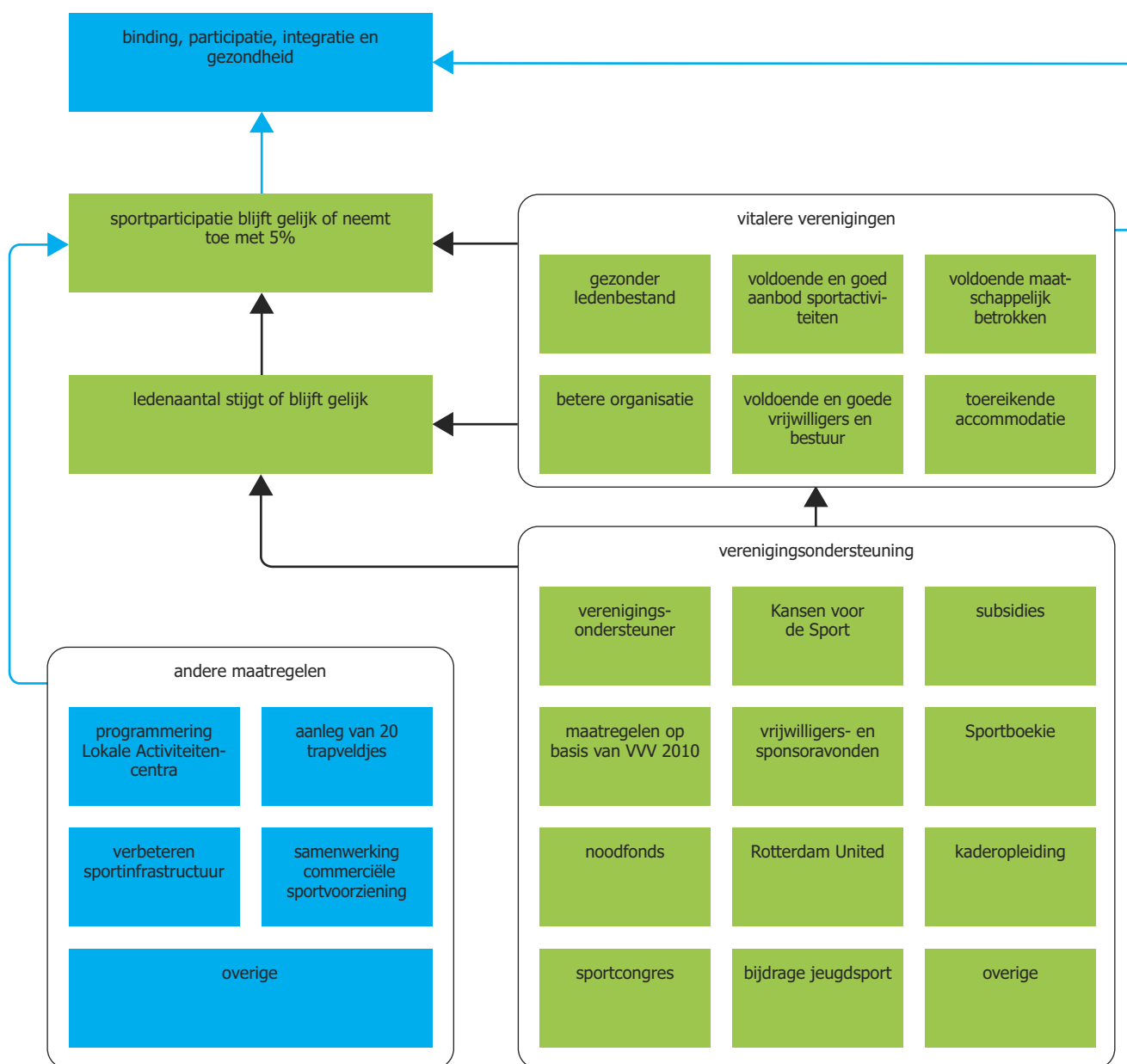
In de doelboom is te zien dat de sportparticipatie positief kan worden beïnvloed door versterking van de vitaliteit van verenigingen en door een stijgend ledenaantal. Om de vitaliteit te versterken en het ledenaantal te vergroten kunnen verschillende vormen van verenigingsondersteuning worden ingezet. Het ledenaantal wordt ook beïnvloed door de vitaliteit.

De beoogde effecten van het sportbeleid zijn breder dan alleen mensen aan het sporten krijgen. Het idee achter de doelstelling om de sportparticipatie te verhogen is dat maatschappelijke effecten op het gebied van participatie, integratie, gezondheid en binding worden bereikt. Vitale sportverenigingen spelen hierin een belangrijke rol. Zij staan midden in de samenleving en vormen een verbinding met scholen en de buurt.

De rekenkamer heeft deze relaties niet onderzocht. Dit geldt ook voor de relatie tussen andere maatregelen en sportparticipatie. Daarom zijn deze relaties als blauwe lijnen weergegeven. De rekenkamer heeft zich in dit onderzoek alleen gericht op de bijdrage van de maatregel verenigingsondersteuning aan de doelstellingen ‘vitalere verenigingen’, ‘ledenaantal’ en ‘sportparticipatie’. In de doelboom zijn deze weer-gegeven met zwarte lijnen.

In de navolgende paragrafen worden de verschillende doelen, instrumenten en relaties in de doelboom nader toegelicht. We beginnen onderaan en werken naar boven toe, dus eerst de relatie tussen verenigingsondersteuning en vitalere verenigingen enerzijds en ledenaantal anderzijds. Als laatste komen de andere maatregelen aan bod. De toelichting is gebaseerd op wat er in de verschillende beleidsdocumenten staat over de betreffende relatie. Maar eerst geven we een oordeel van de kwaliteit van enkele beleidsonderdelen.

figuur 2-1: doelboom collegedoelstelling sportparticipatie

De rekenkamer heeft deze relaties niet onderzocht

2-2-2 kwaliteit beleid

De doelstellingen zijn gedeeltelijk meetbaar geformuleerd.

In het beleid is vooraf geen kwantitatief target geformuleerd voor de maatregel verenigingsondersteuning: niet ten aanzien van het aantal vitale(re) verenigingen en niet ten aanzien van de gewenste vitaliteit van sportverenigingen in het algemeen. Zo is de gewenste vitaliteit niet uitgedrukt in bijvoorbeeld een waardering of score.

De doelstelling ten aanzien van het ledenaantal van sportverenigingen is wel meetbaar gemaakt: deze moet gelijk blijven of stijgen. Dit is naar zijn aard meetbaar.

De collegedoelstelling over sportparticipatie is kwantitatief geformuleerd. In 2010 moet in de gebieden waar de sportparticipatie het kleinst is, deze met 5 procent zijn toegenomen. In de overige gebieden moet deze ten minste gelijk gebleven zijn. Dit wordt gemeten aan de hand van gegevens die door het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) worden verzameld voor de Vrijetijdsomnibus (VTO). Er is gewerkt met een nulmeting in 2005 en een eindwaarde voor 2010.

Er is een logische samenhang tussen doelen en beleidsmaatregelen.

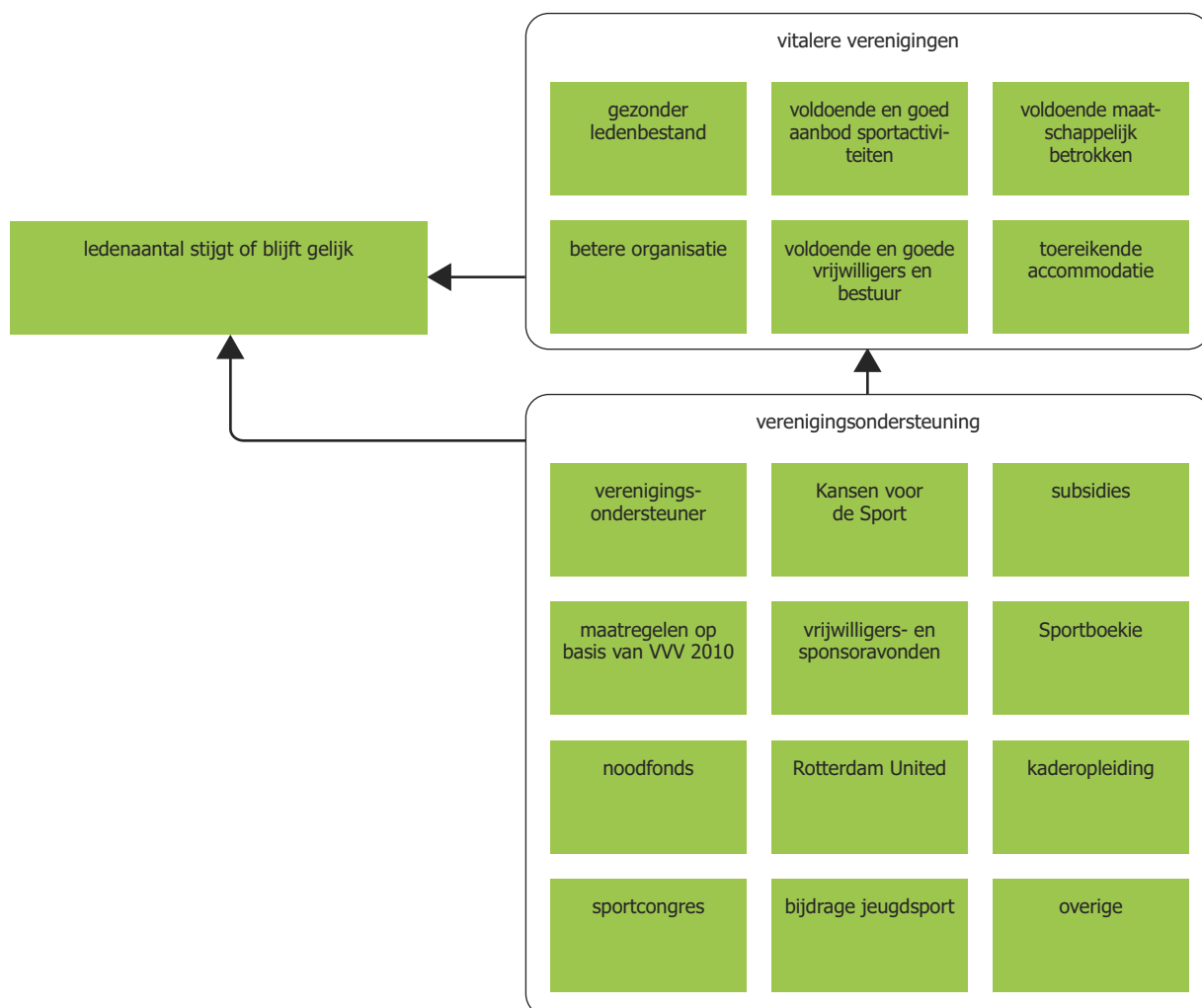
De maatregel verenigingsondersteuning bestaat uit verschillende producten en vitaliteit uit meerdere aspecten. Wanneer er een koppeling wordt gemaakt tussen deze producten en de vitaliteitsaspecten blijkt dat deze naar hun aard gelijk zijn. Dat wil zeggen dat de verenigingsondersteunende producten die worden ingezet logisch (kunnen) leiden tot verbetering van het vitaliteitsaspect dat ook daadwerkelijk verbetering nodig heeft. Met andere woorden het verenigingsondersteunende product sluit aan bij de aard van de problemen van de vereniging.

Een aantal concrete voorbeelden verheldert dit: een verenigingsondersteuner kan worden ingezet om maatwerk te leveren. Hij of zij brengt namelijk eerst in kaart waar de vereniging behoefte aan heeft. Dit kan bijvoorbeeld ondersteuning zijn bij het verbeteren van de organisatie, het werven en scholen van vrijwilligers en bestuursleden en het werken aan een gezond ledenbestand. Kansen voor de sport is een product dat gericht is op het bekend maken van de vereniging en het werven van leden. Daarmee is het een maatregel die aansluit bij het doel om verenigingen ten aanzien van het ledenbestand vitaler te maken. Kaderopleidingen zijn er op gericht de bestuursleden van een vereniging beter in staat te stellen hun werk te doen. Dit product sluit daarmee aan bij het doel verenigingen wat betreft de kwaliteit van het bestuur vitaler te maken.

2-2-3 resultaten van verenigingsondersteuning

In deze paragraaf staat de relatie tussen verenigingsondersteuning, vitalere verenigingen en het ledenaantal centraal. Deze relatie is een onderdeel van de doelboom en weergegeven in figuur 2-2.

figuur 2-2: relatie verenigingsondersteuning, vitalere verenigingen en ledenaantal

algemeen beleid

Het algemene sportbeleid van de gemeente Rotterdam is vastgelegd in het tienpuntenplan 'Rotterdam Sportstad 2006-2010, de 2e helft' (hierna: tienpuntenplan). Deze beleidsnota is samengesteld door de stuurgroep Sport¹⁹ en vastgesteld door het college van B en W. Het tienpuntenplan is de kadernota voor het sportbeleid. Een van de tien punten is 'sportverenigingen'.

De ambitie met betrekking tot sportverenigingen is: 'Een groeiend aantal leden bij gezonde sportverenigingen, professioneel kader, moderne sportvoorzieningen in de buurt, een structureel vrijwilligersaanbod en voldoende ondersteunend vermogen.'²⁰ Om zulke vitalere verenigingen en een stijgend of gelijkblijvend ledenaantal te creëren, bevat het tienpuntenplan verschillende algemeen maatregelen voor sportverenigingen:

- in buurten waar geen of weinig sportverenigingen zijn, initiatieven ondersteunen die leiden tot oprichting van schoolsportverenigingen, in nauwe samenwerking met de reguliere sportverenigingen;

¹⁹ De stuurgroep Sport bestaat uit: de gemeentelijke dienst Sport en Recreatie, de stichting Rotterdam Sportsupport en de stichting Rotterdam Topsport.

²⁰ Dienst Sport en Recreatie, Rotterdam Sportsupport en Rotterdam Topsport, tienpuntenplan 'Rotterdam Sportstad 2006-2010, de 2e helft', 2006.

- bevorderen van vrijwilligerswerk, met name door uitbreiding met allochtoon kader;
- professionaliseren van sportverenigingen door het aanstellen van verenigingsmanagers.²¹

Deze maatregelen zijn uitgewerkt in een meer specifiek verenigingsondersteuningsbeleid.

verenigingsondersteuningsbeleid

Op 18 maart 2007 heeft de stuurgroep Sociaal,²² in het kader van het college-programma en als uitwerking van het tienpuntenplan, het specifieke uitvoerings-programma sportparticipatie vastgesteld.²³ In het sportparticipatieprogramma wordt verenigingsondersteuning genoemd als maatregel die in het bijzonder wordt ingezet om de sportparticipatie te stimuleren.²⁴ Bij verenigingsondersteuning gaat het om ondersteuning van sportverenigingen die daar behoefte aan hebben. Uitgangspunt van het beleid is dat verenigingen een belangrijk fundament vormen voor de sport in Nederland en Rotterdam: 'De nieuwe sportclubs zijn geen eilanden meer, maar verbindingen met scholen en de buurt.'

Er is apart ondersteuningsbeleid voor voetbalverenigingen. Dit beleid staat in de Visie Voetbal Vitaal 2010 (hierna: VVV).²⁵ Doel van de VVV is te komen tot vitale voetbalverenigingen. Om dit te kunnen bereiken, kan het zijn dat voetbalverenigingen van locatie moeten veranderen, moeten samenwerken of fuseren en moeten werken aan hun organisatiestructuur. De begeleiding van dit proces is belegd bij verenigingsondersteuners. 'Hun inzet moet leiden tot vitale en bloeiende verenigingen, die gereed zijn voor de toekomst!'²⁶ Het genoemde beleid is opgesteld door de dienst S en R.

De positie van de dienst Sport en Recreatie

S en R is de gemeentelijke dienst die zich bezighoudt met sport. Voor Rotterdammers voert zij activiteiten uit, voorziet in accommodaties, stimuleert recreatieve programma's van derden en maakt ook zelf beleid. De missie van S en R is: 'Wij bieden Rotterdammers mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding en dragen zo bij aan de sociale samenhang en leefbaarheid van de stad, met als resultaat: Rotterdam attractieve stad!'.²⁷

S en R onderhoudt een subsidierelatie met Sportsupport. Ook maakt zij op verzoek van de deelgemeenten beleid, dat door S en R wordt uitgevoerd. Dit gebeurt vooral in het kader van sportstimulering. Vanaf 2006 maakt S en R jaarlijks schriftelijke afspraken met de deelgemeenten over de te leveren producten en diensten.²⁸ Denk hierbij bijvoorbeeld aan het organiseren van sportstimulering en het beheer van sportvelden en -accommodaties.

²¹ Dienst Sport en Recreatie, Rotterdam Sportsupport en Rotterdam Topsport, Tienpuntenplan 'Rotterdam Sportstad 2006-2010, de 2e helft', 2006.

²² De stuurgroep Sociaal bestaat uit de vier wethouders die verantwoordelijk zijn voor het sociale programma. De vier wethouders zijn de heer Grashoff, de heer Geluk, mevrouw Kriens en de heer Schrijer.

²³ Stuurgroep Sociaal, 'Sportparticipatieprogramma', vastgesteld op 18 maart 2007.

²⁴ Naast verenigingsondersteuning worden nog twee andere maatregelen genoemd, namelijk de aanleg van trapveldjes en het realiseren van Lokale Activiteitscentra.

²⁵ Visie Voetbal Vitaal 2010, Revitalisering en herstructurisering Amateurvoetbal Rotterdam, oktober 2005.

²⁶ Stuurgroep Sociaal, 'Sportparticipatieprogramma', p. 3.

²⁷ S en R, Strategisch bedrijfsplan 2006-2010, 'Vrije tijd is het waard', maart 2006, p. 4-5.

²⁸ De deelgemeenten zijn opdrachtgevers van S en R en deze product- en prestatieafspraken worden dan ook op basis van het beleid van de deelgemeente gemaakt. S en R legt deze vast in productbegrotingen en verantwoordt hierover middels een jaarverslag.

Verenigingsondersteuning bestaat uit veel verschillende producten. In de doelboom is bij de producten verenigingsondersteuning nog een cirkel met 'overige' opgenomen, wat wil zeggen dat er nog meer producten zijn. De belangrijkste zijn in de doelboom opgenomen. Hieronder wordt – voor zover niet eerder al beschreven – van elk van die producten een korte beschrijving gegeven.

- *Verenigingsondersteuner.* Voor verenigingen die daar behoefte aan hebben, kan een verenigingsondersteuner beschikbaar worden gesteld. Dat is iemand die voor een langere periode de vereniging actief ondersteunt, bijvoorbeeld bij het werven of begeleiden van kader, de financiële administratie, juridische ondersteuning, fusies e.d. Zowel Sportsupport als de sportbonden bieden verenigingsondersteuners aan.
- *Kaderopleidingen:* Sportsupport biedt diverse mogelijkheden om kaderopleidingen te verzorgen en te vergoeden, bijvoorbeeld over boekhouden, statuten en andere wet- en regelgeving.
- *Kansen voor de Sport.* Dit is een fonds waaruit verenigingen een bijdrage kunnen krijgen voor initiatieven voor het onder de aandacht brengen van de sportvereniging en het werven van leden.
- *Sportboekje.* Dit is een project voor de groepen 7 en 8 van basisscholen. Zij maken daarin een werkstuk over Rotterdamse sportverenigingen. Het Sportboekje belicht andere aspecten van een sportvereniging dan het sporten zelf, zoals vrijwilligerswerk, vervoer, hygiëne en financiën. Het Sportboekje heeft onder meer als doel kinderen én hun ouders bekender te maken met sportverenigingen.
- *Rotterdam United.* Dit is een project bij een sportvereniging, vooral gericht op ledenwerving. Het is de bedoeling dat de basisschoolkinderen kennismaken met een sport via het KVD-model. Dit houdt in dat er drie lessen zijn tijdens schooltijd (Kennismaken), drie lessen na schooltijd in de buurt van de school (Verdiepen) en drie lessen bij de vereniging (Doorstromen).
- *Bijdrage jeugdsport.* Deze regeling omvat een jaarlijkse bijdrage van € 10,- per actief lid bij de bond geregistreerd spelend lid in de categorie van zes tot en met zeventien jaar. Deze financiële bijdrage is vrij besteedbaar en wordt door Sportsupport uitgekeerd.
- *Bijdrage noodfonds.* Sportsupport geeft deze financiële tegemoetkoming aan verenigingen met een niet voorziene en onverwiltbare financiële tegenvaller.
- *Subsidies:* sportverenigingen kunnen van deelgemeenten verschillende soorten subsidies krijgen. Ook stedelijk zijn er subsidiemogelijkheden voor sportverenigingen. Om Rotterdamse verenigingen inzicht te geven in de subsidie-mogelijkheden, heeft Sportsupport het boekje 'Subsidies voor Rotterdamse sportverenigingen' uitgebracht.
- *Sponsor- en of vrijwilligersavond.* Om vrijwilligers en sponsors te houden en te waarderen kan Sportsupport samen met de vereniging een sponsor- of vrijwilligers-avond organiseren.
- *Sportcongres.* Dit wordt georganiseerd voor alle Rotterdamse sportverenigingen. Op het congres is het mogelijk workshops te volgen, discussies bij te wonen en andere kennis en tips op te doen. Ook is het een manier om te netwerken en contacten te leggen met andere sportverenigingen.

De rol van de Stichting Rotterdam Sportsupport

In 2002 is Sportsupport opgericht. Dit gebeurde op basis van het projectvoorstel 'Stichting Verenigingsondersteuning'. Sportsupport heeft eigen beleid geformuleerd in haar beleidsnotitie 'Lijnen Trekken'. Op haar website formuleert ze de volgende missie:

*'Rotterdam Sportsupport is dé ondersteuningsorganisatie voor de Rotterdamse sportvereniging die er, middels gerichte ondersteuning op bestuurlijk, organisatorisch en financieel vlak, voor zorgt dat de vitaliteit van Rotterdamse sportverenigingen in samenwerking met belanghebbende organisaties in dit taakgebied wordt bevorderd.'*²⁹

De opdracht is geformuleerd in de genoemde beleidsnotitie 'Lijnen Trekken':

- direct uitvoering geven aan verenigingsondersteuning in het algemeen;
- tijdelijke inzet van professionals bij sportverenigingen;
- sportverenigingen terug in de wijken;
- werving en inzet van nieuw kader bij sportverenigingen.³⁰

Rotterdam Sportsupport ontvangt van de gemeente Rotterdam een budgetsubsidie, alsmede projectsubsidies om de verenigingsondersteuning vorm te geven en uit te voeren. Sinds 2005 ontvangt de stichting jaarlijks tussen de € 829.405 (2006) en € 850.654 (2008) subsidie van de gemeente.

vitalere verenigingen

Er zijn verschillende aspecten die iets zeggen over de vitaliteit van een sportvereniging. De rekenkamer heeft het begrip vitaliteit uitgewerkt in de volgende aspecten:³¹

- **Ledenbestand.** Dit aspect gaat over de gezondheid van het ledenbestand. Of een ledenbestand gezond is, hangt af van twee factoren. Ten eerste, in hoeverre heeft een vereniging voldoende leden om levensvatbaar te zijn? Ten tweede, de mate waarin een vereniging in staat is zelf leden te behouden en te werven. Het vitaliteitsaspect ledenbestand verschilt daarmee in zijn aard van het ledenaantal van een vereniging. Het ledenaantal als zodanig staat in de doelboom dan ook als een apart resultaat van verenigingsondersteuning genoemd.
- **Organisatie.** Dit aspect gaat over de kwaliteit van de organisatie, in het bijzonder de administratie, de financiën, het beleid en de communicatie in de vereniging. De organisatie van een vereniging moet op orde en toereikend zijn.
- **Vrijwilligers en bestuurders.** Dit aspect gaat over zowel de hoeveelheid als kwaliteit van de vrijwilligers en bestuurders. Er moet voldoende menskracht én kennis zijn om de vereniging op een adequate wijze te exploiteren.
- **Accommodatie.** Dit aspect gaat over de toereikendheid van de accommodatie. Deze moet voldoen aan de behoeften van de vereniging, bijvoorbeeld om voldoende sportactiviteiten aan te kunnen bieden.
- **Maatschappelijk betrokken.** Dit aspect heeft betrekking op de rol van de vereniging in de buurt. Een vitale vereniging is op enige wijze maatschappelijk betrokken, bijvoorbeeld door het organiseren van activiteiten voor de buurt of schoolkinderen.
- **Sportactiviteiten.** Dit aspect heeft betrekking op het sportaanbod van een vereniging. Een vitale vereniging biedt voldoende gevarieerde en goede sportactiviteiten aan.

²⁹ www.rotterdamssportsupport.nl, geraadpleegd januari 2009.

³⁰ Beleidsnotitie Rotterdam Sportsupport 2005-2010, 'Lijnen trekken'.

³¹ In bijlage 1 is te lezen op welke bronnen de uitwerking van het begrip vitaliteit gebaseerd is.

De verschillende aspecten staan in een wederkerige relatie tot elkaar. Dat wil zeggen dat het ene aspect het andere (positief of negatief) kan beïnvloeden. Voorbeelden zijn: het hebben van voldoende en leuke sportactiviteiten is een voorwaarde voor het behouden van leden. Het hebben van voldoende leden is een voorwaarde voor het hebben van genoeg vrijwilligers. Het hebben van voldoende en opgeleid kader is een voorwaarde voor een goede organisatie.

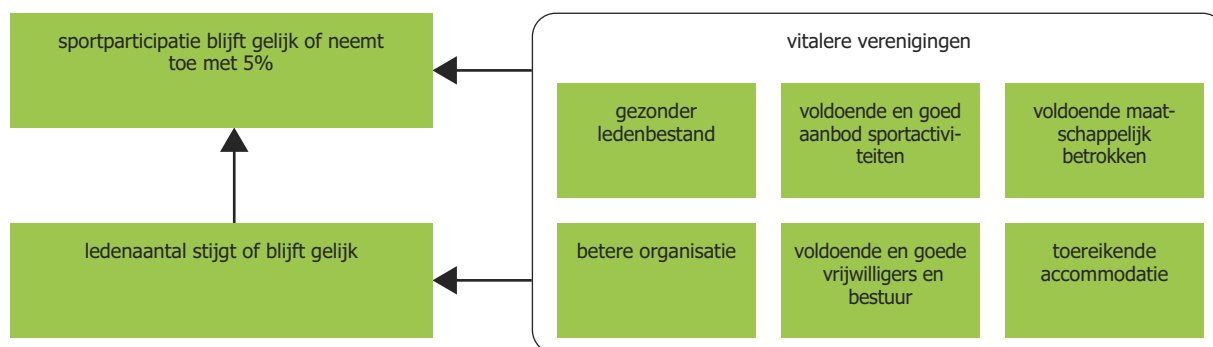
ledenaantal

Een stijging of stabilisatie van het ledenaantal kan op twee manieren door verenigingsondersteuning worden gerealiseerd. Direct, wanneer ondersteuning specifiek gericht op ledenwerving van leden wordt ingezet. Indirect, doordat ondersteuning verenigingen vitaler kan maken en een sterkere vitaliteit op haar beurt tot meer leden kan leiden.

2-2-4 gevolgen van vitalere verenigingen

In deze paragraaf staat de relatie tussen vitalere verenigingen, het ledenaantal en de sportparticipatie centraal. Deze relatie is een onderdeel van de doelboom en weer-gegeven in figuur 2-3.

figuur 2-3: relatie vitalere verenigingen, ledenaantal met sportparticipatie

Zoals in figuur 2-3 is te zien, is er een relatie tussen vitaliteit en sportparticipatie. In het uitvoeringsprogramma Sportparticipatie wordt een sterke nadruk gelegd op het belang van vitale verenigingen als voorwaarde voor de sportparticipatie. Ter illustratie, vitale verenigingen hebben aantrekkelijker accommodatie gekregen, waardoor meer sportactiviteiten worden georganiseerd en waardoor slapende leden alsnog gaan sporten.

In een gesprek met de rekenkamer stelde de wethouder Sport dat 'verenigingsondersteuning verenigingen gezond kan krijgen. Verenigingen op orde is een doel op zich.' Tegelijkertijd stelde hij dat vitale verenigingen 'randvoorwaardelijk' zijn voor sportparticipatie,³² wat is bevestigd door de directeur van Sportsupport: 'Wat mij betreft zijn verenigingsondersteuning en gezonde sportverenigingen eerder randvoorwaardelijk voor een duurzame sportparticipatie.'³³ Door ondersteuning een randvoorwaarde te noemen voor sportparticipatie, geven de wethouder en directeur Sportsupport aan dat er in hun ogen een relatie tussen beide is.³⁴

³² Interview wethouder Sport, 5 november 2008.

³³ Interview directeur stichting Rotterdam Sportsupport, 6 oktober 2008.

³⁴ Dat ze het een randvoorwaarde noemen kan hooguit aangeven dat ze menen dat andere voorwaarden belangrijker zijn, niet dat het géén voorwaarde is.

Tegelijkertijd stelt de directeur van Sportsupport dat het 'lastig is een directe causaliteit tussen verenigingsondersteuning en sportparticipatie te leggen'³⁵ en de wethouder dat

*'er geen causaal verband is tussen een maatregel als verenigingsondersteuning en het percentage sportparticipatie. Het is dus lastig te bezien wààr de stijging of daling van het percentage sportparticipatie door wordt veroorzaakt.'*³⁶

Het is opmerkelijk dat de wethouder aangeeft dat verenigingsondersteuning niet aantoonbaar kan bijdragen aan de realisatie van het collegedoel over sportparticipatie. Het is dan immers dan de vraag hoe hij als wethouder kan weten waarop hij bij de doelstelling moet (bij)sturen.

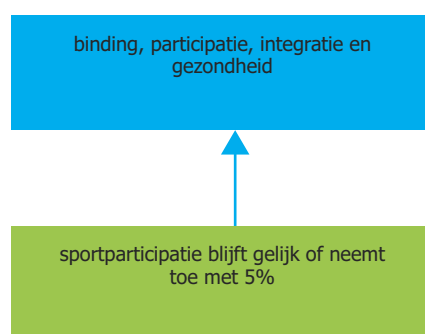
De directeur S en R, ten slotte, onderkent dat er een relatie is tussen ondersteuning en sportparticipatie, zij het dat deze bescheiden en moeilijk stuurbaar is.

*'Met al deze maatregelen zal overigens slechts 6-10% van de sportmarkt worden bereikt. De maatregelen betreffen namelijk niet direct de ongeorganiseerde sporters en bijvoorbeeld beweging tijdens sportieve vakanties, terwijl deze wel meetellen in de meting van de sportparticipatie. (...) Het realiseren van een hogere sportparticipatie is een effect, dat moeilijk stuur- en realiseerbaar is. Het is gemakkelijker om op prestatie- of productniveau een doelstelling te formuleren (zoals het aantal sportvelden) en daarop te sturen.'*³⁷

2-2-5 effecten van sportparticipatie

In deze paragraaf staat de relatie tussen de beoogde maatschappelijke effecten in het sociale domein door sportparticipatie centraal. Deze relatie is een onderdeel van de doelboom en weergegeven in figuur 2-4. Deze relatie is niet onderzocht maar komt wel in het beleid voor.

figuur 2-4: relatie binding, participatie, integratie en gezondheid met sportparticipatie

 De rekenkamer heeft deze relatie niet onderzocht

Sport is in de huidige collegeperiode onderdeel van het Sociaal programma, paragraaf Binding. Het college streeft namelijk niet alleen een hogere sportparticipatie na, maar

³⁵ Interview directeur stichting Rotterdam Sportsupport, 6 oktober 2008.

³⁶ Interview wethouder Sport, 5 november 2008.

³⁷ Interview directeur S en R, 13 februari 2009.

verwacht met een hogere sportparticipatie ook andere maatschappelijke effecten te realiseren. Deze liggen op het gebied van participatie, binding met de stad Rotterdam, integratie en gezondheid.³⁸

Sportparticipatie is dus niet alleen een doel op zichzelf, maar ook een middel om andere maatschappelijke effecten te bereiken. De directeur S en R verwoordde het als volgt:

‘De uitdaging van het doel sportparticipatie is veel groter dan alleen mensen aan het sporten krijgen. De maatschappelijke betekenis van mensen die bewegen is groter dan alleen het feit dat ze meer sporten. (...) De ontwikkeling van de maatschappelijke betekenis van sport is iets van de afgelopen jaren. Dit is nog in ontwikkeling. De rijksoverheid doet het ook zo. De idee dat sport belangrijk is in de sociale basisstructuur van de stad is relatief nieuw.’³⁹

Ook verenigingsondersteuning en vitale verenigingen kunnen andere effecten teweegbrengen dan alleen een hogere sportparticipatie. De directeur Sportsupport stelde in een interview:

‘Verenigingsondersteuning is naast een doel op zich ook een middel want goede verenigingen kunnen ook veel betekenen voor de maatschappij. (...) Dat gaat natuurlijk verder dan alleen sportparticipatie, het gaat hier om maatschappelijke doelen zoals sociale cohesie, integratie en participatie.’⁴⁰

2-2-6 andere maatregelen

In deze paragraaf staat de relatie tussen andere maatregelen en sportparticipatie centraal. Deze relatie is een onderdeel van de doelboom en weergegeven in figuur 2-5. We onderzoeken deze maatregelen niet. We noemen ze wel, omdat ze een bijdrage kunnen leveren aan de individuele of ongeorganiseerde sportparticipatie. Dit maakt ook onderdeel uit van de college doelstelling over sportparticipatie.

In het sportparticipatieprogramma zijn de volgende twee maatregelen opgenomen:

- de aanleg van trapveldjes;
- het realiseren van Lokale Activiteitencentra (LAC's).

De trapveldjes worden aangelegd voor de sportontwikkeling en om de aantrekkelijkheid van de wijk en buurt te verhogen. Jongeren kunnen er in hun vrije tijd sporten en socialiseren. Ook scholen kunnen gebruikmaken van deze voorzieningen.

De wijkaccommodaties die S en R beheert en exploiteert worden omgevormd tot LAC's met als doel de participatie van burgers in de Rotterdamse samenleving te bevorderen. Veel bezoekers bewegen nog weinig en komen ook niet op sportvelden. Deze groep kan via de wijkgebonden accommodaties worden bereikt.⁴¹

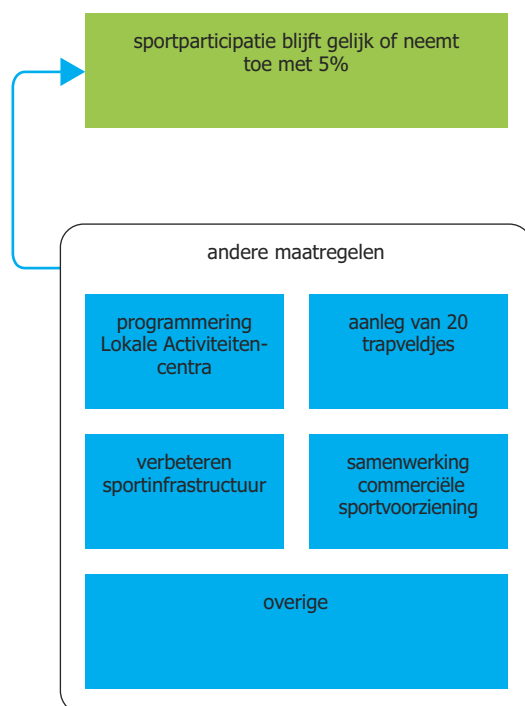
³⁸ Collegeprogramma 2006-2010 'De stad van aanpakken. Voor een Rotterdams Resultaat', p.12.

³⁹ Interview directeur S en R, 13 februari 2009.

⁴⁰ Interview directeur stichting Rotterdam Sportsupport, 6 oktober 2008.

⁴¹ Stuurgroep Sociaal, Sportparticipatieprogramma, vastgesteld 18 maart 2007, p. 3.

figuur 2-5: relatie andere maatregelen en sportparticipatie

 De rekenkamer heeft deze relatie niet onderzocht

In het tienpuntenplan zijn ook nog maatregelen opgenomen die effect kunnen hebben op de sportparticipatie, zoals maatregelen voor commerciële sportvoorzieningen en voor de sportinfrastructuur.

Maatregelen voor commerciële sportvoorzieningen zijn:

- stimuleren publiek-private samenwerking in ontwikkeling van sportvoorzieningen;
- versterking van bijdrage commerciële sportvoorzieningen aan stedelijke sportinfrastructuur;
- commerciële sportvoorzieningen onderdeel van 'sportclusters'.

Deze maatregelen hebben betrekking op het in individueel of ongeorganiseerd verband sporten.

Maatregelen voor het verbeteren van de sportinfrastructuur zijn:

- realiseren van accommodaties;
- realiseren 'Actieplan Sportclusters';
- opwaarderen van sporthallen en gymzalen.

2-3 deelgemeentelijk beleid

2-3-1 inleiding

Zoals aangegeven aan het begin van dit hoofdstuk besteden we ook aandacht aan het deelgemeentelijk sport- en verenigingsondersteuningsbeleid. De aanleiding hiervoor is dat deelgemeenten bevoegd zijn eigen sportbeleid te voeren. Zij bieden dus complementair aan het stedelijk beleid ook verenigingsondersteunde producten aan. In de doelboom zijn bijvoorbeeld 'subsidies' opgenomen, welke bij de deelgemeenten vandaan kunnen komen.

Voor het onderzoek hebben we vier deelgemeenten geselecteerd. Dit hebben we onder meer op methodische gronden gedaan, bijvoorbeeld voor een vergemakkelijking van de toets van de relatie tussen verenigingsondersteuning en sportparticipatie. We zullen geen oordeel geven over het in deze vier deelgemeenten gevoerde beleid. Wel geven we hierna een korte schets van het beleid in de vier deelgemeenten, ter illustratie van de (verschillende) positie(s) die deelgemeenten in het beleid kunnen innemen.

2-2-3 deelgemeentelijke bevoegdheid

De deelgemeenten hebben beleidsvormende en uitvoerende bevoegdheden als het gaat om sport:

- de beleidsvorming, bekostiging, exploitatie van wijkgebonden voorzieningen en uitvoeren van wijkgebonden activiteiten.
- het vaststellen van het algemene beleid voor het beheer van wijkgebonden gemeente-eigendommen bestemd voor dienstverlening, niet zijnde besluiten tot het aangaan van obligatoire overeenkomsten en de dagelijkse exploitatie (de bedrijfsvoering), een en ander op het terrein van sport en sportieve recreatie.⁴²

Deelgemeenten hebben hiermee de bevoegdheid en verantwoordelijkheid gekregen sportbeleid te voeren.

2-3-3 sport- en verenigingsondersteuningsbeleid deelgemeenten

algemeen

De vier deelgemeenten die in dit onderzoek zijn geselecteerd, hebben in meer of mindere mate een eigen sportbeleid op papier uitgewerkt. Zij richten zich hierbij op diverse zaken, waaronder sportstimulering, bewegen voor ouderen en de aanleg van trap- en speelveldjes zoals bijvoorbeeld de Cruyffcourts.⁴³ Sportstimulering bestaat doorgaans uit buurt-, onderwijs-, en verenigingssport. Binnen de tak verenigingssport wordt ook verenigingsondersteuning door de deelgemeenten van belang geacht. Dit blijkt uit zowel het deelgemeentelijk beleid als uit gesprekken van de rekenkamer met vertegenwoordigers van de deelgemeenten.

De deelgemeenten kunnen zowel verenigingsondersteuning afnemen van Sportsupport, als deze zelf organiseren. Dit laatste is echter met de professionalisering van Sportsupport minder geworden. Voor de komst van Sportsupport voerden de deelgemeenten de verenigingsondersteuning zelf uit.

Er is structureel contact tussen de deelgemeenten en Sportsupport, zowel formeel als informeel. De deelgemeenten krijgen van Sportsupport kwartaalrapportages, waarin het verantwoordt welke activiteiten in de deelgemeente hebben plaatsgevonden. Wel is het zo dat deelgemeenten nog steeds hun eigen verenigingsondersteunende activiteiten aanbieden, zij het in beperkte mate. Zo worden in alle onderzochte deelgemeenten subsidies aan sportverenigingen verleend. Dit gebeurt in de vorm van een eenmalige waarderingssubsidie, bijvoorbeeld bij een jubileum, of investeringssubsidie, bijvoorbeeld voor verbetering van de accommodatie. Ook ondersteunen zij de verenigingen door het beschikbaar stellen van voorzieningen voor een niet kostendekkende huur.

⁴² Bevoegdhedenlijst behorende bij Deelgemeenteverordening 2002 Gemeenteblad 2002 nummer 17 functie 5: Cultuur en Recreatie 005.01, p. 11. Deze lijst is geldig tot 13 november 2008.

⁴³ Cruyffcourts zijn voetbalveldjes van kunstgras, een hedendaagse versie van het aloude trapveldje. Ze zijn bedoeld als wijkvoorziening: ook andere sporten dan voetbal moeten er op beoefend kunnen worden.

specifiek per deelgemeente

Er zijn wel verschillen in (het vastleggen van) het beleid en een enkele deelgemeente biedt een aantal eigen producten. In het navolgende wordt kort geschetst wat het beleid en de activiteiten van vier deelgemeenten op het gebied van verenigingsondersteuning zijn.

IJsselmonde

Het sportbeleid in IJsselmonde staat in de volgende nota's:

- (Samen) werken aan een gezond IJsselmonde Gezondheidsprogramma deelgemeente IJsselmonde 2005-2008;
- Notitie sportstimulering IJsselmonde januari 2006;
- Beleidsplan sportstimulering 2000-2004.

De deelgemeente IJsselmonde hecht erg aan haar eigen bijdrage aan het ondersteunen van de sportverenigingen. Uit een interview blijkt dat dit vooral voortkomt uit de behoefte van de deelgemeente om blij te geven aan haar erkenning en waardering voor de sportverenigingen.⁴⁴ De deelgemeente heeft daarvoor ook expliciet een doel geformuleerd: 'behoud van unieke producten binnen de verenigingsondersteuning voor de aankomende periode'.⁴⁵ Een greep uit die specifieke activiteiten: de sportmarkt (laatst georganiseerd in 2006), de Siem Heiden Sportprijs en de Sportnieuwsbrief. In IJsselmonde is ook het contact met het bestuur van sportverenigingen tot beleid gemaakt. 'Bakkie met Bram' is een bezoek van de portefeuillehouder sport aan de sportverenigingen.

Charlois

De deelgemeente Charlois heeft geen papieren beleidsnota's over sportparticipatie en/of verenigingsondersteuning.⁴⁶ De deelgemeente laat de daadwerkelijke ondersteuning van verenigingen over aan Sportsupport. De deelgemeente ondersteunt verenigingen indien zij er om vragen wel op andere manieren. Dit gebeurt binnen het sportbeleid, bijvoorbeeld bij wensen van verenigingen om een kunstgrasveld aan te leggen of het complex te verbeteren. De ondersteuning van verenigingen gebeurt dus vraaggestuurd, ofwel 'bottom up'. Het dagelijks bestuur heeft ook actieve inmenging en veel direct contact met sportverenigingen.⁴⁷

Hillegersberg-Schiebroek

In Hillegersberg-Schiebroek is het sportbeleid opgetekend in de volgende nota's:

- Stand van zaken herijking welzijnsbeleid per eind 2005;
- Beleidsnota sport 2003-2006;
- Evaluatie herijking welzijnsbeleid 2008.⁴⁸

De deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek is op het gebied van verenigingsondersteuning voornamelijk bezig met het creëren van randvoorwaarden, het toeleiden van verenigingen naar bijvoorbeeld Sportsupport en een goed klimaat creëren voor verenigingen. Dit gebeurt onder andere door de contacten met S en R en Sportsupport goed te benutten en door eventuele problemen bij sportverenigingen snel te

⁴⁴ Interview beleidsmedewerker Sport, deelgemeente IJsselmonde, 27 oktober 2008.

⁴⁵ Notitie Sportstimulering, p.10.

⁴⁶ In juni 2009 zal de deelgemeente met een sportvisie voor zowel binnen- als buitenaccommodaties komen.

⁴⁷ Interview beleidsmedewerker Sport, deelgemeente Charlois, 29 oktober 2008.

⁴⁸ Dit document bevat een uitwerking van de sportnota 2003-2006.

bespreken. De deelgemeente heeft in 2008 een kredietregeling in het leven geroepen voor sportverenigingen. Deze is bedoeld voor verenigingen die bijvoorbeeld een nieuwe accommodatie willen bouwen. Een voorwaarde voor het verkrijgen van een krediet is dat de vereniging vitaal is.⁴⁹

Prins Alexander

De deelgemeente Prins Alexander heeft haar sportbeleid beschreven in de volgende nota's:

- Deelnotitie Sport & Recreatieve wijkvoorzieningen 2006-2010;
- Samenspel met (mede)burgers 2006-2010, actualisering van de kadernota welzijn.

In de deelnotitie Sport staan de uitgangspunten voor de dienst S en R. Op basis hiervan maakt S en R haar jaarlijkse werkplan voor de deelgemeente Prins Alexander. Er is zowel sprake van directe en indirecte vormen van verenigingsondersteuning. Directe vormen zijn de diensten van Sportsupport. Een niet kostendekkende huur van accommodatie is een vorm van indirecte ondersteuning. De deelgemeente kan de verenigingen ook ondersteunen door de vereniging te promoten door plaatsing op de deelgemeentepagina, op de website van de deelgemeente of door een bezoek van de portefeuillehouder die bijvoorbeeld een vereniging opent. Sportverenigingen kunnen waarderingssubsidie aanvragen in het kader van bijvoorbeeld 'Sportief initiatief'.⁵⁰

⁴⁹ Interview beleidsmedewerker Sport, deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek, 22 oktober 2008.

⁵⁰ Interview beleidsadviseur en afdelingshoofd Sport, deelgemeente Prins Alexander, 30 oktober 2008.

3 bekendheid en toegankelijkheid verenigingsondersteuning

3-1 inleiding

In dit hoofdstuk wordt de volgende onderzoeksvraag beantwoord: Hoe bekend is verenigingsondersteuning bij sportverenigingen en wordt deze voldoende toegankelijk gevonden?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn enquêtes uitgezet onder alle sportverenigingen⁵¹ in de deelgemeenten Charlois, Hillegersberg-Schiebroek, IJsselmonde en Prins Alexander. Ook is met vertegenwoordigers van acht verenigingen nog een interview gehouden. In tabel 3-1 zijn de bijbehorende normen uitgewerkt.

tabel 3-1: normen en criteria

norm	criteria
de verenigingsondersteuning is voldoende bekend	minimaal 66% van de verenigingen moet ten minste één vorm van verenigingsondersteuning kennen
de verenigingsondersteuning is voldoende toegankelijk	de verenigingsondersteuning was gemakkelijk aan te vragen
	de duur van de aanvraag wordt niet als lang ervaren
	er was niet veel papierwerk nodig om de verenigingsondersteuning aan te vragen
	het was duidelijk bij wie de vereniging verenigingsondersteuning moest aanvragen
	<i>de toegankelijkheid is voldoende als over de vier items gemiddeld ten minste 66% van de verenigingen positief op de stellingen heeft geantwoord.</i>

3-2 bekendheid verenigingsondersteuning

De verenigingsondersteuning is voldoende bekend bij sportverenigingen. Meer dan 66% van de verenigingen kent een bepaalde vorm.

Om te kunnen beoordelen of verenigingsondersteuning toegankelijk is, dient eerst de vraag te worden beantwoord of verenigingen wel bekend zijn met verenigingsondersteuning. Als blijkt dat verenigingen niet bekend zijn met verenigingsondersteuning, is niet vol te houden dat de verenigingsondersteuning toegankelijk is.

⁵¹ De rekenkamer heeft de contactgegevens via Stichting Rotterdam Sportsupport gekregen. Sportsupport heeft in hun bestand alle verenigingen staan die in mei 2008 ingeschreven waren bij hun sportbond en waarvan de bond is aangesloten bij NOC*NSF. Zie ook bijlage 1.

In de enquête is de verenigingen gevraagd aan te geven welke vormen van verenigingsondersteuning bij hen bekend zijn. Als men geen enkele vorm van verenigingsondersteuning kent, kon dat ook aangegeven worden.

Het blijkt dat 85% van de respondenten een of andere vorm van verenigingsondersteuning kent (tabel 3-2). Dit is meer dan het criterium dat minimaal 66% van de verenigingen een of andere vorm van verenigingsondersteuning kent.

In tabel 3-2 is ook aangegeven welke vormen van verenigingsondersteuning bij de respondenten bekend zijn.

**tabel 3-2: vormen van verenigingsondersteuning die bij sportverenigingen bekend zijn
(totaal = 81)***

vorm verenigingsondersteuning	bekend
een vorm	85% (69)
bijdrage jeugdsport	59% (48)
verenigingsondersteuner	53% (43)
kansen voor de sport	52% (42)
kaderopleiding	36% (29)
sponsor en/of vrijwilligersavond	28% (23)
meedoen Allochtone Jeugd door Sport/Tijd voor Sport	22% (18)
Rotterdam United Model	15% (12)
gebruikmaken/lezen van sportnieuwsbrief	15% (12)
jubilering vereniging	15% (12)
schoolsportvereniging	14% (11)
thematraject	11% (9)
deelname sportmarkt	11% (9)
Siem Heiden sportprijs	11% (9)
Sportboekje	9% (7)
noodfonds	9% (7)
waarderingssubsidie	9% (7)
ondersteuning op basis van de Visie Voetbal Vitaal 2010	6% (5)
deelname sportkrant	5% (4)
deelname aan sportdagen	0% (0)
anders	10% (8)

*respondenten kunnen meerdere vormen van verenigingsondersteuning kennen.

In de tabel is ook te zien dat de meest bekende vormen van verenigingsondersteuning de bijdrage jeugdsport, de verenigingsondersteuner en Kansen voor de Sport zijn.

3-3 gekregen verenigingsondersteuning

59% van de sportverenigingen heeft een vorm van verenigingsondersteuning gekregen. De meest gekregen vormen van verenigingsondersteuning zijn de bijdrage Jeugdsport, een verenigingsondersteuner en ondersteuning op basis van Kansen voor de sport. De meeste verenigingen die ondersteund worden, zijn door Sportsupport op de hoogte gekomen van het bestaan van verenigingsondersteuning.

Uit de enquêtes is gebleken dat 59% van de verenigingen ook daadwerkelijk verenigingsondersteuning heeft gekregen. Welke verenigingsondersteuning betreft het dan? In tabel 3-3 is weergegeven welke vormen van verenigingsondersteuning de verenigingen gekregen hebben.

tabel 3-3: vormen van verenigingsondersteuning die sportverenigingen gekregen hebben (totaal = 81)*

vorm verenigingsondersteuning	gekregen
wel verenigingsondersteuning gekregen	59% (48)
geen verenigingsondersteuning gekregen	41% (33)
bijdrage jeugdsport	42% (34)
verenigingsondersteuner	27% (22)
kansen voor de sport	17% (14)
sponsor en/of vrijwilligersavond	10% (8)
kaderopleiding	9% (7)
meedoen Allochtone Jeugd door Sport/Tijd voor Sport	9% (7)
jubilerende vereniging	6% (5)
waarderingssubsidie	6% (5)
schoolsportvereniging	5% (4)
thematraject	4% (3)
noodfonds	2% (2)
Rotterdam United Model	1% (1)
Sportboekje	1% (1)
ondersteuning op basis van de Visie Voetbal Vitaal 2010	1% (1)
gebruikmaken/lezen van sportnieuwsbrief	1% (1)
deelname sportmarkt	1% (1)
deelname sportkrant	0% (0)
Siem Heiden sportprijs	0% (0)
deelname aan sportdagen	0% (0)
anders	19% (15)

*verenigingen kunnen meerdere vormen van verenigingsondersteuning hebben gekregen.

Uit de tabel blijkt dat de bijdrage jeugdsport de meest gekregen vorm van verenigingsondersteuning is. Deze bijdrage wordt uitgekeerd aan elk spelend jeugdlid. Sportsupport heeft het verkrijgen van de bijdrage gekoppeld aan het invullen van de vitaliteitsenquête die zij naar sportverenigingen verstuurt.

Daarnaast is in de tabel te zien dat een verenigingsondersteuner een veel gekregen vorm van verenigingsondersteuning is. Bijna de helft van de verenigingen met ondersteuning maakt gebruik van iemand die de vereniging helpt, die kansen en bedreigingen voor een vereniging in kaart kan brengen en een traject kan opzetten om zaken te verbeteren.

De derde vorm waarvan sportverenigingen relatief veel gebruikmaken is Kansen voor de Sport. Zoals we in hoofdstuk 2 aangaven is dit het fonds waaruit via Sportsupport een bijdrage kan worden gevraagd voor bijvoorbeeld een open dag, een kennis-makingstraining of het uitdelen van flyers in de wijk of buurt. 29% van de verenigingen met ondersteuning maakt hiervan gebruik.

Een vereniging kan op verschillende manieren verenigingsondersteuning aanvragen. De meeste verenigingen hebben verenigingsondersteuning van Rotterdam Sportsupport gekregen (90%). Daarnaast hebben verenigingen (ook) verenigingsondersteuning gekregen van de sportbond (29%), de deelgemeente (20%) of van anderen (19%).

In tabel 3-4 is weergegeven hoe de verenigingen die ondersteuning hebben gekregen op de hoogte zijn gekomen van verenigingsondersteuning.

tabel 3-4: hoe op de hoogte gekomen van verenigingsondersteuning? (totaal = 47)*

op hoogte via:	aantal verenigingen
Sportsupport	81% (38)
sportbond	26% (12)
eigen initiatief	19% (9)
deelgemeente	19% (9)
gemeente	19% (9)
anders	0% (0)

*deze vraag is alleen gesteld aan verenigingen die verenigingsondersteuning hebben gekregen. Zij hebben soms meerdere antwoorden gegeven.

De meeste verenigingen zijn op de hoogte gekomen van verenigingsondersteuning door Sportsupport (81%). Daarnaast hebben ook sportbonden verenigingen op de hoogte gebracht, zij in het geringere mate (26%). De gemeente en deelgemeenten brengen verenigingen relatief het minst op de hoogte van ondersteuning (19%). Net zo weinig verenigingen zijn op eigen initiatief op zoek gegaan bij wie zij voor ondersteuning terecht kunnen.

We hebben ook gekeken of verenigingen met een groter aantal leden vaker gebruikmaken van verenigingsondersteuning dan kleinere verenigingen. Dit blijkt inderdaad het geval, zo laat tabel 3-5 zien.

tabel 3-5: relatie tussen de grootte van een vereniging gerelateerd en het al dan niet hebben gekregen van verenigingsondersteuning

ledenaantal vereniging	geen verenigings- ondersteuning gekregen	wel verenigings- ondersteuning gekregen	alle verenigingen
tot 100 leden	65%	15%	35% (27)
van 101 tot 300 leden	23%	39%	33% (25)
vanaf 300 leden	13%	46%	33% (25)
totaal	100% (31)	100% (46)	100% (77)⁵²

$P=0,00$,⁵³ tussen haakjes staan de absolute aantallen.

⁵² Dat de kolompercentages niet altijd precies tot 100 optellen, komt door afrondingsverschillen. We geven wel telkens 100% om aan te geven dat er over de kolommen wordt opgeteld en dat de kolomgegevens met elkaar moeten worden vergeleken.

⁵³ De p-waarde (probability) is een maat die aangeeft hoe waarschijnlijk het is dat het gevonden verschil dan wel samenhang op toeval berust. Een waarde van 0,05 staat gelijk aan een kans van 5%.

In tabel 3-5 is te zien dat er een significant verband is tussen de grootte van een vereniging en het wel of niet krijgen van verenigingsondersteuning. Het blijkt dat grote verenigingen vaker een of andere vorm van verenigingsondersteuning hebben gekregen dan kleine verenigingen. In dit verband heeft de directeur S en R erkend dat het hier een probleem betreft 'als het gaat om het bereik van het beleid'. Het is volgens hem 'aannemelijk dat er bij een grote vereniging meer knowhow zit dan bij een kleine' en dat bij grote verenigingen 'meer en de juiste mensen zijn die de weg naar de ondersteuning weten te vinden'. In dat opzicht is 'de verenigingsondersteuning vooral vraaggericht gestuurd en minder aanbodgericht'.⁵⁴

3-4 toegankelijkheid verenigingsondersteuning

De verenigingsondersteuning is voldoende toegankelijk. Meer dan 77% is positief over het gemak van de aanvraag en de duidelijkheid waar en bij wie ze voor ondersteuning moeten zijn. Over de benodigde hoeveelheid papierwerk en de duur waarop een beslissing over toekenning werd genomen, zijn sportverenigingen iets minder tevreden.

In tabel 3-6 staat aangegeven hoe toegankelijk de sportverenigingen de ondersteuning vonden.

tabel 3-6 toegankelijkheid verenigingsondersteuning volgens de verenigingen zelf (totaal = 48)

stelling	positief antwoord	negatief	neutraal	totaal
gemak van aanvraag	87%	4%	9%	100% (45)
duur waarbinnen beslissing	63%	23%	15%	100% (48)
hoeveelheid papierwerk	60%	22%	18%	100% (45)
duidelijk waar voor ondersteuning te zijn	78%	16%	7%	100% (45)
gemiddelde	72%	16%	12%	

Uit tabel 3-6 blijkt dat de meeste verenigingen positief zijn over de aanvraag van verenigingsondersteuning. De meeste verenigingen (87%) vonden het makkelijk om verenigingsondersteuning aan te vragen. Ook uit de interviews die we met de sportverenigingen hebben gehouden komt dit naar voren, zoals het volgende voorbeeld: 'Onze vereniging maakt ook gebruik van de bijdrage Jeugdsport. Dit extraatje is altijd meegenomen en gemakkelijk aan te vragen.' (bestuurslid van een handboogsportvereniging)

Ook vond, zo blijkt uit tabel 3-6, de meerderheid van de verenigingen (63%) niet dat het lang duurde voordat duidelijk was of ze de ondersteuning konden krijgen. Verder vond meer dan de helft (60%) niet dat er veel papierwerk voor nodig was om de verenigingsondersteuning aan te vragen. Een voorbeeld hiervan uit een van de interviews: 'De aanvraagformulieren zijn duidelijk, het aanvraagproces verloopt soepel en de criteria en de termijnen zijn duidelijk. De meeste communicatie met Sportsupport gaat via e-mail. Het aanleveren van gegevens aan Sportsupport gaat 'in goed vertrouwen', zonder al te veel overbodige rompslomp en dat werkt wel zo prettig.' (secretaris van een duikvereniging)

⁵⁴ Interview met de directeur S en R, 13 februari 2009.

Of, zoals een andere geïnterviewde het verwoordde:

‘De aanvraag om mee te kunnen doen aan het project ging soepel. Je moest je gewoon aanmelden en toen trad alles in werking.’ (secretaris van een turnvereniging)

Ten slotte blijkt uit de tabel dat 78% vond dat het duidelijk was waar ze de verenigingsondersteuning aan moesten vragen.

In algemene zin komt uit de interviews naar voren dat verenigingen Sportsupport een toegankelijke organisatie vinden:

‘Sportsupport is een erg actieve club. Als ik iets heb, dan bel ik ze altijd op. En dan krijg ik ook nog altijd antwoord. Dit in tegenstelling tot de deelgemeente.’ (voorzitter van een Jeu de Boules vereniging)

Een andere geïnterviewde zegt:

‘Onze vereniging is bekend met het werk van Sportsupport. Mede omdat Sportsupport goed communiceert over haar activiteiten. Dit doet zij middels een nieuwsbrief en e-mails. De directeur van Sportsupport weet ook goed hoe sportverenigingen werken. Doordat hij dichtbij de werkelijkheid van verenigingen staat, is het aanbod ook realistisch.’ (secretaris van een tennisvereniging)

De meerderheid van de acht sportverenigingen die we meer diepgaand hebben geïnterviewd is daarentegen minder tevreden over de toegankelijkheid van ondersteuning door de deelgemeenten. Zo vertelde een secretaris van een duikvereniging ons het volgende: *‘We hebben ook contact met de deelgemeente. Die contacten verlopen iets stroever dan de contacten met Sportsupport. Voor subsidies zijn de aanvraagprocedures meer gedoe dan bij Sportsupport.’ (secretaris van een duikvereniging)*

In de interviews is weinig gesproken over de toegankelijkheid van de dienst SenR. De helft van de acht geïnterviewde verenigingen noemt S en R helemaal niet. De contacten met S en R die de verenigingen wel noemen hebben allemaal betrekking op de accommodatie, of op een door S en R gestimuleerde fusie van verenigingen die samenhangt met een accommodatiekwestie. De verenigingen hebben zich niet uitgesproken positief of negatief over de contacten met S en R uitgelaten.

4 van verenigingsondersteuning naar sportparticipatie

4-1 inleiding

In dit hoofdstuk wordt de volgende onderzoeksvraag beantwoord: Levert verenigingsondersteuning een bijdrage aan het verhogen van de sportparticipatie of het op peil houden daarvan?

Deze vraag is beantwoord aan de hand van de volgende normen en criteria:

tabel 4-1: normenkader

norm	criteria
de gekregen verenigingsondersteuning is nuttig.	ten minste 66% van de verenigingen vindt de gekregen verenigingsondersteuning zinvol. ten minste 66% van de verenigingen vindt dat de gekregen verenigingsondersteuning aansloot bij de reden van de aanvraag. <i>indien aan beide criteria is voldaan, is de verenigingsondersteuning nuttig. Indien aan één van beide criteria is voldaan, is de ondersteuning gedeeltelijk nuttig. In de overige gevallen is de ondersteuning niet nuttig.</i>
in de periode na de verkregen verenigingsondersteuning heeft de vereniging niet minder leden dan in de periode voorafgaand aan de verkregen verenigingsondersteuning.	er is een significante relatie tussen het krijgen van verenigingsondersteuning en het ledenaantal. ⁵⁵
in de periode na de verkregen verenigingsondersteuning is de vereniging niet minder vitaal dan in de periode voorafgaand aan de verkregen verenigingsondersteuning.	er is een significante relatie tussen het krijgen van verenigingsondersteuning en de verandering in de vitaliteit van een sportvereniging. ⁵⁶
het is te beredeneren dat er een relatie is tussen enerzijds de inzet van verenigingsondersteuning, veranderingen in vitaliteit en veranderingen in ledenaantal, en anderzijds een toename van de sportparticipatie.	de veranderingen in sportparticipatie zijn in de richting die op basis van de inzet van de instrumenten is te verwachten er is een consistent beeld per deelgemeente indien dat niet zo is, dan zijn hiervoor aannemelijke verklaringen.

4-2 nut van verenigingsondersteuning

De verenigingen vinden de gekregen verenigingsondersteuning nuttig. De meeste vinden de verenigingsondersteuning zinvol en ook vinden de meeste dat het aansloot bij de reden van de aanvraag.

⁵⁵ Er is significantie als de p-waarde kleiner of gelijk is dan 0,05. Zie ook tabel 3-5.

⁵⁶ Als voorafgaande noot.

In de enquête is de respondenten gevraagd wat hun mening was over de stelling ‘de verenigingsondersteuning was zinvol’. In de tabel hieronder is te zien wat de uitkomst daarvan is.

tabel 4-2: zin van verenigingsondersteuning, volgens de sportverenigingen (totaal = 48)

ondersteuning zinvol?	aantal verenigingen
helemaal mee eens	40% (19)
mee eens	42%(20)
niet mee eens/niet mee oneens	12% (6)
mee oneens	2% (1)
helemaal mee oneens	4% (2)
totaal	100% (48)

Uit tabel 4-2 is af te leiden dat meer dan 66% van de verenigingen, namelijk 81,3%, het (helemaal) eens is met de stelling ‘de verenigingsondersteuning was zinvol’.

De zinvolheid van verenigingsondersteuning was ook een van de onderwerpen tijdens de interviews met de sportverenigingen. Zo wijst de voorzitter van een voetbalvereniging op een formulier dat ontwikkeld is door een verenigingsondersteuner: *‘Wat erg handig is, is dat de verenigingsondersteuner een formulier heeft ontwikkeld dat de vereniging gebruikt voor de aanmelding van nieuwe leden. De ouders moeten hierop aangeven welk vrijwilligerswerk zij willen doen bij de club en waar ze goed in zijn. De vereniging heeft nu dus beter in kaart of dat er wellicht een ouder bij de club zit die loodgieter is. Dat zijn mensen die de club goed kan gebruiken en dan op ad hoc basis kan inschakelen.’* (voorzitter van een voetbalvereniging)

De secretaris van een turnvereniging wijst ook op de meerwaarde van de verenigingsondersteuner:

‘De verenigingsondersteuner (...) geeft ons voor minimaal 3 jaar steun. Deze steun bestaat uit lesgeven, werkzaamheden voor het bestuur en technische klussen. Concreet belegt ze bijvoorbeeld vergaderingen, geeft aan wat binnen de organisatie beter kan en helpt bij het opstellen van een beleidsplan, jaarplan en actieplan. Zij is bij de meeste bestuursvergaderingen aanwezig. (...) Er moest in ieder geval wat gebeuren en met de komst van de verenigingsondersteuner is alles op zijn minst sneller en beter gegaan.’ (secretaris van een turnvereniging)

Ook het sportcongres dat Sportsupport jaarlijks organiseert wordt nog al eens als zinvol ervaren:

‘Ook organiseert Sportsupport jaarlijks een Sportcongres. Als bestuurder van een vereniging kun je tijdens dat congres deelnemen aan allerlei workshops, zoals bijvoorbeeld over boekhouden, regelgeving etc. Ik vind het erg belangrijk dat dit congres er is. Het is erg handig omdat je er verschillende dingen kan leren in de workshops.’ (voorzitter van een Jeu de Boulesvereniging)

Aan de respondenten is ook gevraagd of ze vonden dat de verenigingsondersteuning aansloot bij de reden van de aanvraag. 75% van de respondenten beaamde dit. 11% van de respondenten was het daar niet mee eens. De overigen waren neutraal of hadden geen mening. Meer dan 66% van de verenigingen vindt dus dat de verenigingsondersteuning aansloot bij de reden waarom ze verenigingsondersteuning hadden aangevraagd.

Een mooi voorbeeld van ondersteuning die bij de behoefte aansloot is een tennisvereniging, waar men behoefte aan sponsoring had:

‘De vereniging had behoefte aan sponsoring en daarom zijn we ingegaan op een aanbod van Sportsupport. Het betrof een thematraject over sponsoring in samenwerking met de Hogeschool. De studenten hebben de mogelijkheden voor sponsoring verkend en een concept sponsorplan opgeleverd. Hier gaan we zeker nog een vervolg aan geven.’ (secretaris van de vereniging)

Niet altijd wordt verenigingsondersteuning overigens als nuttig ervaren. Dan betrof het meestal de inzet van een verenigingsondersteuner bij het begeleiden van een fusie, die niet kon waarmaken waarvoor hij of zij was ingezet. Dit was onder andere het geval bij een voetbalvereniging en een handboogsportvereniging:

‘Vanuit Sportsupport was er inzet in de vorm van een dame die de onderhandelingen begeleidde. Die begeleiding had eigenlijk geen meerwaarde, en leidde niet tot een akkoord.’ (secretaris van een voetbalvereniging)

‘Het fusieproces is uiteindelijk op niets uitgelopen. Het bestuur is ook niet tevreden over de ondersteuning van Sportsupport. De verenigingsondersteuner was bedoeld als onafhankelijke bemiddelaar maar dit kwam niet tot zijn recht.’ (bestuurder van een handboogsportvereniging)

Soms wordt verenigingsondersteuning gezien als een leuke bijdrage, maar niet als een substantiële meerwaarde:

‘De enige ondersteuning van Sportsupport waar de vereniging gebruik van maakt is de jeugdbijdrage. Deze bedraagt € 10 per lid. Er zijn 60 jeugdleden, waarmee de jeugdbijdrage op € 600 komt. In verhouding tot de begroting van de vereniging is dit peanuts. De vereniging zou ook zonder de subsidie kunnen.’ (secretaris van een voetbalvereniging)

We hebben in de enquête ook nog gevraagd of datgene wat de ondersteuning heeft opgeleverd, ook op een andere manier had kunnen worden bereikt. 63% van de respondenten vond dat niet. Daarnaast vond 8% van de respondenten dat wat de verenigingsondersteuning hen had opgeleverd, ook op een andere manier bereikt had kunnen worden. 77% van de verenigingen was in het algemeen tevreden over de gekregen verenigingsondersteuning. 6% was dat niet.

Overigens blijkt dat de ondersteuning soms ook wordt gewaardeerd als die misschien niet direct onmisbaar is voor de vereniging:

‘De verenigingsondersteuning wordt gewaardeerd door de vereniging. De vereniging ziet het als een vorm van waardering door de overheid voor haar activiteiten. Dat leeft ook binnen de vereniging. Het is voor een vereniging belangrijk om te weten dat de overheid signaleert waar je als vereniging mee bezig bent en dat honoreert.’ (secretaris van een onderwatersportvereniging)

Ten slotte hebben we de verenigingen gevraagd of ze nog behoefte hebben aan andere vormen van verenigingsondersteuning. Hoewel de meeste verenigingen tevreden zijn over de gekregen ondersteuning, zegt bijna de helft (45%) ook nog behoefte te hebben aan andere vormen. Op de vraag welke dat dan zijn, komen zeer verschillende antwoorden. Voorbeelden zijn het ondersteunen van vrijwilligers en van het kader, sponsoring en de verbetering van de accommodatie.

Uit de interviews komt bij enkele verenigingen overigens een probleem naar voren dat de aanvraag van verenigingsondersteuning kan belemmeren: tijd.

‘Sportsupport heeft mooie glossy papers, maar ik heb geen idee hoe Sportsupport de vereniging

verder zou kunnen helpen. Er is zo weinig tijd dat de vereniging er niet aan toekomt om naar Sportsupport te gaan.' (voorzitter van een voetbalvereniging)

'De vereniging zou wel graag hulp willen van Sportsupport maar dit komt niet van de grond. Het bestuur zou bijvoorbeeld wel sponsors willen hebben. Sportsupport biedt wel een cursus aan hoe die te werven, maar de vereniging heeft zelf geen tijd om deze te volgen.' (bestuurder van een handboogsportvereniging)

4-3 verenigingsondersteuning en ledenaantal

Er is een verband tussen de stijging van het ledenaantal en het krijgen van verenigingsondersteuning. Bij verenigingen die verenigingsondersteuning hebben gekregen is vaker sprake van een gelijk gebleven of stijgend ledenaantal dan bij verenigingen die geen verenigingsondersteuning hebben gekregen.

In tabel 4-3 zijn gegevens over het ledenaantal gerelateerd aan de gegevens over het al dan niet hebben gekregen van verenigingsondersteuning. Hieruit blijkt onder meer (de laatste kolom) dat bij 62% van alle verenigingen het ledenaantal gelijk is gebleven of gestegen. Bij iets meer dan een derde (38%) is het ledenaantal gedaald. Komt deze daling nu vaker voor bij verenigingen die géén ondersteuning hebben gekregen dan bij verenigingen die dat wel hebben gekregen?

tabel 4-3: relatie tussen het krijgen van verenigingsondersteuning en het dalen of behoud/vergroting van het ledenaantal

	zonder ondersteuning	met ondersteuning	alle verenigingen
gelijk gebleven of gestegen ledenaantal	41%	75%	62%
gedaald ledenaantal	59%	25%	38%
totaal	100% (29)	100% (44)	100% (73)

p = 0,006; tussen haakjes staan de absolute aantallen

Tabel 4-3 laat zien dat van 75% van de verenigingen die verenigingsondersteuning hebben gekregen, het ledenaantal gelijk is gebleven of gestegen. Bij 25% van hen, is het ledenaantal toch gedaald. Van de verenigingen die geen ondersteuning kregen heeft 59% te maken een dalend ledenaantal en 41% bij een gelijkblijvend of gestegen aantal. De gevonden relatie is significant.

Uit de interviews is een duidelijk voorbeeld naar voren gekomen van de bijdrage van verenigingsondersteuning aan het aantrekken van nieuwe leden:

'Voor dit project (Het project Meedoen Allochtone Jeugd door Sport; RR) kregen we veel ondersteuning van Sportsupport en ruimte in een locatie in Pendrecht. Ook kregen we van Sportsupport een verenigingsondersteuner. Het project heeft tot veel nieuwe leden geleid, zo'n 40.' (secretaris van een turnvereniging)

4-4 verenigingsondersteuning en vitaliteit van verenigingen

Verenigingsondersteuning als geheel draagt alleen bij aan de vitaliteit van sportverenigingen voor zover het gaat om de gezondheid van het ledenbestand. Het totale pakket heeft geen zichtbare

invloed op de kwaliteit van de organisatie en administratie, de hoeveelheid en de kwaliteit van vrijwilligers en bestuurders, de toereikendheid van de accommodatie, de hoeveelheid en variatie van sportactiviteiten en de maatschappelijke betrokkenheid van de verenigingen.

Zoals we in hoofdstuk twee aangaven, is vitaliteit uitgewerkt in een aantal aspecten:

- gezondheid ledenbestand;
- kwaliteit organisatie;
- hoeveelheid en kwaliteit vrijwilligers en bestuurders;
- toereikendheid accommodatie;
- voldoende en gevarieerde sportactiviteiten;
- maatschappelijk betrokkenheid.

In de enquête die gehouden is onder de verenigingen is een aantal stellingen voorgelegd. De verenigingen konden aangeven in hoeverre ze het eens waren met deze stellingen. Op basis daarvan is een score bepaald op de verschillende vitaliteitsaspecten. De rekenkamer heeft dus niet zelf gekeken hoe het met de vitaliteit staat, maar heeft de vereniging gevraagd hun mening hierover te geven.⁵⁷ De verenigingen hebben dezelfde stellingen ook beantwoord voor de periode voorafgaand aan de verenigingsondersteuning. Hierdoor kan bepaald worden welke verandering is opgetreden wat betreft een bepaald aspect van vitaliteit. In bijlage 1 zijn de stellingen opgenomen.⁵⁸

Daarnaast zijn deze stellingen niet alleen voorgelegd aan de verenigingen die wel verenigingsondersteuning hebben gekregen, maar ook aan verenigingen die dat niet hebben gekregen. Ook hen is gevraagd hun mening te geven over hoe de vereniging er nu voor staat. Aan deze verenigingen is niet gevraagd hoe de situatie was voordat ze verenigingsondersteuning hadden gekregen – die hebben ze immers niet – maar wel hoe zij de situatie van hun vereniging drie jaar geleden vonden. Op deze manier kunnen bij zowel verenigingen zonder verenigingsondersteuning als verenigingen met verenigingsondersteuning veranderingen in vitaliteit worden gemeten.

Om vast te stellen of er een verschil is in vitaliteitsverandering tussen verenigingen die wel en geen ondersteuning hebben gekregen, zijn hierna per vitaliteitsaspect kruistabellen gegeven.

4-4-1 gezondheid ledenbestand

Er is een verband tussen het krijgen van verenigingsondersteuning en de gezondheid van het ledenbestand van een vereniging. Verenigingen die verenigingsondersteuning hebben gekregen hebben vaker een gezonder ledenbestand gekregen dan verenigingen die geen verenigingsondersteuning hebben gekregen.

De verenigingen is op verschillende manieren gevraagd hoe vitaal ze wat betreft hun ledenbestand zijn. Er is hen stellingen voorgelegd waarmee ze aan konden geven in hoeverre de vereniging op dit moment voldoende leden heeft, of de vereniging erin slaagt om de leden te behouden en in hoeverre de vereniging erin slaagt om leden te werven. Ook is gevraagd hoe dit was voordat de vereniging verenigingsondersteuning kreeg respectievelijk drie jaar geleden (bij verenigingen zonder ondersteuning).

⁵⁷ We volgen hiermee S en R die in de jaarlijkse vitaliteitsmonitor de verenigingen om een eigen oordeel van hun vitaliteit vraagt. Zie hierover ook bijlage 1.

⁵⁸ Het onderzoek richt zich op de ondersteuning die verenigingen in 2006 en 2007 gekregen. In de enquêtes van eind 2008. Is hen dus gevraagd een vergelijking te maken met ongeveer drie jaar geleden.

De gemiddelde vitaliteitscore wat betreft het ledenbestand was (op een schaal van 1 tot en met 5) enkele jaren terug 3,2. Momenteel is deze 3,1. Over alle verenigingen is de vitaliteit wat betreft het ledenbestand dus nagenoeg gelijk gebleven (een afname van 2,5% op de hele schaal).⁵⁹

In tabel 4-4 is gekeken of er verschillen zijn tussen verenigingen die verenigingsondersteuning hebben gehad en verenigingen die dat niet hebben gehad.

tabel 4-4: relatie tussen het krijgen van verenigingsondersteuning en veranderingen in de gezondheid van het ledenbestand

	zonder ondersteuning	met ondersteuning	alle verenigingen
gelijk gebleven of verbeterde gezondheid ledenbestand	34%	64%	51% (38)
verminderde gezondheid ledenbestand	66%	36%	49% (36)
totaal	100% (32)	100% (42)	100% (74)

P=0,018; tussen haakjes staan de absolute aantallen

Ten eerste valt op dat van alle verenigingen ongeveer de helft (51%) de gezondheid van het ledenbestand als hetzelfde ervaart als drie jaar geleden. Niettemin zijn er verschillen tussen verenigingen die wel en die geen ondersteuning hebben gekregen: van de eerste groep zegt 64% dat de vitaliteit op dit punt op zijn minst gelijk is gebleven, terwijl van de tweede groep 66% zegt dat vitaliteit is afgenomen. Het verschil is significant.

4-4-2 organisatie

Er is geen verband tussen het krijgen van verenigingsondersteuning als geheel en de kwaliteit van de organisatie. Verenigingen die verenigingsondersteuning hebben gekregen, hebben niet vaker een kwalitatief betere organisatie ontwikkeld dan verenigingen die geen verenigingsondersteuning hebben gekregen.

De respondenten is gevraagd hun mening te geven over de organisatie van hun vereniging. Hierbij ging het om stellingen als 'de administratie van onze vereniging is niet op orde' en 'onze vereniging maakt jaarlijks een jaarverslag voor de leden'. De gemiddelde vitaliteitscore wat betreft de kwaliteit van de organisatie was (op een schaal van 1 tot en met 5) enkele jaren terug 3,5. Momenteel is deze 3,7. Over alle verenigingen is de vitaliteit wat betreft de kwaliteit van de organisatie dus licht toegenomen.

In de tabel hieronder is de relatie weergegeven tussen het krijgen van verenigingsondersteuning en het al dan niet verminderd zijn van de kwaliteit van de organisatie.

⁵⁹ Indien er een afwijking is van meer dan 0,1 dan wel meer dan 2,5% op de hele schaal, dan spreken we van een verschil. Is er een kleinere afwijking, zoals in dit geval, dan achten we deze niet van betekenis. De reden is dat we geen gegevens van alle verenigingen (de populatie) hebben, maar van een groot deel. Kleine numerieke veranderingen kunnen veroorzaakt zijn door lichte vertekeningen in de respons ten opzichte van de populatie.

tabel 4-5: relatie tussen het krijgen van verenigingsondersteuning en verandering in de kwaliteit van de organisatie

	zonder ondersteuning	met ondersteuning	alle verenigingen
gelijk gebleven of verbeterde kwaliteit organisatie	62%	70%	67% (44)
verminderde kwaliteit organisatie	39%	30%	33% (22)
totaal	100% (26)	100% (40)	100% (66)

P=0,595; tussen haakjes staan de absolute aantallen

In de tabel is te zien dat 70% van de verenigingen met verenigingsondersteuning van mening is dat de kwaliteit van hun organisatie ten minste gelijk is gebleven. Van de verenigingen zonder ondersteuning is dat 62%. Het verschil tussen beide groepen is niet significant.

4-4-3 vrijwilligers en bestuurders

Er is geen verband tussen het krijgen van verenigingsondersteuning als geheel en het aantal en de kwaliteit van de vrijwilligers en bestuurders. Verenigingen met ondersteuning vinden niet vaker dat ze meer en betere vrijwilligers en bestuurders hebben gekregen dan verenigingen zonder ondersteuning.

De respondenten konden hun mening geven over een aantal stellingen met betrekking tot vrijwilligers en bestuurders. Een van deze stellingen was 'de vereniging heeft op dit moment voldoende bestuurders en commissieleden', maar ook de stelling 'de vereniging heeft op dit moment voldoende vrijwilligers' en de capaciteiten van de bestuurders kwamen aan de orde.

De gemiddelde vitaliteitscore wat betreft de kwaliteit en hoeveelheid vrijwilligers en bestuurders was (op een schaal van 1 tot en met 5) enkele jaren terug 3,3. Momenteel is deze 3,2. Over alle verenigingen is de vitaliteit wat betreft de kwaliteit van de organisatie dus ongeveer gelijk gebleven.

In de volgende tabel is weergegeven wat de verdeling is tussen de verenigingen met en zonder ondersteuning ten opzichte van de verandering van de vitaliteit wat betreft vrijwilligers en bestuurders.

tabel 4-6: relatie tussen het krijgen van verenigingsondersteuning en verandering in de kwaliteit en hoeveelheid van vrijwilligers en bestuurders

	zonder ondersteuning	met ondersteuning	alle verenigingen
gelijk gebleven of verbeterde kwaliteit en hoeveelheid vrijwilligers en bestuurders	58%	59%	59% (38)
gedaalde kwaliteit en hoeveelheid vrijwilligers en bestuurders	42%	42%	42% (27)
totaal	100% (24)	100% (41)	100% (65)

P=1,00; tussen haakjes staan de absolute aantallen

In tabel 4-6 is te zien dat er wat betreft veranderingen in de kwaliteit en hoeveelheid vrijwilligers en bestuurders nauwelijks verschillen zijn tussen verenigingen die verenigingsondersteuning hebben gehad en verenigingen die dat niet hebben gehad.

4-4-4 accommodatie

Er is geen verband tussen het krijgen van verenigingsondersteuning als geheel en de toereikendheid van de accommodaties. Verenigingen die verenigingsondersteuning hebben gekregen vinden niet vaker dat hun accommodatie is verbeterd, dan verenigingen die geen ondersteuning hebben gekregen.

De stellingen waar verenigingen hun mening over konden geven, gingen over de tevredenheid over de accommodatie in het algemeen, over de omvang van de accommodatie en de intensiviteit van bespeling.

De gemiddelde vitaliteitscore wat betreft de toereikendheid van de accommodaties was 3,3 en is momenteel nog steeds 3,3. Over alle verenigingen is de vitaliteit op dit punt dus gelijk gebleven.

In de tabel hieronder is weergegeven hoe de verdeling over de twee groepen verenigingen is.

tabel 4-7: relatie tussen het krijgen van verenigingsondersteuning en verandering in de toereikendheid van de accommodatie

	zonder ondersteuning	met ondersteuning	alle verenigingen
gelijk gebleven of verbeterde toereikendheid accommodatie	71%	79%	76% (56)
gedaalde toereikendheid accommodatie	29%	21%	24% (18)
totaal	100% (31)	100% (43)	100% (74)

P=0,584; tussen haakjes staan de absolute aantallen

In tabel 4-7 is te zien dat er wat betreft de toereikendheid van de accommodatie er een verschil is tussen verenigingen die verenigingsondersteuning hebben gehad en verenigingen die dat niet hebben gehad. Het verschil is echter niet significant.

4-4-5 maatschappelijke betrokkenheid

Er is geen verband tussen het krijgen van verenigingsondersteuning als geheel en de maatschappelijke betrokkenheid van verenigingen. Verenigingen die verenigingsondersteuning hebben gekregen vinden niet vaker dat ze maatschappelijk meer betrokken zijn geworden dan verenigingen die geen verenigingsondersteuning hebben gekregen.

Aan de verenigingen zijn stellingen voorgelegd over de mate waarin men zich maatschappelijk betrokken voelt. Daarbij is bijvoorbeeld gevraagd of ze activiteiten organiseren voor niet-leden of voor de buurt.

De gemiddelde vitaliteitscore wat betreft de maatschappelijke betrokkenheid van verenigingen was enkele jaren terug 2,8. Momenteel is deze 3,0. Over alle verenigingen is de vitaliteit wat de maatschappelijke betrokkenheid dus licht gestegen.

In tabel 4-8 is uiteengezet in hoeverre verenigingen die ondersteuning hebben gekregen meer maatschappelijke betrokkenheid zijn gaan tonen dan verenigingen die geen ondersteuning hebben gekregen. Net als bij de voorgaande aspecten van vitaliteit is ook hier bijna geen verschil te zien tussen beide groepen. Er is dan ook geen sprake van significantie.

tabel 4-8: relatie tussen het krijgen van verenigingsondersteuning en verandering in de maatschappelijke betrokkenheid van een vereniging

	zonder ondersteuning	met ondersteuning	alle verenigingen
gelijk gebleven of verbeterde maatschappelijke betrokkenheid	76%	80%	78% (54)
gedaalde maatschappelijke betrokkenheid	24%	20%	22% (15)
totaal	100% (29)	100% (40)	100% (69)

P= 0,771; tussen haakjes staan de absolute aantallen

4-4-6 sportactiviteiten

Er is geen verband tussen het krijgen van verenigingsondersteuning als geheel en de sportactiviteiten van verenigingen. Verenigingen die verenigingsondersteuning hebben gekregen vinden niet vaker dat ze voldoende en goede sportactiviteiten aanbieden dan verenigingen die geen verenigingsondersteuning hebben gekregen.

Bij dit aspect ging het om stellingen als 'de vereniging organiseert voldoende sportactiviteiten' en 'de verenigingen zijn tevreden over de sportactiviteiten die de vereniging aanbiedt'.

De gemiddelde vitaliteitscore als het gaat om de sportactiviteiten was enkele jaren terug 3,5. Momenteel is deze 3,6. Over alle verenigingen is de vitaliteit wat de sportactiviteiten betreft dus nagenoeg gelijk gebleven.

tabel 4-9: relatie tussen het krijgen van verenigingsondersteuning en verandering in kwaliteit van sportactiviteiten

	zonder ondersteuning	met ondersteuning	alle verenigingen
gelijk gebleven of verbeterde sportactiviteiten	71%	61%	65,2% (45)
gedaalde kwaliteit sportactiviteiten	29%	39%	34,8% (24)
totaal	100% (28)	100% (41)	100% (69)

P=0,445; tussen haakjes staan de absolute aantallen

In de tabel is wel een verschil te zien tussen verenigingen die geen verenigingsondersteuning hebben gehad en verenigingen die dat wel hebben gehad. De richting is echter omgekeerd van wat er op basis van het beleid verwacht zou mogen worden: verenigingen zonder ondersteuning (71%) hebben vaker dezelfde of betere sportactiviteiten ondernomen, dan verenigingen met ondersteuning (61%). Het verschil is echter niet significant.

4-5 vitaliteit en ledenaantal

Verenigingen die vinden dat hun ledenbestand gezonder is geworden, hebben vaker een ledenaantal dat ten minste gelijk is gebleven. Daarentegen hebben verenigingen die van mening zijn dat hun ledenbestand minder gezond is geworden, vaker een gedaald ledenaantal. De overige vitaliteitsaspecten hebben geen effect op het ledenaantal.

Hebben eventuele veranderingen in de vitaliteit effect gehad op het ledenaantal van verenigingen? In tabel 4-10 zijn gegevens over de vitaliteit ten aanzien van het ledenbestand gerelateerd aan veranderingen in het ledenaantal.

tabel 4-10: relatie tussen vitaliteit ten aanzien van het ledenbestand en veranderingen in het ledenaantal

	vitaliteit ledenbestand kleiner	vitaliteit ledenbestand gelijk of gestegen
gelijk gebleven of gestegen ledenaantal	47%	73%
gedaald ledenaantal	53%	27%
totaal	100% (34)	100% (33)

P = 0,046; tussen haakjes staan de absolute aantallen

Uit tabel 4-11 blijkt dat 53% van de verenigingen waarbij de vitaliteit van het ledenbestand kleiner is geworden, te kampen heeft met een dalend ledenaantal. Bijna 73% van de verenigingen waar de vitaliteit qua ledenbestand gelijk is gebleven of is toegenomen, is er sprake van een ten minste gelijk blijvend ledenaantal. De gevonden relatie is significant.

De rekenkamer heeft dezelfde toetsen gedaan voor de relatie tussen ledenaantal en de overige vitaliteitsaspecten. Geen enkele keer troffen we een significante samenhang aan ($p < 0,05$). De desbetreffende p-waarden zijn als volgt:

- administratie, organisatie en beleid: 0,650
- vrijwilligers en bestuurders: 0,389
- accommodatie: 0,773
- sportactiviteiten: 0,693
- maatschappelijke betrokkenheid: 0,688

4-6 verenigingsondersteuning, vitaliteit en sportparticipatie

Het is niet mogelijk gebleken een relatie te leggen tussen verenigingsondersteuning, ledenaantal en sportparticipatie. Er zijn twee aannemelijke verklaringen: (1) door beperkingen in de Vrijetijdsomnibus zijn de gegevens over sportparticipatie niet bruikbaar voor een vergelijking met de gegevens over verenigingsondersteuning en (2) er is sprake van een te geringe inzet van verenigingsondersteuning om verschil in het percentage sportparticipatie te maken.

In het voorafgaande hebben we gezien dat verenigingsondersteuning bijdraagt aan het ten minste gelijk blijven van het ledenaantal en de vitaliteit van een vereniging als het gaat om een gezond ledenbestand. Dragen deze zaken ook bij aan een hogere sportparticipatie, het uiteindelijke doel van B en W?

Tabel 4-11 geeft de veranderingen in de sportparticipatie weer voor Rotterdam als geheel en voor de vier deelgemeenten waar wij verenigingen hebben bevraagd, waarbij we een splitsing hebben gemaakt tussen sportparticipatie in zijn geheel en in verenigingsverband.

tabel 4-11: veranderingen sportparticipatie, geheel en in verenigingsverband, gehele stad, naar geselecteerde deelgemeente (2005-2007; percentages; bron: VTO 2007)

	sportparticipatie, geheel		sportparticipatie in verenigingsverband	
	2005	2007	2005	2007
gehele stad	59	60	36	40
Hillegersberg-Schiebroek	70	72	45	41
Prins Alexander	62	70	40	44
IJsselmonde	54	55	39	34
Charlois	53	53	32	35

Uit tabel 4-11 blijkt dat de sportparticipatie in zijn geheel:

- in Rotterdam gestegen is van 59 naar 60%;
- in Hillegersberg-Schiebroek is gestegen van 70 naar 72%;
- in Prins Alexander is gestegen van 62 naar 70%;
- in IJsselmonde gestegen is van 54 naar 55%;
- in Charlois gelijk is gebleven op 53%.

Of deze veranderingen dan wel stabilisatie in de sportparticipatie een gevolg zijn van de verenigingsondersteuning, is niet zonder meer te zeggen. De collegedoelestelling betreft namelijk de sportparticipatie in verenigingsverband én ongeorganiseerd verband. Voor een zuivere vergelijking tussen de verenigingsondersteuning en de sportparticipatie, moeten we ons dan ook richten op de sportparticipatie in verenigingsverband.

Wanneer we kijken naar de sportparticipatie in verenigingsverband, dan is het beeld diffuser. Uit tabel 4-11 blijkt dat deze:

- in Rotterdam is gestegen van 36 naar 40%: een stijging van 11%,⁶⁰
- in Hillegersberg-Schiebroek is gedaald van 45 naar 41%: een daling van 9%;
- in Prins Alexander is gestegen van 40 naar 44%: een stijging van 10%;
- in IJsselmonde is gedaald van 39 naar 34%: een daling van 13%;
- en in Charlois is gestegen van 32 naar 35%: een stijging van 9%;
- over deze vier deelgemeenten gemiddeld met afgerond 1% is gedaald.⁶¹

Niet alleen bij de bovenstaande vier deelgemeenten zijn er verschillen. Ook bij de overige is dat het geval. De wethouder heeft de directeur S en R gevraagd of er aanwijsbare verklaringen voor de deelgemeentelijke verschillen zijn. Volgens de directeur

⁶⁰ Deze stijging is berekend door het verschil tussen 36 en 40 te delen op 36. De resulterende stijging is dan 11%. Het verschil tussen 36% en 40% is het verschil in procentpunten. Omdat de uitgangssituatie per deelgemeente verschilt, kunnen deze verschillen moeilijk vergeleken worden. De gerapporteerde veranderingen kunnen dat wel en zeggen bovendien wat over de snelheid van verandering.

⁶¹ Het gemiddelde van gerapporteerde veranderingen per deelgemeente (zie vorige noot).

S en R liggen aan de verschillen demografische ontwikkelingen ten grondslag, maar verder heeft hij geen verklaringen gevonden.⁶² De rekenkamer heeft de verklaring van de directeur S en R voor de deelgemeentelijke verschillen niet getoetst.

De gemiddelde daling van 1% bij de vier geselecteerde deelgemeenten is opvallend. Immers, op grond van de positieve bijdrage van verenigingsondersteuning aan het ledenaantal van een vereniging lag een gemiddelde (lichte) stijging in de vier deelgemeenten meer voor de hand. We hebben nog gekeken of in de deelgemeenten waarin er sprake is van een daling van de sportparticipatie in verenigingsverband er minder verenigingsondersteuning is geboden en minder verenigingen met een gestegen ledenaantal zijn, dan in de andere deelgemeenten. Dit bleek niet het geval.

Dit roept de vraag op waarom we – terwijl we uit dit onderzoek weten dat verenigingsondersteuning een positief effect heeft op het ledenaantal en de gezondheid van het ledenbestand – geen positieve veranderingen zien in de sportparticipatie in verenigingsverband. We hebben twee aannemelijke verklaringen.

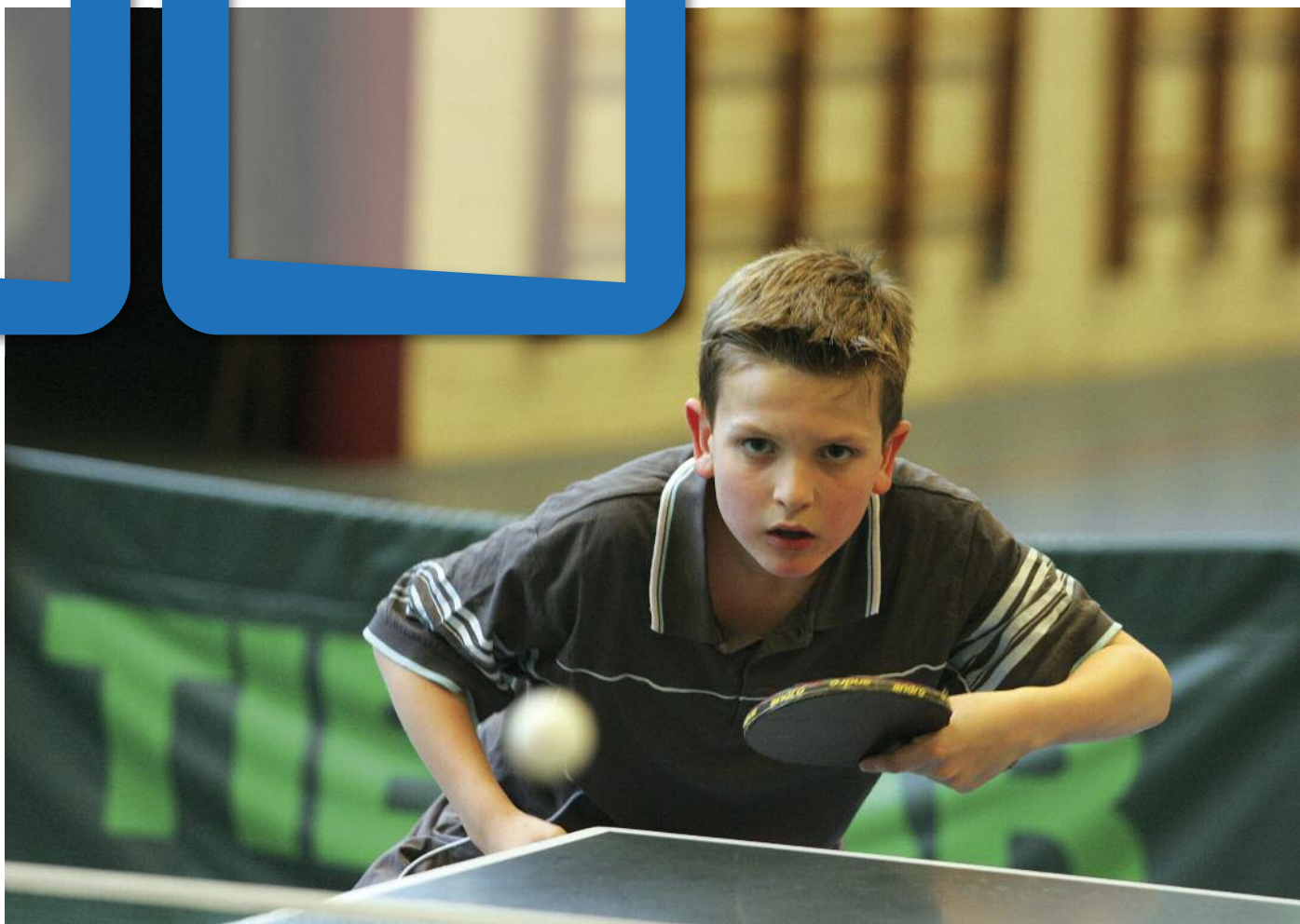
Een eerste verklaring betreft beperkingen in de Vrijetijdsomnibus, waardoor gegevens onvergelijkbaar worden. Zo is de verdeling van sportverenigingen over de deelgemeenten niet gelijk aan de verdeling van de lidmaatschappen. Iemand die in bijvoorbeeld Charlois woont, kan zijn gaan sporten bij een vereniging die in de deelgemeente IJsselmonde is gevestigd. Dit effect wordt versterkt doordat sommige verenigingen geconcentreerd zijn in delen van de stad (op Zuid is er bijvoorbeeld één hockeyvereniging) of doordat sommige deelgemeenten veel meer verenigingen herbergen dan andere. Dit betekent dat onze gegevens die op het niveau van individuele verenigingen zijn gemeten, niet zonder meer vergelijkbaar zijn met gegevens over sportparticipatie uit de VTO die gemeten zijn per inwoner.

Er is een tweede beperking in de VTO waardoor de gegevens over sportparticipatie in verenigingsverband niet bruikbaar zijn voor een vergelijking met de gegevens over de verenigingen. De VTO bevat géén gegevens van kinderen tot en met 12 jaar, terwijl veel verenigingsondersteuning juist op deze groep is gericht, zoals de bijdrage jeugdsport, schoolsportverenigingen, het Sportboekje en Rotterdam United. Ter illustratie, we hebben een turnvereniging gesproken die er, dankzij het project Meedoen Allochtone Jeugd door Sport, 40 nieuwe leden van onder de 12 jaar bij kreeg (op een totaal van 86). Deze aanwas van bijna 50% wordt dus buiten de VTO gelaten.

Een tweede verklaring voor het feit dat we geen relatie kunnen leggen tussen sportparticipatie in verenigingsverband en onze gegevens over verenigingsondersteuning, is dat er in kwantitatieve zin niet genoeg verenigingsondersteuning is geboden om daadwerkelijk effect in de cijfers over sportparticipatie te sorteren. Verenigingsondersteuning kan er toe leiden dat meer mensen lid worden die elders ook al lid zijn van een vereniging en daar al sporten. Om een effect te kunnen zien in de cijfers over sportparticipatie, moet de ondersteuning echter nieuwe leden aantrekken uit dezelfde deelgemeente die bovendien nog niet eerder (ergens anders) sportten. Tien individuele projecten die elk 20 van zulke nieuwe leden aantrekken, maken op een totaalcijfer van de sportparticipatie nauwelijks verschil. Op een totaal van 420.000 Rotterdammers waarvan de VTO de sportparticipatie meet, is dat nog geen half promille.

⁶² Interview wethouder Bolsius, 12 maart 2009.

Soortgelijke redenen kunnen ook verklaren waarom we alleen een relatie hebben gevonden tussen verenigingsondersteuning en de vitaliteit ten aanzien van het ledenbestand. Om een concreet voorbeeld te geven: dat we geen positief effect van verenigingsondersteuning op de kwaliteit van de organisatie hebben gezien, kan komen door een relatief kleine inzet van kaderopleidingen. Dit beeld wordt bevestigd door onze eigen gegevens (bijvoorbeeld tabel 3-3) en de jaarverslagen van Sportsupport. Hieruit is af te leiden dat kaderopleidingen een naar verhouding weinig genoten vorm van ondersteuning zijn, terwijl van een project als Kansen voor de Sport (gericht op ledenwerving) meer gebruik is gemaakt. Uitsluitsel kunnen we pas geven als we zouden weten waarop de verenigingsondersteuners – een veel gebruikte vorm van ondersteuning – zich zouden richten. De beschikbare gegevens bieden dit inzicht echter niet.

bijlagen

bijlage 1 onderzoeksverantwoording

algemeen

In het jaarplan 2008 heeft de rekenkamer aangekondigd een onderzoek te starten naar het onderwerp sportparticipatie. De rekenkamer wilde in haar onderzoek één specifieke maatregel onderzoeken die wordt ingezet om de sportparticipatie te vergroten, namelijk verenigingsondersteuning.

De onderzoekswerkzaamheden zijn in september 2008 gestart en in februari 2009 afgerond. Het onderzoek, waarvan de bevindingen in dit rapport zijn samengevat, berust op de verzameling en analyse van gegevens uit verschillende bronnen.

vier deelgemeenten

Voor het onderzoek zijn vier deelgemeenten geselecteerd als casus:

- Charlois;
- Hillegersberg Schiebroek;
- Prins Alexander;
- IJsselmonde.

Aan deze selectie liggen de volgende overwegingen ten grondslag:

- spreiding over de stad (linker- en rechter Maasoever);
- twee deelgemeenten (IJsselmonde en Charlois) zijn specifiek genoemd in de college-doelstelling 6D 'toename sportparticipatie met 5%', en twee deelgemeenten niet;
- de maatregel verenigingsondersteuning wordt binnen de deelgemeenten toegepast.

enquête sportverenigingen

De rekenkamer heeft in dit onderzoek gebruikgemaakt van enquêtes die onder sportverenigingen zijn uitgezet. De adressen van al deze verenigingen heeft de rekenkamer gekregen van Sportsupport. Het zijn allemaal verenigingen in de vier geselecteerde deelgemeenten die op 1 mei 2008 geregistreerd waren bij hun sportbond.

De sportverenigingen die volgens informatie van de Stichting Rotterdam Sportsupport verenigingsondersteuning hebben ontvangen in de jaren 2006 en/of 2007, kregen in week 45 (2008) van de rekenkamer een vragenlijst toegestuurd. Bij de vragenlijst was een geadresseerde retourenvelop met porto meegestuurd. Voorafgaand aan de toezending van de vragenlijst heeft Sportsupport op verzoek van de rekenkamer een e-mail gestuurd aan alle verenigingen om aan te kondigen dat de rekenkamer een onderzoek uitvoert en te vragen om medewerking. Aan 46 verenigingen is een enquête gezonden. Ook heeft de rekenkamer een vragenlijst gestuurd aan de overige sportverenigingen binnen de vier deelgemeenten. Het ging hierbij om 108 vragenlijsten.

De verenigingen die in week 50 nog geen vragenlijst hadden geretourneerd, kregen in week 50 opnieuw een enquête toegestuurd met een retourenvelop, met het verzoek deze alsnog in te vullen. Uiteindelijk heeft de rekenkamer van 81 verenigingen een ingevulde enquête ontvangen. Dit is een respons van in totaal 53%.

representativiteit

Voor de representativiteit van de respons is van belang dat de verenigingen die aan de enquête hebben meegedaan op verschillende kenmerken voldoende overeenkomen met alle aangeschreven verenigingen. Wij hebben gekeken naar de volgende kenmerken:

- de tak van sport die in de vereniging wordt beoefend;
- betreft het een individuele sport of een teamsport;
- de deelgemeente waar de vereniging gevestigd is.

Als norm hebben wij aangehouden dat voor ieder van de genoemde kenmerken het percentage van de verenigingen in de respons dat aan het betreffende kenmerk voldoet niet meer dan 5 procentpunten afwijkt van het percentage waarin dat kenmerk voorkomt onder alle aangeschreven verenigingen.

Wat betreft het eerstgenoemde kenmerk (tak van sport) blijkt in de respons geen van de sporten meer dan de genoemde 5 procentpunten af te wijken van de aangeschreven verenigingen. Dit geldt zowel voor sporten die door relatief veel verenigingen beoefend worden, te weten voetbal, biljarten, tennis en gymnastiek/turnen (meer dan 10 verenigingen), als voor sporten waarvan in de vier deelgemeenten relatief weinig verenigingen zijn (minder dan 10).

Ook wat betreft het tweede kenmerk (individuele sport of teamsport) komt de respons voldoende overeen met de aangeschreven verenigingen. Van de aangeschreven verenigingen gaat het bij 44% om een teamsport en bij 57% om een individuele sport. De percentages in de respons, 43 respectievelijk 56%, wijken hier één procentpunt van af.

Ten slotte de verdeling over de deelgemeenten. Het aandeel van elk van de vier deelgemeenten in de respons komt voldoende overeen met het aandeel van de deelgemeenten in het totaal van de aangeschreven verenigingen. De afwijking is voor elk van de deelgemeenten minder of gelijk dan 5%.

Gelet op het bovenstaande is conclusie dat de representativiteit van de respons voldoende is.

analyse

In de enquête is aan de verenigingen gevraagd welke vormen van verenigingsondersteuning bij hen bekend was en welke vormen van verenigingsondersteuning ze gekregen hebben. De lijst met de verschillende vormen van verenigingsondersteuning waaruit de respondenten een keuze konden maken, is gebaseerd op het productenoverzicht van Sportsupport, verschillende beleidsdocumenten en interviews bij de deelgemeenten. Overigens konden verenigingen deze lijst nog aanvullen met andere vormen van verenigingsondersteuning.

Een ander onderwerp waarover aan de verenigingen vragen zijn gesteld, heeft betrekking op de vitaliteit van verenigingen. Het begrip vitaliteit wordt gebruikt om aan te duiden hoe gezond en georganiseerd een vereniging is. Voor de uitwerking van het begrip vitaliteit in dit onderzoek heeft de rekenkamer zich gebaseerd op de wijze waarop dit begrip in het rijks- en het gemeentelijk beleid is uitgewerkt. De in het onderzoek gehanteerde aspecten van vitaliteit zijn vooraf voorgelegd aan Sportsupport, de dienst S en R en het Mulier Instituut.

De rekenkamer heeft, zoals in hoofdstuk 2 ook is verwoord, zes verschillende aspecten van vitaliteit onderscheiden. Per aspect is in de enquête een aantal stellingen opgenomen. Door het gemiddelde van de stellingen te berekenen, is het mogelijk om per vereniging een score voor dat ene aspect te berekenen. Voordat een gemiddelde is berekend, is eerst gekeken of de stellingen onderling voldoende samenhang vertoonden om er daadwerkelijk een gemiddelde van te kunnen berekenen. Dit is gedaan door de Cronbach's alpha te berekenen. De Cronbach's alpha is een maat voor interne consistentie. Wanneer deze hoger is dan 0,65 is er een redelijke mate van interne consistentie tussen de verschillende stellingen aanwezig (zij betekenen min of meer hetzelfde).

De stellingen gingen over de vitaliteit van de vereniging op dit moment, maar ook over de vitaliteit van de vereniging in het verleden. Bij verenigingen die wel verenigingsondersteuning hebben gekregen, werd bij de stellingen over het verleden gesproken over 'voordat de vereniging verenigingsondersteuning kreeg' en bij de verenigingen die geen verenigingsondersteuning hebben gekregen werd gesproken over 'drie jaar geleden'. In tabel a is per aspect van vitaliteit de Cronbach's alpha van de stellingen over het heden en de stellingen over het verleden weergegeven.

tabel a: Cronbach's alpha op de verschillende aspecten van vitaliteit

	heden	verleden
ledenbestand	0,81	0,72
organisatie	0,72	0,78
vrijwilligers en bestuurders	0,71	0,70
accommodatie ⁶³	0,74	0,72
maatschappelijke betrokkenheid	0,70	0,66
sportactiviteiten	0,67	0,74
vitaliteit algemeen	0,40	0,50

In de tabel is te zien dat op alle aspecten van vitaliteit de interne consistentie groot genoeg is. Echter, alle aspecten tezamen, dus vitaliteit in het algemeen, vertoonde geen goede interne consistentie. Om die reden is in het hele onderzoek telkens per aspect van vitaliteit gewerkt en niet met de algemene vitaliteit.

Door het gemiddelde van de stellingen per aspect van vitaliteit te nemen, kan per vereniging een score berekend worden op de afzonderlijke vitaliteitsaspecten, voor zowel het heden als het verleden. Wanneer daarna per vereniging de scores van heden en van het verleden met elkaar worden vergeleken, is te zien of een vereniging op het desbetreffende vitaliteitsaspect is gedaald of gestegen. Met deze laatste berekening zijn de meeste analyses gedaan zoals deze zijn weergegeven in de hoofdstuk 4. In de volgende paragraaf staan de stellingen die per vitaliteitsaspect in de enquête zijn genoemd.

⁶³ Deze Cronbach's alpha's werden pas behaald, nadat de stelling 'de accommodatie wordt voldoende intensief gespeeld' werd verwijderd.

De vitaliteitsmonitor van S en R

Ook S en R onderzoekt de vitaliteit van sportverenigingen. De dienst doet dit elk jaar in opdracht van stichting Rotterdam Sportsupport. In dit onderzoek worden ongeveer dezelfde vitaliteitsaspecten onderzocht als de rekenkamer heeft gedaan. Als we de veranderingen in vitaliteit tussen 2008 en 2006 volgens de monitor van S en R vergelijken met onze metingen, dan zijn er nauwelijks verschillen. De veranderingen in vitaliteit ten aanzien van het ledenbestand, het kader (in dit rapport 'vrijwilligers en bestuurders'), de accommodatie en activiteiten zijn hetzelfde (dezelfde richting en ongeveer in dezelfde mate). In de monitor van S en R is de vitaliteit wat betreft de organisatie licht gestegen. Deze verandering is niet met de meting van de rekenkamer te vergelijken, omdat wij ook de financiële toestand en de interne communicatie tot de vitaliteit van de organisatie hebben gerekend.⁶⁴

De reden dat de rekenkamer een eigen meting heeft verricht en zich niet heeft verlaten op de monitor, is dat we een rechtstreekse koppeling willen kunnen leggen tussen het al dan niet hebben gekregen van verenigingsondersteuning en eventuele veranderingen in vitaliteit. Op deze wijze kan wat worden gezegd over het effect van het instrument ondersteuning. In de monitor wordt deze relatie niet onderzocht. Een tweede verschil is dat in de monitor veranderingen in vitaliteit worden gemeten door vergelijking van de resultaten uit twee verschillende steekproeven. Eventuele gemeten stijgingen in vitaliteit betreffen dus niet per se dezelfde verenigingen. In de rekenkamer zijn verschillen in vitaliteit op het niveau van een individueel vereniging gemeten: per vereniging is gekeken of daar de vitaliteit is veranderd.

stellingen vitaliteit

In de enquête zijn per vitaliteitsaspect de navolgende stellingen opgenomen. De stellingen in de enquêtes aan verenigingen met ondersteuning zijn iets anders geformuleerd dan in de enquêtes naar verenigingen zonder ondersteuning. We willen hier echter de strekking van de stellingen laten zien.

ledenbestand

- onze vereniging heeft voldoende leden;
- onze vereniging slaagt er in om leden te behouden;
- onze vereniging slaagt er in om nieuwe leden te werven.⁶⁵

organisatie

- de administratie van onze vereniging is op orde;
- onze vereniging heeft toereikende financiën;
- onze vereniging besteedt veel aandacht aan communicatie met externe partijen (zoals gemeente, sportbond);
- onze vereniging maakt jaarlijks een jaarverslag voor de leden;
- onze vereniging werkt volgens vastgesteld lange termijn beleidsplan;
- de communicatie tussen het bestuur en de leden verloopt naar wens;
- de communicatie tussen bestuur en commissieleden verloopt naar wens.

⁶⁴ S en R, 'Vitale verenigingen 2008. Onderzoek naar de vitaliteit van Rotterdamse sportverenigingen'. Voor de vergelijking hebben we gebruikgemaakt van figuur 3.2. Er is een vergelijking tussen 2006 en 2008 gemaakt, omdat wij in de enquêtes de verenigingen vroegen naar hun vitaliteit op dat moment (eind 2008) en hun vitaliteit voor de ondersteuning dan wel twee jaar geleden (eind 2005, begin 2006).

⁶⁵ Om antwoordpatronen te voorkomen, zijn in de enquêtes de stellingen afwisselend positief en negatief geformuleerd. Ook bevatten de eigenlijke stellingen zinsneden als 'op dit moment' en 'voorafgaand aan de verenigingsondersteuning'. Voor de overzichtelijkheid kiezen we hier voor een beknopte weergave van elke stelling.

vrijwilligers en bestuurders

- onze vereniging heeft op dit moment voldoende vrijwilligers;
- onze vereniging heeft op dit moment voldoende bestuurs- en commissieleden;
- onze vereniging heeft op dit moment voldoende trainers en coaches;
- de trainers en coaches beschikken over voldoende capaciteiten om hun functie goed uit te oefenen;
- de bestuurs- en commissieleden beschikken over voldoende capaciteiten om hun functie goed uit te oefenen.

accommodatie

- onze vereniging is over het algemeen tevreden over de beschikbare accommodatie;
- de omvang van de accommodatie is toereikend;
- de accommodatie wordt voldoende intensief bespeeld.

maatschappelijke betrokkenheid

- onze vereniging is maatschappelijk betrokken;
- onze vereniging organiseert regelmatig activiteiten voor de buurt;
- onze vereniging organiseert regelmatig activiteiten voor niet-leden;
- onze vereniging organiseert regelmatig activiteiten voor schoolkinderen.

sportactiviteiten

- onze vereniging organiseert voldoende sportactiviteiten;
- onze vereniging zou meer sportactiviteiten kunnen organiseren dan zij nu doet;
- de leden zijn tevreden over het aantal sportactiviteiten;
- de leden zijn tevreden over de sportactiviteiten.

interviews en overige informatie

Met acht verenigingen is vervolgens een interview gehouden. De selectie van de geïnterviewde verenigingen is willekeurig geweest. Wel is per deelgemeente met twee verenigingen gesproken.

Binnen de gemeente is met name informatie verzameld bij deelgemeenten en bij de dienst Sport en Recreatie. Het verzamelde materiaal bestond uit documenten van uiteenlopende aard, zoals beleidsnota's, agendaposten, verslagen van commissie- en raadsvergaderingen, verslagen van diverse overlegsituaties, subsidieovereenkomsten, prestatieafspraken en onderzoeksrapporten.

Daarnaast zijn interviews gehouden, onder meer met de algemeen directeur van S en R en de Stichting Rotterdam Sportsupport. Ook is gesproken met de portefeuillehouders Sport van de vier geselecteerde deelgemeenten. Verder is op deelgemeentelijk niveau gesproken met betrokken beleidsmedewerkers van de vier deelgemeenten. In november 2008 en in maart 2009 is een interview gehouden met de bestuurlijk eerstverantwoordelijke wethouder.

In samenhang vormen bovengenoemde bronnen (algemene documenten, interviewverslagen, onderzoeksgegevens en aanvullend bij navraag verkregen of verzamelde informatie) de feitelijke basis voor dit onderzoek.

procedures

In haar onderzoeksplan 2008 heeft de rekenkamer aangekondigd in het najaar van 2008 te starten met een onderzoek naar sportparticipatie. Op 1 oktober 2008 stuurde de

rekenkamer de onderzoeksopzet ter kennisname aan de leden van de gemeenteraad, B en W, de deelraadsleden, de dagelijks besturen van de deelgemeenten en hun secretarissen. In die maand is het onderzoek daadwerkelijk gestart.

De voorlopige onderzoeksresultaten zijn opgenomen in een conceptnota van bevindingen. Deze is op 27 maart 2009 voor ambtelijk wederhoor voorgelegd aan de directeur S en R – de heer Schalkwijk – en de secretarissen van de deelgemeenten Charlois, Hillegersberg-Schiebroek, Prins Alexander en IJsselmonde met het verzoek een schriftelijke reactie te geven over eventuele feitelijke onjuistheden en onvolkomenheden. Na verwerking van de ontvangen reacties is de bestuurlijke nota opgesteld. Deze bevat de voornaamste conclusies en aanbevelingen van de rekenkamer. De bestuurlijke nota is met de nota van bevindingen voor bestuurlijk wederhoor voorgelegd aan het college van B en W ter attentie van de wethouder L.M.M. Bolsius. Dit is gebeurd bij brief van 24 april 2009, met het verzoek uiterlijk 15 mei 2009 te reageren. De rekenkamer heeft de reactie uiteindelijk 4 juni 2009 ontvangen.

De rekenkamer heeft op 24 april 2009 het rapport ook voor bestuurlijk wederhoor aan de dagelijks besturen van de deelgemeenten Charlois, Hillegersberg-Schiebroek, Prins Alexander en IJsselmonde gezonden. Ook hen werd verzocht uiterlijk 15 mei met een schriftelijke reactie te komen. De laatste officiële reactie kwam binnen op 5 juni 2009.

Ten slotte is de directeur van de stichting Rotterdam Sportsupport in de gelegenheid gesteld om te reageren op het conceptrapport. Zijn reactie ontving de rekenkamer op 12 mei 2009.

De reacties van B en W, de dagelijks besturen van de vier deelgemeenten, van de directeur van Rotterdam Sportsupport en het nawoord van de rekenkamer hierop zijn opgenomen in het rapport. Het definitieve rapport is 25 juni 2009 aan de gemeenteraad en B en W gezonden. Daarmee is het openbaar geworden.

bijlage 2 geïnterviewde en geraadpleegde personen

Dhr. A. van den Berg	bestuursadviseur, Bestuursdienst
Dhr. P. Blaauwikel	bestuurslid, RIS '98
Dhr. P. Blanker	bestuurslid, RIS '98
Dhr. L. M.M. Bolsius	Wethouder Financiën, Sport en Buitenruimte
Dhr. J. Diepenhorst	beleidsmedewerker, dienst Sport en Recreatie
Dhr. M. Eggen	beleidsmedewerker, deelgemeente IJsselmonde
Dhr. B. van Hemmen	portefuillehouder, deelgemeente IJsselmonde
Dhr. K. Huls	beleidsadviseur, dienst Sport en Recreatie
Dhr. R. Jansson	secretaris, TV Pharo
Mevr. F.A.J. Koot	beleidsmedewerker, deelgemeente Prins Alexander
Dhr. G.J. Lammens	directeur, Stichting Rotterdam Sportsupport
Dhr. H. van Leeuwen	voorzitter RVV, Hillesluis
Dhr. P. van Leeuwen	afdelingshoofd, deelgemeente Prins Alexander
Dhr. H. Levöleger	secretaris, RVV De Egelandier Boys
Dhr. E. Looijen	voorzitter, Snelwiek RHV
Dhr. L. Martijn	portefuillehouder, deelgemeente Charlois
Mevr. L. van der Meer	projectleider, Stichting Rotterdam Sportsupport
Dhr. K.W. Mulder	beleidsadviseur, dienst Sport en Recreatie
Dhr. P. Pieterse	portefuillehouder, deelgemeente Prins Alexander
Dhr. R. Schalkwijk	directeur, dienst Sport en Recreatie
Dhr. D.A. Schreuders	beleidsmedewerker, dienst Sport en Recreatie
Dhr. R. van der Sluis	bestuursadviseur, Bestuursdienst
Dhr. J. van Stam	secretaris, Rijnmond OV
Mevr. H. Standaard	secretaris, SV Thor
Dhr. A.B. Stapelkamp	portefuillehouder, deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek
Dhr. G. Ton	beleidsmedewerker, deelgemeente Charlois
Dhr. J.L. van Vliet	beleidsmedewerker, deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek
Dhr. K. Voorrips	secretaris, Maasstad JBC

bijlage 3 geraadpleegde bronnen

algemene gemeentelijke documenten

- Bevoegdhedenlijst behorende bij Deelgemeenteverordening 2002;
- Collegeprogramma 2006-2010 'De stad van aanpakken. Voor een Rotterdams Resultaat';
- Definitieboek Collegeresultaten 2006-2010;
- Rotterdammers in hun vrije tijd. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2007, COS 2007;
- Staat van Rotterdam, COS 2008;
- Vrijetijdsomnibus, COS 2007.

betreffende sport

- Beleidsnotitie Rotterdam Sportsupport 2005-2010, 'Lijnen trekken';
- Brief van B en W inzake de beantwoording van schriftelijke vragen van de heer Van Muijen over duidelijkheid van de toekomst van Stichting Sportsupport, 1 juli 2008;
- Projectvoorstel Stichting Verenigingsondersteuning, alsmede tot het aannemen van het preadvies naar aanleiding van de motie Hulman (1999-918) en de motie-Bolsius (199-929), door de raad vastgesteld op 10 mei 2001;
- Sportparticipatieprogramma, vastgesteld door de Stuurgroep Sociaal op 18 maart 2007;
- Strategisch beleidsplan 2006-2010 S en R, 'Vrije tijd is het waard', maart 2006;
- Tienpuntenplan 'Rotterdam Sportstad 2006-2010 de 2e helft', dienst Sport en Recreatie, Rotterdam Sportsupport en Rotterdam Topsport, 2006;
- 'Uit de verenigingen 2008. Onderzoek naar de vitaliteit van de Rotterdamse sportverenigingen', S en R, 2008;
- Visie Voetbal Vitaal 2010, Revitalisering en herstructurering Amateurvoetbal Rotterdam.

deelgemeentelijke documenten

- Beleidsnota sport 2003-2006, Hillegersberg-Schiebroek;
- Beleidsplan Sportstimulering 2000-2004, IJsselmonde;
- Deelnotitie Sport & Recreatieve wijkvoorzieningen 2006-2010, Prins Alexander;
- Evaluatie herijking Welzijnsbeleid 2008, Hillegersberg-Schiebroek;
- Notitie Sportstimulering IJsselmonde, januari 2006;
- Samenspel met (mede)burgers 2006-2010, actualisering vna de kadernota welzijn, Prins Alexander;
- Stand van zaken herijking welzijnsbeleid per eind 2005, Hillegersberg-Schiebroek;
- Werken aan een gezond IJsselmonde, Gezondheidsprogramma deelgemeente IJsselmonde 2005-2008.

documenten rijksoverheid

- Uitvoeringsprogramma Samen voor Sport, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2006;
- Beleidsbrief Sport. De Kracht van sport, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2007.

internet

- www.sport.nl, geraadpleegd februari 2009;
- www.rotterdamsportstad.nl, geraadpleegd januari 2009 en februari 2009.

bijlage 4 lijst van afkortingen

B en W	college van Burgemeester en wethouders
COS	Centrum voor Onderzoek en Statistiek
JBC	Jeu de Boules Club
KVD	Kennismaken, Verdiepen en Doorstromen
LAC	Lokaal Activiteiten Centrum
NOC*NSF	Nederlands Olympisch Comité*Nederlandse Sport Federatie
Pharo	Phoenix Alexandria Rotterdam-Oost
OV	Onderwatersportvereniging
RIS '98	Rotterdamse Invaliden Sportvereniging '98
RHV	Rotterdamse Handbal Vereniging
RR	Rekenkamer Rotterdam
RVV	Rotterdamse Voetbal Vereniging
S en R	Dienst Sport en Recreatie
SV	Sportvereniging
TV	Tennisvereniging
VTO	Vrijetijdsomnibus
VVV	Visie Voetbal Vitaal

Rekenkamer Rotterdam

Postbus 70012
3000 KP Rotterdam

telefoon
010 • 417 22 42

info@rekenkamer.rotterdam.nl
www.rekenkamer.rotterdam.nl

fotografie
Fotografie Van der Graaf / Rob Cornelder en
Rotterdam Sportsupport

basisontwerp, lay-out en drukwerk
De Werf, Rotterdam

uitgave
Rekenkamer Rotterdam
juni 2009

isbn
978-90-76655-49-9